

JERUZALEM DAT IK BEMIN

*NIET DOOR KRACHT, NOCH DOOR GEWELD,
MAAR DOOR MIJN GEEST ZAL HET GESCHIEDEN*

DOOR

A. G. EGGBEEN

MET EEN AANVULLING OVERGENOMEN UIT:

HET VISIOEN JERUZALEM

**KRUISTOCHTEN EN JIHAD,
DE EEUWIGE STRIJD TUSSEN CHRISTENEN EN MOSLIMS**

DOOR

PIERRE WILLEMART

HOOFDSTUK 1¹

JERUZALEM, JERUZALEM!

Weinig zal koning David vermoed hebben, dat de stad Jeruzalem, die hij eens op de Jebusieten veroverde, door de eeuwen heen in de belangstelling van de mensen zou blijven staan. Immers er is geen stad ter wereld met zo'n rijke geschiedenis. Eeuwenlang hadden de kinderen Israëls reeds het land Kanaan in bezit, en nog woonden overal tussen hen in de stammen van de heidenen. Het Boek Richteren geeft een lange lijst van Kanaänietische groepen, die door Israël niet waren verdreven. Het hart van het land was ook nog niet veroverd.

'De kinderen van Benjamin', zo lezen we, 'hebben de Jebusieten, te Jeruzalem wonende, niet verdreven'. Zelfs Saul en Jonathan hebben er geen einde aan gemaakt. In Jeruzalem lag de kracht van het land en moet in de tijd van Abraham reeds een machtige stad geweest zijn. Door haar natuurlijke ligging was de stad het aangewezen middelpunt.

En hoe sterk ook de burcht en de vestingwerken van de Jebusieten waren, blijkt wel uit de woorden van de Jebusieten tot koning David: *'Gij zult hier niet inkomen, maar de blinden en kreupelen zullen u afdrijven'.*

In de kracht Gods heeft David Jeruzalem op de Jebusieten veroverd en heeft er zijn hoofdstad van gemaakt. Deze oude Jebusietenstad is toen het centrum van Davids regering geworden. Jeruzalem werd ook het centrum van de godsdienst van de Israëlieten en in de tempel van Salomo wees alles heen naar de komst van Davids grote Zoon.

Jeruzalem, deze naam zou door de eeuwen heen in de oren blijven klinken, ook nu nog, al is het dan onder andere omstandigheden. Van Jeruzalem zong de Kerk des Heeren:

*Daar zal dat volk komen te zaam,
De stammen Israëls meteen.
Om God te prijzen in 't gemeen,
Naar zijn lieflijk gebod bekwaam,
Dit is de plaatse die God goed
David geeft en wil dat men doet
Recht en gerechtigheid daar binnen
Laat ons wensen Jeruzalem
Geluk; het moet ook welgaan hem,
Die onzes Gods stad zal beminnen.*
(berijming Datheen)

Maar van datzelfde Jeruzalem riep eenmaal de grote Zoon van David uit: *Och, of gij ook bekende, ook nog in deze uw dag, hetgeen tot uw vrede dient! Maar nu is het verborgen voor uw ogen. Want er zullen dagen over u komen, dat uw vijanden een begraving rondom u zullen opwerpen, en zullen u omsingelen, en u van alle zijden benauwen; en zullen u tot de grond nederwerpen, en uw kinderen in u; en zij zullen u de ene steen op de andere niet laten; daarom dat gij de tijd uwer bezoeking niet bekend hebt!*

---

¹ Eerder uitgegeven bij: N.V. UITGEVERIJ „DE BANIER“-UTRECHT

Letterlijk zijn de woorden van Christus en de profeten vervuld geworden. Jeruzalem was, nadat het voorhangsel in de tempel scheurde van boven naar beneden, niet meer het centrum van de joodse godsdienst, maar had geheel afgedaan.

De schaduwendienst, het bloed van stieren en bokken was overbodig geworden, want het Lam Gods, Davids grote Zoon was geslacht geworden. Alles was volbracht en de Kerk Gods van alle eeuwen teruggebracht in de gemeenschap Gods, waaruit zij zich gezondigd heeft.

Tempel en stad werden later door de Romeinen, door Titus verwoest, ook al was het de bedoeling van de Romeinse veldheer geweest de tempel te sparen. God voert echter Zijn raad uit, de tempel mocht niet blijven staan. De christenen zouden immers het oog op het aardse Jeruzalem blijven richten. Christus was niet meer in Jeruzalem, Hij was opgevaren tot Zijn Vader. Daarom moet ook het oog naar boven, waar Christus is, want hier beneden is het niet! Daarom ging de tempel in vlammen op. En toch, door alle tijden heen meenden de christenen zich te heiligen door het graf van Christus te gaan bezoeken.

Kenden zij soms Gods Woord niet, waarin toch uitdrukkelijk staat vermeld toen de vrouwen kwamen bij het graf: *'En het geschiedde, als zij daarover twijfelmoedig waren, zie, twee mannen stonden bij haar in blinkende klederen. En als zij bevreesd werden, en het aangezicht naar de aarde neigden, zeiden zij tot haar: Wat zoekt gij de Levende bij de doden? Hij is hier niet, maar Hij is opgestaan. Gedenkt, hoe Hij tot u gesproken heeft, als Hij nog in Galiléa was.'*

Reeds in de eerste eeuwen van de christelijke kerk was het een gewoonte geworden, om een bedevaart naar Jeruzalem te maken en het graf van de Zaligmaker te bezoeken. Men meende, dat de herinneringen aan de woorden en daden van Christus daar in Jeruzalem het levendigst zouden zijn.

De pelgrims, die soms een paar duizend kilometer hadden afgelegd om het doel van hun tocht te bereiken, kwamen in Jeruzalem meestal in een weemoedige stemming. Zij baden aan het 'lege' graf, namen een bad in de Jordaan en bezochten al de plaatsen waarvan de Bijbel melding maakt.

Wanneer de 'vrome' pelgrims alles gedaan hadden wat zij konden, keerden zij naar hun land terug, als zij tenminste niet door rovers werden overvallen of onderweg stierven van honger en gebrek. De leer van vrije genade was reeds vroeg door de mensen veracht. Het verdienen van de eigen zaligheid zit de mens in het bloed. Om als een goddeloze zondaar om niet gerechtvaardigd te worden, wil de mens niet, hij is er vijand van. Het is het gevolg van de bondsbreuk in Adam, waar de mens van nature nu nooit meer wil wat God wil!

Algemeen werd in de christelijke kerk het praatje verspreid, dat door een bedevaart naar Jeruzalem de eeuwige zaligheid werd verkregen en kwijtschelding van de grootste en vuilste zonden. Keizer Constantijn de Grote en zijn moeder Helena waren er o.a. de oorzaak van, dat steeds meer pelgrims het Heilige Land bezochten, en brachten in Jeruzalem pracht en praal. En dit alles gebeurde, ondanks het Woord van Christus, Die Zelf gezegd had, dat Zijn Koninkrijk niet van de wereld was. Daarvan riep Daniël reeds uit toen hij de droom van Nebukadnezar mocht uitleggen: *Doch in de dagen van die koningen zal de God des hemels een Koninkrijk verwekken, dat in der eeuwigheid niet zal verstoord worden; en dat Koninkrijk zal aan geen ander volk overgelaten worden; het zal al die koninkrijken vermalen, en te niet doen, maar zelf zal het in alle eeuwigheid bestaan.*

Er ontstond zelfs een bloeiende handel in relikwieën die veel 'vrome' pelgrims naar Israël lokten. Het spreekt vanzelf, dat velen hiervan gebruik maakten, om de pelgrims te bedriegen en leek het christendom meer op een handelszaak dan een godsdienstige.

Toch zou Jeruzalem weer een toneel van strijd worden. De pracht en de praal van het christendom beroofden God van Zijn eer en het bloed van Christus werd onrein geacht.

In het jaar 637 werd Jeruzalem veroverd door de Mohammedanen. Zij overstroomden de wereld van de Indus tot Cadiz en binnen enkele jaren waren Palestina, Egypte en Afrika ten onder gebracht, Spanje en Portugal bezet en Europa zou, zonder de overwinning van 'Karel Martel onder de wet van de Koran moeten bukken.

Zo sloegen de Mohammedanen ook het beleg voor Jeruzalem, de sterkste plaats van geheel Syrië. De christenen vochten met ware doodsverachting om Jeruzalem te behouden. Tevergeefs, de Moslims waren sterker en de christenen waren genoodzaakt de in hun ogen heilige stad over te geven. De christenen weigerden echter te capituleren, alleen met kalief Omar wilden zij onderhandelen. Deze kwam en Jeruzalem was in handen van de Mohammedanen met hun verderfelijke leer. Omar behandelde de patriarch van Jeruzalem Sophronius echter met grote voorkomendheid en dit was een pleister op de wonde.

Op het hooggelegen plein, waar eens de tempel van het Oude Verbond had gestaan, bouwden de Mohammedanen de Omar-moskee (die enkele jaren geleden grote brandschade opliep). De Omarmoskee is na de Kaâba te Mekka het grootste heiligdom van de Islam. In het midden van de moskee, onder de koepel, ligt een natuurlijke rots van kalksteen. Het is de top van de in het Oude Testament genoemde berg Moria.

Hoewel de Moslims heer en meester waren in Jeruzalem en in al de zogenaamde heilige plaatsen, gingen de pelgrimstochten van de christenen gewoon door en ongestoord mochten de pelgrims de heilige plaatsen bezoeken.

De patriarch van Jeruzalem kreeg een onbeperkt gezag en er werd hem niets in de weg gelegd. De Arabieren namen zelfs vele christenpelgrims in bescherming tegen de rooftochten van de vele benden, die bij de toegangswegen naar Jeruzalem opereerden. Harun al Raschid stuurde zelfs, naar men zegt, de sleutels van het 'heilige graf' aan keizer Karel de Grote.

Deze betrekkelijk gunstige toestand voor de christenen bleef echter niet altijd duren. Toen Palestina onder de heerschappij kwam van de Egyptische kaliefen werd de toestand voor de christenen minder gunstig. De pelgrims werden hevig vervolgd en velen lieten het leven.

Maar inplaats van dat het aantal pelgrims verminderde, groeide het zelfs nog aan. Nog meer dan vroeger werden de pelgrims die Jeruzalem hadden gezien, bewonderd. Hun verhalen over de doorgestane gevaren en ontberingen gaven de pelgrims een bijna goddelijke roem. Het gevolg was, dat er steeds meer mensen naar het heilige land wilden trekken.

Grote groepen bedevaartgangers sloten zich bij elkaar aan, om samen de reis naar de heilige stad Sion te aanvaarden. De meest beroemde van deze tochten zijn de bedevaarten van hertog Robert van Normandië in 1035 en die van de vier Duitse rijksvorsten in 1065. De aartsbisschop Siegfried van Mainz, de bisschoppen van Bamberg, Otto van Regensburg en Willem van Utrecht reisden met een gevolg van meer dan 7.000 personen door Hongarije naar Jeruzalem. Zij werden in Syrië door Arabische roofbenden overvallen en na een bloedig gevecht ontkwamen slechts ongeveer 2.000 pelgrims. De overigen keerden nooit meer in het vaderland terug.

Sinds Syrië echter door de Seldsjoeken was veroverd, stonden de pelgrims meer dan ooit aan de vreselijkste mishandelingen bloot. Zij verstoorden met ruw geweld de godsdienstoefeningen, terwijl de priesters van het altaar werden weggesleurd. De patriarch van Jeruzalem werd door de ruwe soldaten aan zijn baard door de straten gesleurd en in de gevangenis geworpen. Toch bleven de bedevaartstochten niet achter.

Het gebeurde meermalen, dat er duizenden pelgrims voor de gesloten poorten van Jeruzalem lagen. Velen stierven dan ook van honger, omdat zij niet in staat waren het geld te betalen, dat de vijanden eisten om Jeruzalem binnen te mogen gaan.

Door al de ontberingen die de pelgrims moesten lijden, werd het denkbeeld in het westen, om Jeruzalem te bevrijden van de vijanden en de ongelovigen, steeds levendiger. Jeruzalem, de heilige stad in de handen van Christus' vijanden, het was voor duizenden een onmogelijke gedachte. Het graf van Christus in bezit van moordenaars, het was godslasterlijk.

Dwaze christenen, om te ijveren voor het 'lege' graf. De Heere Jezus is er niet te vinden. En toch, de ijver voor het 'lege' graf en al de zogenaamde heilige plaatsen, die geen enkele waarde ten opzichte van de zaligheid van de Kerk hadden, zou duizenden, tienduizenden, ja zelfs enkele miljoenen mensenlevens eisen.

Wat zal het voor al die mensen, die met het zwaard in de vuist vchten om het bezit van het aardse Jeruzalem, geweest zijn, tot eeuwig afgrijzen te moeten ervaren, dat zij niet de goede strijd gestreden hadden en het nieuwe Jeruzalem niet konden binnengaan, omdat zij geen bruiloftskleed hadden! Het Koninkrijk van Christus is niet van deze aarde en wordt niet uitgebreid met het wapen in de vuist, want *niet door kracht, noch door geweld, maar door Mijn Geest zal het geschieden.*

Jeruzalem in de kruisvaarderstijd zou weer het bloed in stromen laten vloeien. God wil het, het was de strijdkreet van landen en volken in de westerse wereld. God Zelf wilde de kruistochten en met de kruisvlag aan de spits zou de volkomen overwinning worden behaald, daar twijfelde niemand aan.

HOOFDSTUK 2

GOD WIL HET

Op het marktplein te Clermont was in november 1095 een groot en indrukwekkend spreekgestoelte geplaatst. Veertien aartsbisschoppen, tweehonderdvijfentwintig bisschoppen, vierhonderd abten en een groot aantal lagere geestelijken, woonden in deze plaats een kerkvergadering bij.

Een grote menigte was op deze dag in november samengestroomd en hield het grote marktplein tot in de verste hoeken bezet. Nieuwsgierig wachtte men op de dingen die stonden te gebeuren, want dat er iets bijzonders was, dat was wel zeker. Het zou echter niet lang meer duren, of het volk zou weten wat de paus van Rome van plan was.

Plotseling verstomde het geroezemoes op de markt en met uitgerekte halzen keek het volk naar het hoge spreekgestoelte. Velen vouwden vol eerbied de handen en bogen het hoofd. De paus, de heilige vader Urbanus II, in eigen persoon zou een toespraak houden.

Doodstil werd het, toen het opperhoofd van de kerk het spreekgestoelte beklom en hij begon te spreken over het organiseren van een kruistocht naar het Heilige Land, om vooral Jeruzalem, de stad Sions op de ongelovigen te heroveren. Het volk hing aan de lippen van de 'heilige' vader. Zelden was er zo'n mooie kans om de paus zelf te zien en te horen.

In bewogen woorden schilderde Urbanus de diepe vernedering van het land van de belofte, terwijl de stad Gods was overgeleverd aan de heidenen, de zonen van Hagar. Hij schetste met afschuw in zijn stem, de gruwelijke wreedheden die de heidenen tegen de weerloze christenen hadden bedreven. Zelfs vergreep men zich aan het graf van de Zaligmaker, en dat was het ergste van alles. Al deze dingen mochten niet ongewroken blijven. De christenen mochten niet lijdelijk blijven toezien, maar moesten alle krachten samenbundelen om het heilige graf en alle heilige plaatsen weer te heroveren. Op deze manier kon iedereen, hoog of laag, het bewijs leveren, dat men Christus liefhad boven vader en moeder, boven alle bezittingen en familie.

Honderdvoudig zou men in het hemelse Jeruzalem terugkrijgen, wat men hier had achtergelaten. En dit was nog niet alles.

Paus Urbanus beloofde nog veel meer. Alle misdrijven zouden door dit God verheerlijkend werk verzoend worden. Allen, niemand uitgezonderd, die aan deze kruistocht zouden deelnemen, zouden volkomen vergeving van zonden en schuld ontvangen. En was er nu groter weldaad te bedenken, dan vergeving van zonden te ontvangen!

Met gespannen aandacht luisterde de volksmenigte naar de opzweepende en geestdriftige woorden van de paus, zonder dat de vele aanwezigen er bij nadachten, dat deze opwindende taal niet in overeenstemming was met Gods Woord en zij werden opgehitst voor een zaak, die met de ware godsdienst niets te maken had.

Jeruzalem, de oude stad Davids had immers afgedaan. Zij konden het eigenlijk ook niet precies weten, want zij hoorden Gods Woord alleen door de geestelijken verklaren. De vele aanwezige bisschoppen en geestelijken konden het wel weten, dat Urbanus slechts eigen meningen naar voren bracht en zeker met wat betreft de vergeving van zonden het werk Gods verachtte.

Welk een grote verantwoording droeg toch deze paus van Rome, om zoveel zielen te misleiden. Het kwam hem niet toe, de zonden te vergeven. Hoe kan een mens, een nakomeling van Adam toch de zonden vergeven? Het is goddeloos om zich dit aan te

matigen, het berooft God van Zijn eer en toch geloofde men dit zonder er aan te twifelen, ook al zullen die er geweest zijn.

Jeruzalem was niet meer het centrum van het gebed. Duidelijk kwam dit toch uit in het antwoord van Christus aan de Samaritaanse vrouw, die tot Hem zei: *'Onze vaders hebben op deze berg aangebeden; en gijlieden zegt, dat te Jeruzalem de plaats is, waar men moet aanbidden.'*

Jezus zei tot haar: Vrouw! geloof Mij, de ure komt, wanneer gijlieden noch op deze berg, noch te Jeruzalem de Vader zult aanbidden. Gijlieden aanbidt, wat gij niet weet; wij aanbidden wat wij weten; want de zaligheid is uit de Joden. Maar de ure komt, en is nu, wanneer de ware aanbidders de Vader zullen aanbidden in geest en waarheid; want de Vader zoekt ook dezulken, die Hem alzo aanbidden. God is een Geest, en die Hem aanbidden, moeten Hem aanbidden in geest en waarheid.'

De menigte op het marktplein te Clermont werd steeds enthousiaster. Niets was er in de wereld belangrijker dan het heroveren van de heilige stad Jeruzalem. Het volk kon zich dan ook nauwelijks beheersen, het werd steeds rumoeriger en velen konden de woorden van paus Urbanus niet meer verstaan.

Toen Urbanus zweeg, barstte er een groot gejuich los.

'God wil het! God wil het!' brulde het volk en telkens werd deze roep herhaald.

Plotseling stak de paus zijn armen omhoog en riep in vervoering: 'Ja. God wil het! Neemt dan nu ook het teken des kruises op borst en schouders! Handelt zo naar de vermaning van het Evangelie: *een iegelijk wie achter Mij wil komen, neme zijn kruis op en volge Mij!*'

Direct nadat de paus zijn toespraak had beëindigd, kwam aartsbisschop Adhemar naar voren, viel op de knieën en smeekte Urbanus om zijn zegen en toestemming om aan deze heilige oorlog deel te mogen nemen. Zijn voorbeeld werd onmiddellijk door vele anderen gevolgd. Duizenden hechtten zich dan ook het rode kruis op de schouder. God wil het, daar werd niet meer aan getwijfeld. Reeds de volgende dag verschenen boden van de rijkste vorst van Frankrijk, graaf Raimond van Toulouse te Clermont en brachten de paus het bericht, dat de graaf het besluit had genomen om naar Jeruzalem te trekken en dat er reeds een groot aantal ridders toezegging had gedaan dat zij eveneens de tocht zouden meemaken. De graaf en de ridders drongen er op aan, dat paus Urbanus zelf de leiding van het kruisleger op zich zou nemen. Maar dat wilde de paus onder geen enkele voorwaarde. Hij bleef liever in Rome, dan dat hij het gevaar zocht. Zijn leven was hem te lief. Daarom benoemde hij bisschop Adhemar tot geestelijk leider van het kruisleger en tevens tot zijn plaatsvervanger. Ziezo, dat was zo geregeld, dat de heilige vader zelf buiten schot bleef. Toen de kerkvergadering in Clermont was afgelopen, maakte paus Urbanus een reis door Frankrijk en overal waar hij kwam, spoorde hij ridders en volk aan, deel te nemen aan de heilige strijd. Jeruzalem, de stad Sion moest worden bevrijd van de ongelovigen. God wil het, en daarom moest het gebeuren.

Ook alle geestelijken, die de kerkvergadering in Clermont hadden bezocht en weer naar hun vaderland terugkeerden, deden hetzelfde en overal laaide er een wild enthousiasme op en in de kortst mogelijke tijd deden allerlei wonderlijke verhalen de ronde, verhalen die niet in het minst op waarheid berustten, maar die toch gretig door de brede massa van het volk werden geloofd.

Een geestelijke vertelde bijvoorbeeld dat hij op klaarlichte dag in de lucht twee ruiters had zien vechten, en dat een van hen, die een groot kruis bij zich had, de ander na een lange strijd had overwonnen. Een ander had weer een groot zwaard in de lucht zien hangen, terwijl zelfs het bericht werd verspreid, dat Karel de Grote uit de dood was opgestaan, om persoonlijk de leiding van de grote kruistocht op zich te nemen.

Wie durfde tegen de geopenbaarde wil des Heeren in te gaan?

Er zullen er wel geweest zijn, die het niet met deze gang van zaken eens waren maar het was beter, dat niet in het openbaar te zeggen. Het zou de woede van het volk opwekken en de gevolgen zouden niet te overzien zijn.

Velen naaiden een rood kruis op hun kleren, terwijl sommige dwazen zich met een gloeiend ijzer een kruis op de blote schouder of op het voorhoofd lieten branden.

In heel Frankrijk was er nauwelijks een familie te vinden, waarvan er niet één de kruistocht zou meemaken. Velen verkochten alles om zich van wapens te kunnen voorzien en was er iemand, waarvan men meende, dat deze in staat was de kruistocht mee te maken, maar die rustig thuis bleef om zijn werk te doen, dan schold men hem ronduit uit voor een lafaard.

Het was echter in bijna alle landen van Europa bij duizenden mensen niet alleen een godsdienstige ijver om Jeruzalem en het Heilige Land voor het christendom te heroveren. Het eigen belang speelde, zoals altijd, ook hier een grote rol. Het loon, dat de paus van Rome beloofde was niet alleen vergeving van zonden, maar ook dat iedereen zijn eigendommen bij terugkomst weer terug zou krijgen en dat niet alleen. De mensen die schulden hadden, werden, zo lang de kruistocht duurde de rente kwijtgescholden.

In Frankrijk waren er nog meer redenen om aan de kruistocht deel te nemen. De lijfeigenen daar hadden het bitter slecht, zij werden door de adel als slaven behandeld. Wat kon zo'n lijfeigene beter doen dan ook het rode kruis op de schouder te hechten, dat hem de vrijheid bracht, want iedereen die meeding was vrij.

De ridders daarentegen hadden andere belangen op het oog. Zij haakten naar eer en roem en zochten het avontuur, En zo bleven er slechts enkelen over die het werkelijk om de bevrijding van Jeruzalem te doen was, al was dit ook een verkeerde ijver.

Paus Urbanus en de leden van de kerkvergadering hadden het vuur aangestoken, dat tot een enorme brand zou aanwakkeren. Tevreden, omdat zijn plannen zo geestdriftig werden ontvangen, reisde de paus naar Rome terug. Want als die plannen werkelijkheid werden, zou hij als wereldheerser worden erkend en dat was zijn bedoeling. Het eigenbelang speelde een overheersende rol bij Urbanus. Het zou echter verscheidene miljoenen mensenlevens kosten.

God wil het, het werd in bijna alle landen van Europa gehoord, maar in Rome was er één man, een sterfelijk mens, die zich opwierp als de stedenhouder van Christus, in wiens hart het niet was, God wil het, maar IK wil het. En nu gebeurt er niets bij geval. In alle tijden voert God Zijn eeuwige raad uit, maar de mens is verantwoordelijk voor zijn daden, zo ook hier.

Er was nog een man, die grote invloed heeft gehad op de verovering van het 'heilige land' en door wiens toedoen paus Urbanus enthousiast reageerde op een kruistocht naar het door de ongelovigen bezette Palestina. Mede hierdoor wist Urbanus de menigte op het marktplein te Clermont te bezielen met: 'God wil het!'

In de nabijheid van Amiens in Frankrijk, woonde de kluizenaar Peter van Amiens. Peter stond in Amiens en omgeving bekend als een uitermate vroom man, die meestal de wereld ontvluchtte, om in de eenzaamheid heilig voor God te leven. De monnik heeft waarschijnlijk niet geweten, dat hij zichzelf meenam in die eenzaamheid. De bittere bron van ongerechtigheid kon hij niet achterlaten, want de kluizenaar en met hem vele anderen die de wereld vaarwel hadden gezegd om vroom, heilig en in afzondering van de wereld te leven, waren ook nakomelingen van Adam, die in zichzelf geen goede vruchten konden voortbrengen. maar enkel kwade.

Deze Peter van Amiens maakte, zoals velen, in het jaar 1093 een bedevaart naar het Heilige Land. In Jeruzalem hoorde hij met grote verontwaardiging, hoe de christenen

werden onderdrukt. Ook bracht Peter van Amiens een bezoek aan Simeon de patriarch van de christelijke gemeente in Jeruzalem. Deze spoorde Peter aan naar Europa terug te keren en de westerse kerk om hulp te vragen. Jeruzalem moest vrij, anders zou het er voor de christenen in de toekomst maar donker uitzien, ja de bedevaartstochten zouden op de duur wel eens geheel worden verboden.

Peter nam dan ook brieven van de patriarch van Jeruzalem mee voor de paus en de vorsten van Europa. Kort voordat hij weer naar zijn land terugkeerde, zat Peter van Amiens in de Opstandingskerk te Jeruzalem te mediteren. Hij was vermoeid en viel in slaap. Plotseling verscheen volgens de vrome monnik, Christus in een droom, Die hem toeriep: 'Op Peter, haast u! verricht met moed wat gij op u hebt genomen, Ik zal met u zijn, het is tijd, dat Mijn heilige plaats van de Turken wordt gereinigd, dat Mijn vereerders geholpen worden.'

Na deze woorden werd Peter wakker, en zo spoedig mogelijk ging hij naar de patriarch, aan wie hij de verschijning van Christus uitvoerig vertelde.

De dag daarop verliet Peter van Amiens de stad Jeruzalem en reisde regelrecht naar Rome.

De patriarch van Jeruzalem geloofde wat Peter van Amiens had verteld. En toch, Christus was hem niet verschenen en waarschijnlijk heeft de monnik dit verhaal geheel verzonnen of het zich verbeeld, om door geestelijken en volk geloofd te worden. Donker waren de tijden van tien eeuwen terug, de kerk was verzonken in onen bijgeloof en een waarschuwend stem werd niet gehoord. Zeker is het, dat ook in die tijd de zeventuizend er waren, die de knie voor Baäl niet hebben gebogen, want God houdt Zijn Kerk in stand! Hoe het ook zij, Peter van Amiens kon ongehinderd zijn gang gaan en hij heeft dit ook gedaan.

De teruggekeerde pelgrim overhandigde paus Urbanus II de brieven van de patriarch van Jeruzalem. Met grote verontwaardiging hoorde de 'heilige vader' Peters wedervaren en belevenissen aan.

Hoewel Urbanus zich op dat ogenblik in een moeilijk parket bevond omdat hij in Rome niet veilig was voor de aanhangers van de tegen-paus Clemens, besloot hij toch een kruistocht te ondernemen. Bij het slagen van de plannen zou zijn macht een grote uitbreiding tot gevolg hebben en dat had Urbanus juist nodig.

Minzaam benoemde de paus Peter van Amiens gezant van de paus en van de kerk te Jeruzalem en met onvermoeide ijver ging deze aan het werk. Rusteloos trok de vrome Peter van stad tot stad, en van dorp tot dorp en waar hij verscheen, werd hij beschouwd als een profeet uit oude dagen. Velen vereerden Peter van Amiens met geschenken, maar hij hield deze niet voor zichzelf en verdeelde ze onder de armen. Zo groot was de eerbied voor de rondreizende prediker van de kruistocht, dat men zelfs de haren van zijn muilnier verzamelde ter herinnering aan zijn komst en om ze als heilige overblijfselen te bewaren.

Peter van Amiens reisde door geheel Italië, trok de Alpen over naar Frankrijk om daar zijn tocht voort te zetten en vooral in Frankrijk reageerden vorsten en volk enthousiast. Maar niet alleen Frankrijk, heel het westen was weldra in beweging. Vele edellieden verkochten of verpandden hun bezittingen en ontelbaar veel huisgezinnen, vaders, moeders en kinderen begaven zich op weg naar de heilige stad Sions. En als de pelgrims een stad naderden vroegen de kinderen: 'Is dat nu Jeruzalem?'

Ook de paus deed zijn best om de zaak op gang te helpen. In maart 1095 belegde hij een kerkvergadering in de open lucht te Piacenza, waaraan vierduizend geestelijken en dertig duizend leken deelnamen.

Tijdens deze kerkvergadering kwamen gezanten van de Griekse keizer de paus om hulp vragen tegen de Turken. En paus Urbanus beloofde te helpen en vele geestelijken

en leken zwoeren dat zij de vijanden van de christenheid met het zwaard zouden vernietigen. Nog groter was de reeds genoemde kerkvergadering in Clermont in november 1095,

Een ontzettend grote volksmassa was door enkele mensen in beweging gezet. God wil het. Jeruzalem en het heilige land moet vrij. De massa wist niet, dat het aardse Jeruzalem had afgedaan en dat de grote Zoon van David, de Christus der Schriften, Wiens rijk niet van deze wereld is, is opgevaren in het nieuwe Jeruzalem. Eens, toen Hij nog op aarde was, zei Hij tot Zijn discipelen: Ik ga heen om u plaats te bereiden, in het huis Mijns Vaders zijn vele woningen. Daar zullen alleen zij komen, die door genade pelgrims zijn geworden in deze wereld omdat God het wil.

Met recht kunnen we spreken van de donkere Middeleeuwen, waarin de Kerk was gezonken in on- en bijgeloof, starende op dingen die geen wezenlijke waarde hadden, want hier beneden is het niet. En toch, miljoenen zouden vallen in de strijd op leven en dood om het bezit van het 'lege' graf. Thans was de tijd aangebroken, dat de honderdduizenden zich op weg zouden begeven naar Jeruzalem. Het bloed zou er in grote stromen vloeien, want de kruisvaarders kenden geen pardon.

God wil het, het was de strijdkreet van de verblinde christenen en zij hebben het ervaren, dat God het niet heeft gewild.

HOOFDSTUK 3

HET LEGER VAN DE GEIT EN DE GANS

In de lente van het jaar 1096 was het in vele landen van Europa een drukte van belang. De eerste tocht naar het Heilige Land zou nu een aanvang nemen, alhoewel deze niet tot de eerste kruistocht zou worden gerekend. Peter van Amiens was ongeduldig geworden, omdat het grote kruisleger nog niet was verzameld. Het duurde hem veel te lang en daarom besloot hij alvast met zestig tot tachtigduizend pelgrims, die hem tot aanvoerder hadden gekozen, naar Jeruzalem te trekken.

Het was een dwaas besluit, want zijn pelgrimsleger bestond voor het grootste gedeelte uit weggelopen lijfeigenen, misdadigers en 'vrome' pelgrims die liever onder leiding stonden van de heilige Peter van Amiens dan onder het bevel van een legeraanvoerder. Waar hij kwam, stroomden de mensen toe en vele huizen bleven leeg staan. Wouter zonder have vormde niet vijftienduizend Fransen de voorhoede, direct gevolgd door de monnik Godschalk met ongeveer twintigduizend Duitsers. Hierachter marcheerde een massa van ongeveer tweehonderdduizend mensen onder bevel van Volkmar, die zo laag in bijgeloof waren verzonken dat zij een gans en een geit voor hen uit lieten lopen, die naar zij meenden door Gods Geest werden geleid. Daarom werd dan ook dit leger spottend het leger van de geit en de gans genoemd. Donker, zeer donker waren de Middeleeuwen en steeds verder week het christendom af van de zuivere Christelijke leer. Een Kerkhervorming, door de Heere Zelf gewerkt, zou nodig zijn om deze diep gezonken kerk op te halen uit de modder van de eigenwillige godsdienst waardoor God op het hoogst werd onteerd.

De tocht verliep niet voorspoedig, want Wouter zonder have, die nu al belust was op buit, scheidde zich reeds in Keulen van de grote groep af en rukte op naar Hongarije. Men had afgesproken, dat hij in Constantinopel op Peter van Amiens zou wachten, om dan gezamenlijk de reis naar Jeruzalem voort te zetten.

Zo bereikte Wouter met zijn Fransen via Hongarije, Bulgarije. Nu reeds heerste er in het leger een groot voedseltekort, mede doordat de bevelhebber van Belgrado verboden had de kruisvaarders voedsel te verkopen. De nood steeg dan ook met de dag en het duurde niet lang, of kleine en grote groepen Franse kruisvaarders gingen in Bulgarije op strooptochten uit en roofden en moordden alles wat zij konden. Velen, met het rode kruis op de schouder voelden zich nu in hun element, en hebzucht straalde uit de ogen. Ja, zo hadden zij het zich voorgesteld, roven en stelen, moorden en branden, dat was hun lust en leven. Rijk, schatrijk zouden zij eens naar huis terugkeren. Onbezorgd zouden zij hun verdere leven van de buit kunnen leven.

Maar de Bulgaren, ontzet door zoveel bruto geweld van de 'christenen' tegen de christenen, want dat waren de Bulgaren, sloegen fel van zich af, om van dit misdadige kruisleger ontslagen te worden. De wraak was vreselijk en het leger van Wouter zonder have moest het onderspit delven. Duizenden pelgrims vonden nu reeds de dood en zouden nooit Jeruzalem, het uiteindelijke doel van de tocht, zien. Het bloed kleurde de Bulgaarse bodem rood. De overige pelgrims ontsnapten en bereikten Constantinopel. Daar werden de kruisvaarders door keizer Alexius Comnenus vriendelijk ontvangen. Buiten de stad werd hen een legerplaats aangewezen en werden volop van voedsel voorzien. Daar mochten de pelgrims wachten, totdat Peter van Amiens met zijn kruisvaarders zou arriveren.

Peter van Amiens die het grote leger achterliet, volgde met 40.000 man dezelfde route als Wouter zonder have. Al spoedig bleek, dat de vrome monnik geen veldheerstalenten had. Hij was niet in staat om het bandeloze gespuis in toom te

houden en tevergeefs deed hij alles wat in zijn macht was om plunderingen te voorkomen. Hevige gevechten met de Hongaren waren hiervan het gevolg. Moord en doodslag volgden deze ordeloze bende op de voet.

De stad Semlin werd zelfs door de pelgrims belegerd en ingenomen. De bewoners van de stad, zelfs de kinderen, werden op de gruwelijkste wijze vermoord. Snel rukte koning Koloman van Hongarije met een groot leger op om wraak te nemen en zijn grondgebied te verdedigen. Een groot deel van het pelgrimsleger sneuvelde en de rest vluchtte, totdat ook zij berooid Constantinopel bereikten.

De reeds genoemde Godschalk kwam niet eens zover. Hij werd met zijn leger door de Hongaren totaal vernietigd.

Het leger van de geit en de gans was onder leiding van lekenbroeder Volkmar uit Lotharingen, Duitsland nog niet uit of er was reeds veel bloed gevloeid. De Joden moesten het ook hier ontgelden. In die tijd woonden er in de Rijnstreken veel Joden. Waar de woeste horden ook kwamen, overal werden de Joden zonder pardon vermoord. Duizenden Joden uit Keulen, Mainz, Trier en Worms verloren het leven. Immers, zo redeneerde men, de Joden waren de ergste vijanden van Christus. Zij waren het toch, die de Heere Jezus hadden gedood. Zij verdienden dan ook erger straf dan de ongelovigen die het heilige graf in Jeruzalem hadden ontheiligd!

Het leger van de geit en de gans bestormde zelfs het paleis van de aartsbisschop te Mainz waarin aartsbisschop Rothardus zeven honderd joden een schuilplaats had verleend. Het was echter tevergeefs, zij zouden de dood niet ontlopen. De aartsbisschop kon niet voorkomen dat de woeste benden de ongelukkige Joden zonder uitzondering ombrachten. Zelfs de vrouwen en de kinderen werden niet gespaard. Het gevolg van deze onmenselijke wreedheden was, dat vele andere Joden zichzelf het leven benamen. Zij maakten versperringen voor hun huizen en de wanhopige moeders doodden hun kinderen, de mannen brachten hun vrouwen en dochters om het leven en vaders, zonen, knechten, allen sloegen de hand aan het leven om niet in de handen te vallen van de 'christenen' die op weg waren naar Jeruzalem om het 'lege' graf te gaan heroveren.

Onwillekeurig moeten we denken aan het gedicht van Revius, een man die bedeed was met zelfkennis en Godskennis en dat een groot contrast vormt met de praktijken van de pelgrims.

*'t En zijn de Joden niet, Heer Jezu die u kruisten,
 Noch die verraderlijk U togen voor 't gericht,
 Noch die versmadelijk U spogen in 't gezicht,
 Noch die U knevelden en stieten U vol puisten;
 't En zijn de krijgslui niet die, met hun felle vuisten,
 De rietstok hebben of den hamer opgelicht,
 Of het vervloekte hout op Golgotha gesticht,
 Of over uwen rok 'tsaam dobbelden en twisten;
 Ik ben 't, o Heer, ik ben 't die U dit heb gedaan,
 Ik ben de zware boom, die U had overlâan,
 Ik ben de taaie streng, daarmee Gij waart gebonden,
 De nagelen de speer, de gesel die U sloeg,
 De bloedbedropen kroon, die Uwe schedel droeg;
 Want dit is al geschied, helaas, om mijne zonden.*

Na de grote Jodenmoord trokken de pelgrims in de richting van Hongarije en waar zij kwamen werden ook daar de Joden bloedig vervolgd en vermoord. Ook hier moesten

de Joden de gevolgen dragen van het 'Kruist Hem, kruist Hem. Zijn bloed kome over ons en onze kinderen!'

Het was echter of Gods wraak de pelgrims of liever gezegd de moordenaars volgde. Bij de grens van Hongarije stond koning Koloman met zijn leger de ordeloze troep van de geit en de gans op te wachten. De Hongaren schrokken van deze geweldige mensenmassa, maar plotseling gebeurde er iets wonderlijks. Het leger van de pelgrims werd opeens door een panische angst bevangen en dat was voor Koloman het sein om hen met groot geweld in de pan te hakken. De pelgrims wisten niet wat ze doen moesten, sloegen op de vlucht en het leger werd vrijwel geheel vernietigd.

Slechts enkelen ontkwamen.

In de onmiddellijke nabijheid van Constantinopel bevonden zich nog steeds Peter van Amiens en de rest van het leger van Wouter zonder have.

Zij waren reeds lang van de doorgestane vermoeienissen bekomen en brandden van verlangen verder te reizen. Het doel van de reis was immers Jeruzalem, de heilige stad, te heroveren op de ongelovigen!

Keizer Alexius waarschuwde echter Peter van Amiens zich niet te overhaasten. Volgens de keizer van het Oost-Romeinse rijk was het beter nog even te wachten totdat de omstandigheden gunstig waren. Peter wilde niet naar de welgemeende raad van Alexius luisteren en verzocht de keizer schepen beschikbaar te willen stellen om de overtocht naar Azië te maken. Dit verzoek willigde de keizer in en Peter van Amiens scheepte zijn leger in. De zeilen werden gehesen en weldra was Constantinopel uit het gezicht verdwenen. Met gebolde zeilen doorkliefde de grote vloot de golven van de Zee van Marmora en de Egeïsche Zee. Aan boord bevonden zich duizenden pelgrims op weg naar het Heilige Land. Zonder moeilijkheden bereikten alle schepen Azië en bij het stadje Hellenopolis werd voet aan wal gezet en werd voor de pelgrims een kampement ingericht. De overtocht was in alle opzichten geslaagd en de vloot van keizer Alexius keerde leeg naar Constantinopel terug.

Na twee maanden werkloze rust, die slechts door enkele strooptochten werden onderbroken, ging de ordeloze troep op mars. Zonder dat er van enige krijgstuicht of discipline sprake was, trok men naar de stad Nicea. De stad Nicea was voor de christenen een bekende plaats. In het jaar 325 werd in Nicea door keizer Constantijn de Grote het eerste concilie bijeengeroepen. De voornaamste aanleiding vormde de strijd over de leer van de ketter Arius. De geloofsbelijdenis van Nicea die door Athanasius werd opgesteld om de leer van het christelijk geloof zuiver te stellen en te verdedigen, was hiervan het gevolg.

De pelgrims waren de mening toegedaan, dat het beroemde Nicea zonder slag of stoot zou kunnen worden veroverd. Maar wie beschrijft hun schrik toen zij plotseling tegenover een sterk Turks leger kwamen te staan. Tijd om na te denken of een aanvalsplan op te stellen was er niet. De Turken gingen meteen tot de aanval over en hakten het leger van de pelgrims in de pan. Deze waren tegen deze woeste aanval niet opgewassen en het kruisleger was al spoedig één grote chaos van vluchtende mensen. Een vreselijk bloedbad volgde en niemand werd gespaard, al de achtergelaten grijsaards, vrouwen en kinderen werden in de legerplaats overvallen en zonder pardon door de Turken afgemaakt. Peter van Amiens, die om een of andere reden reeds eerder naar Constantinopel was teruggekeerd, en drieduizend vluchtelingen ontkwamen aan deze slachting. Dat was het bittere einde van de tienduizenden die vol moed de grote reis waren begonnen, maar niet hebben beëindigd.

Toen het eerste geordende kruisleger onder aanvoering van Godfried van Bouillon enige maanden later door dit gebied trok, zagen de kruisvaarders in de verte een witte toren staan. Een rilling van afschuw ging door het leger, want deze grote pyramide

bestond enkel en alleen uit mensenbeenderen. De hete zon had de dode lichamen reeds lang verteerd. De Turken hadden van de gesneuvelden een gedenkteken gebouwd ter herinnering aan de grote overwinning die op de christenen was behaald. Een vreselijk gedenkteken, dat eenmaal weer zal leven, want al die doden zullen opstaan in de grote dag waarin hemel en aarde zullen voorbijgaan en Christus zal verschijnen op de wolken des hemels.

Duizenden en nog eens duizenden hadden reeds het leven gelaten, nog voordat de eigenlijke eerste kruistocht begon. Van al die duizenden doden werd het 'God wil het' niet meer gehoord. Hun geschreeuw was verstomd, voorgoed. En eenzaam stond daar die toren van dorre doodsbeenderen als een kennelijk bewijs dat God het niet heeft gewild.

HOOFDSTUK 4

BLOED EN TRANEN

In augustus van het jaar 1096 stond een machtig leger gereed om naar het Heilige Land te vertrekken. Het was de tocht, die de geschiedenis zou ingaan als de 'eerste kruistocht'. Alles was nu gereed en georganiseerd en vol goede moed ging het leger onder leiding van Godfried van Bouillon op mars. Het bestond uit ongeveer 10.000 ridders en 80.000 man voetvolk, terwijl ook een groot aantal knechten, monniken, mannen en vrouwen de eerste kruistocht zouden meemaken. Groot was het verschil met de ordeloze troep, die eerder de reis naar Jeruzalem had aanvaard. Hier was de bloem van de adel uit verschillende landen aanwezig en er heerste krijgstuicht in het leger. In tegenstelling met de pelgrims van Peter van Amiens werd niemand van de burgers ook maar iets in de weg gelegd. Op vreedzame wijze trok dit geordende leger door Duitsland naar Hongarije.

Bij de grenzen stond de koning van Hongarije reeds op het kruisleger te wachten, maar van vijandelijkheden was geen sprake. Na een gesprek met Godfried van Bouillon, waarbij de opperbevelhebber van het grote kruisleger plechtig beloofde, dat de burgers van Hongarije geen haar zou worden gekrenkt en dat ook geen enkele strooptocht zou worden ondernomen. Koloman zei op zijn beurt op deze voorwaarden het kruisleger vrije doortocht door Hongarije toe. Ongehinderd trok het leger door dit land en weldra bevond men zich op het grondgebied van de Griekse keizer.

Alexius Comnenus, de Grieks-Romeinse keizer, zag met grote zorgen in het hart het machtige leger naderen. Nee, hij was niet bang, dat dit kruisleger zonder meer zijn land zou plunderen, maar hij vreesde de Europese heerszucht. En dat was nog niet alles, want hij voorzag, dat nog veel meer legers uit de West-Europese landen zijn rijk zouden binnenvallen. Het was geen fantasie van deze keizer, want terwijl Godfried van Bouillon steeds verder trok, werd in het zuiden van Frankrijk opnieuw een machtig leger uitgerust.

Anna Comnena, de dochter van keizer Alexius gaf in haar kroniek de volgende beschrijving van de kruisvaarders:

'De keizer hoorde het gerucht over de komst van ontelbare Frankische legers. Hij vreesde hun komst, want hij kende hun onweerstaanbare onstuimigheid, hun onstabiel en oppervlakkig karakter evenals alles wat eigen is aan de Keltische aard met al zijn noodzakelijke gevolgen. Hij wist, dat zij altijd een open oog hebben voor rijkdommen en dat men hem bij de eerste gelegenheid zonder gewetensbezwaren verdragen ziet verbreken. Dat had hij altijd horen zeggen en het was volkomen waar gebleken. Maar verre van zich hierdoor te laten ontmoedigen, nam hij alle mogelijke maatregelen om klaar te zijn voor de strijd als de toestand het vroeg. De werkelijkheid was nog veel ernstiger en verschrikkelijker dan de geruchten, die haar vooruitgingen, want het was het gehele westen, het gehele gebied, dat de barbaarse volken bewoonden tussen de andere oevers van de Adriatische Zee en de zuilen van Hercules — het was dit alles, dat in massa optrok, in gehele families op weg ging en naar Azië reisde na Europa van de ene kant naar de andere doorgetrokken te zijn. De Kelten (zoals zij de kruisvaarders noemde) arriveerden de één na de ander met wapenen, paarden en de gehele militaire uitrusting. Deze mannen waren zo vurig en onstuimig, dat alle wegen door hen bedekt waren; de Keltische soldaten werden vergezeld door een menigte zonder wapens, die palmtakken droegen en kruisen op hun schouders: vrouwen en kinderen, die hun land verlieten. Als men hen zag, zou men hen golven, die van alle kanten samenstroomden, kunnen noemen. Zij waren even talrijk als de bladeren en de

bloemen in het voorjaar. Ondanks mijn goede wil, noem ik liever niet de namen van hun aanvoerders; de woorden willen niet meer komen, deels omdat ik niet in staat ben die barbaarse klanken, die onuitspreekbaar zijn, uit te brengen, deels omdat ik voor hun aantal terugschrik'.

De kruisvaarders meenden in het land van Alexius met open armen ontvangen te worden. Immers, de keizer had zelf hun hulp tegen de Turken ingeroepen. Groot was dan ook hun verbazing, toen zij hoorden, dat keizer Alexius eigenlijk niets met het kruisleger te maken wilde hebben. Hij had zelfs graaf Hugo van Vermandois, die over Italië naar Griekenland was vertrokken, maar op de Griekse kust schipbreuk geleden had, gevangen genomen.

Godfried van Bouillon, die in de nabijheid van Adrianopel was gelegerd, hoorde dat de graaf van Vermandois door keizer Alexius werd gevangen gehouden. Hij eiste de onmiddellijke vrijlating van de gevangene. De keizer wilde echter de graaf als gijzelaar vasthouden, als waarborg tegen een herhaling van de door de eerste kruisvaarders gepleegde misdaden. Op deze weigering werd de oorlog verklaard en het duurde niet lang, of de verbitterde kruisvaarders sloegen hard toe.

Het leger van Godfried verwoestte de omgeving van Selembria en er vonden op verscheidene plaatsen hevige gevechten plaats. Een totale oorlog dreigde, totdat plotseling de keizer de invrijheidsstelling van de graaf beloofde. Hierna werden de vijandelijkheden gestaakt en zonder moeilijkheden arriveerde het kruisleger in de buurt van Constantinopel.

Vanaf dit ogenblik leefden de volken van het voormalige West-Romeinse rijk en die van het Oost-Romeinse rijk met elkaar in een voortdurend wantrouwen en in een verdeeldheid die ook tot uitdrukking kwam in de Rooms-Katholieke en Grieks-Katholieke kerk, ook al heerste er ogenschijnlijk vrede tussen beide partijen. Nooit zouden echter beide kerken meer tot eenheid komen.

Alexius, de Griekse keizer, drong nu op een verdrag aan en op het afleggen van de zgn. 'leeneed'. De westerse vorsten zouden dan met handen en voeten aan hem gebonden zijn. Aanvankelijk werd dit door de vorsten van het kruisleger afgewezen, maar eindelijk besloot Godfried van Bouillon de leeneed af te leggen, om de vrede te herstellen, opdat de kruisvaarders in het uiteindelijke doel zouden kunnen slagen. De keizer stuurde Godfried van Bouillon zijn zoon als gijzelaar om de veiligheid van de legerleiders van de kruisvaarders in Constantinopel te waarborgen. Zodra dan ook de zoon van Alexius in het legerkamp van het kruisleger verscheen, trok Godfried met de andere ridders en vorsten naar Constantinopel om de leeneed af te leggen.

De keizer wachtte met zijn hovelingen op een hoge troon gezeten, de komst van de westerse vorsten af. Toen zij bij de keizerlijke troon kwamen, knielden Godfried en zijn aanvoerders neer en kusten de voeten van de keizer en zwoeren hem trouw.

Keizer Alexius bood daarna Godfried van Bouillon de keizerlijke sieraden aan en zei: 'Ik weet, dat gij groot in uw land zijt, en daar het mij niet onbekend is, dat uw rechtvaardigheid en oprechtheid met uw macht gelijk staan, zo vertrouw ik op uw wijsheid, niet alleen om mijn rijk tegen de ongelovigen bij te staan, maar ook nog om het te verdedigen tegen die menigte vreemdelingen, die mij van alle kanten toevloeien. Ontvang deze sieraden, welke gij waardig zijt; ik neem u tot zoon (cezar) aan'.

Toch deed zich tijdens het bezoek aan de keizer nog een incident voor. Nadat allen de leeneed hadden afgelegd, ging een Franse baron, Robert van Parijs, plotseling naast de keizer op de troon zitten. Boudewijn, de broer van Godfried van Bouillon, haalde hem terug en verweet hem zijn onbeschofte houding. De ridder wierp echter een woedende blik op keizer Alexius en riep: 'Wat een onbeschaamd mens, die zit, waar zoveel aanzienlijke heren rond hem staan!'

Alexius liet hem na afloop van de audiëntie vragen, wie hij was, die het gewaagd had zijn troon te beklimmen. 'Ik ben', antwoordde Robert van Parijs op trotse toon; 'een echte Frank van adellijk bloed, dit te weten moge de keizer voldoende zijn. Nog één ding wil ik hem meedelen. In mijn vaderland staat op een kruisweg een overoude kerk, men roept haar heilige om bescherming aan, wanneer men in een tweegevecht van zijn dapperheid wil doen blijken. Bij deze kerk heb ik menigmaal tevergeefs op mijn tegenpartij gewacht, want niemand durfde zich met mij meten'. Keizer Alexius voelde er begrijpelijk niets voor zijn krachten te meten met de brute Fransman, het zou hoogstwaarschijnlijk zijn loven kosten. Vanaf dit ogenblik werden de kruisvaarders welwillend door de Griekse keizer behandeld. Het gesloten verdrag bestond uit niet meer dan twee punten. Alexius beloofde de kruisvaarders, dat hij hen van levensmiddelen zou voorzien, hen te zullen beschermen en dat hij zijn troepen bij het kruisleger zou voegen. Godfried van Bouillon en zijn legeraanvoerders beloofden van hun kant de keizer trouw te zullen zijn en de steden, die zij in Azië zouden veroveren hem te zullen geven.

Het was Alexius een grote voldoening, toen hij echter eindelijk van de kruisvaarders ontslagen werd. De keizer haastte zich, de honderdduizenden naar Klein-Azië over te brengen en met een zucht van verlichting zag hij de grote vloot vertrekken en de laatste pelgrim aan boord stappen.

De 5e mei 1097 verzamelde zich het gehele kruisleger voor de muren van de versterkte stad Nicea. Het ontzaggelijk grote leger telde nu 10.000 ridders en 300.000 man voetvolk, zonder de legertrouwen, die buiten de vrouwen en de kinderen nog eens 200.000 man sterk was. Ook Peter van Amiens had zich hier weer bij de kruisvaarders gevoegd.

Nicea, de hoofdstad van de door Soliman gestichte staat Iconium, werd belegerd, maar de stad was buitengewoon goed versterkt en had een grote en dappere bezetting. De kruisvaarders stonden een hete strijd te wachten, maar zij deinsden daarvoor niet terug. De vele pelgrims, die hier het leven hadden verloren, moesten op de ongelovigen worden gewroken.

De beroemde stad Nicea werd ingesloten, maar het was niet mogelijk de stad geheel van de buitenwereld af te snijden. Hiervan maakte keizer Alexius in Constantinopel gebruik. Hij stuurde in het geheim een gezant naar de belegerde stad om hen over te halen Nicea over te geven. Alexius waarschuwde hen voor de vreselijke gevolgen, wanneer zij geen gevolg gaven aan zijn wens. Gaven ze de stad over, dan zouden de kruisvaarders de gehele stad sparen.

Maar de belegerden dachten er niet aan de stad zonder slag of stoot over te geven. Zij hadden bericht ontvangen, dat sultan Arslan met een sterk Turks leger in aantocht was om Nicea te ontzetten. Maar ook de kruisvaarders hoorden er van en wachtten tot de tanden toe gewapend op de komst van het Turkse leger.

Eindelijk kwam de voorhoede van het Turkse leger in zicht en weldra waren de beide legers in een vreselijke veldslag gewikkeld, die twee dagen duurde. De Turken moesten het onderspit delven en werden met grote verliezen teruggeslagen. Duizenden gesneuvelde en gewonde Turken bedekten het slagveld en de 'christenen' in hun overwinningsroes, sloegen hen de hoofden af, die ze juichend op hun lansen aan de belegerden lieten zien. Zij wierpen zelfs een groot aantal hoofden over de stadsmuren en stuurden er duizend aan keizer Alexius in Constantinopel. Vreselijk was het optreden van de christenen en toch, zij meenden een Gode welbehaaglijk werk te doen, niet wetende, dat het werk Gods niet door kracht of geweld geschiedt.

Vanaf dit ogenblik werd de belegering met de grootste krachtsinspanning voortgezet. Nicea moest vallen voordat de reis naar Jeruzalem kon worden voortgezet. Godfried

van Bouillon liet in een bos bomen hakken en met grote spoed werden van deze bomen stormrammen vervaardigd en ingezet in de strijd. Het kostte verscheidene kruisvaarders het leven, want de verdedigers gooiden reusachtige rotsblokken op de stormdaken, zodat deze instortten.

Week in week uit werd er gevochten en vonden er vele schermutselingen plaats. Maar nog altijd waren de stadsmuren van Nicea onbeschadigd en waren de kruisvaarders geen stap verder gekomen. Een bestorming, waaraan bijna het gehele kruisleger deelnam, had geen enkel resultaat. Zij werden ontvangen met kokende olie, brandend pek en gesmolten vet, terwijl duizenden pijlen op hen werden afgeschoten.

De kruisvaarders bouwden nu een hoge toren, die tot bij de muur werd gereden, maar ook deze poging mislukte. Het bleek onmogelijk te zijn op deze wijze Nicea te nemen, er moest iets anders gebeuren.

Een Lombardiër had een plan ontworpen om de voornaamste toren van de stad binnen enkele dagen te laten instorten. En dit plan betekende de verovering van Nicea. Hij bouwde zo'n stevig stormdak, dat zelfs de zwaarste stenen het niet konden vernielen. Het gevaarte werd tegen de toren geplaatst en ongehinderd konden nu de kruisvaarders hun gang gaan. Steen voor steen werd nu uit de muur gehakt en de lege gaten met hout en stro opgevuld, zodat de muur op deze manier werd ondermijnd. Het hout en stro werden vervolgens in brand gestoken, met het gevolg, dat de toren 's nachts met groot geraas instortte. Toen de belegerden 's morgens vroeg de ware omvang van de ramp zagen, bleek het onmogelijk te zijn, de stad nog verder te verdedigen en zij besloten zich over te geven.

De kruisvaarders wachtten niet af en nauwelijks was het dag geworden of zij bestormden de stad. Wie schetste echter hun verbazing, toen zij plotseling op verschillende punten van de stadsmuren de Griekse vlag zagen wapperen. De kruisvaarders staakten de bestorming en enkele ogenblikken later hoorde Godfried van Bouillon de ware toedracht. Groot was de verontwaardiging van het kruisleger toen het hoorde dat keizer Alexius in Constantinopel de schuldige was. Allerlei dreigementen werden aan zijn adres gericht en slechts door vele geschenken kon Alexius de aanvoerders tevreden stellen. De stad werd niet uitgemoord en aan het bedrog van de Griekse keizer hadden de inwoners en de bezetting hun leven te danken.

Nicea werd op 20 juni 1097 ingenomen, maar het kruisleger bleef niet lang in de veroverde stad, het was immers het doel van de reis niet. De tocht zou pas geëindigd zijn, als Jeruzalem op de ongelovigen was veroverd.

Negen dagen later brak het machtige kruisleger het tentenkamp op om verder te trekken. Het splitste zich in tweeën, omdat men anders niet voldoende levensmiddelen zou kunnen bemachtigen. Nauwelijks had het leger zich echter gesplitst, of sultan Arslam viel een deel aan met 150.000 ruiters. De Turken vielen zo onverwachts het leger dat onder leiding stond van Bohemund van Tarente, aan, dat de kruisvaarders ondanks hun dapperheid op het punt stonden het onderspit te delven. De overmacht was te groot.

Precies op tijd snelde Godfried van Bouillon met 40.000 ruiters te hulp. De Turken moesten wijken en sloegen op de vlucht. Het Turkse legerkamp viel zelfs in de handen van de christenen en daar vond men dieren, die de westerlingen nog nooit hadden gezien. Het waren kamelen en de verbazing was dan ook groot. Het christenleger zong uit volle borst de overwinningsliederen. Vele handen werden gevouwen, om God te danken voor de overwinning. Drie dagen lang werden de vluchtende vijanden vervolgd. Daarna werden beide kruislegeren weer bij elkaar gevoegd en trok men door Phrygië verder naar het zuiden. Weldra bereikte het grote leger christenen nu woeste

en onvruchtbare streken.

Zwaar werd de tocht en bij velen begon de moed te zinken. Sultan Arslam had de velden verwoest en de waterbronnen onklaar gemaakt. De eerste slachtoffers vielen al vrij spoedig. Uitgeput vielen vele kruisvaarders neer en allerlei ziekten sleepten velen de dood in. Allen werden zonder meer achtergelaten en stierven zonder hulp en zonder Jeruzalem ooit bereikt te hebben. Zelfs Godfried van Bouillon was gewond geraakt door zijn eigen zwaard, toen hij een pelgrim die door een beer werd aangevallen, te hulp wilde komen. Onbeschrijfelijk werden de kruisvaarders door de dorst gekweld en nergens was water te vinden. Vele paarden stierven van gebrek en men kon ridders in volle wapenrusting op trekossen zien zitten. In deze ellendige toestand werd het kruisleger onverwachts door grote Turkse ruiters aangevallen, die even plotseling weer verdwenen.

Maar Godfried van Bouillon strafte deze aanvallen hard af en de grote dapperheid van de ridders dwong bij de vijanden diep respect af. Boudewijn, de broer van Godfried van Bouillon verliet op een dag met tweehonderd ridders in alle stilte het leger en wist Edessa te nemen. De bevolking van deze plaats bestond grotendeels uit christenen en deze kozen de zijde van de kruisvaarders. De vorst van Edessa, Theodorus, werd door het volk gedwongen om Boudewijn tot mederegent te benoemen. Theodorus nam echter kort daarop zijn woord terug en werd toen door het woedende volk vermoord. Zo was Boudewijn alleenheerser van Edessa geworden en hij stichtte hier het eerste christelijke graafschap van de kruisvaarders in Azië.

HOOFDSTUK 5

ANTIOCHIË VEROVERD

Intussen trok de hoofdmacht van het kruisleger langzaam voorwaarts en kwam de 18e maart 1097 bij Antiochië, de belangrijkste stad van Syrië aan. Antiochië is een bekende plaats uit de geschiedenis van de kerk. Hier werden de discipelen voor de eerste maal 'christenen' genoemd. In Antiochië woonden veel joden en zij hadden zelfs een eigen bestuurder. In Handelingen 11 lezen we, dat ook in Antiochië een christengemeente werd gesticht, want ook daar waren er die geroepen zouden worden uit de duisternis tot het licht: *'Degenen nu, die verstrooid waren door de verdrukking, die over Stefanus geschied was, gingen het land door tot Fenicië toe, en Cyprus en Antiochië, tot niemand het Woord sprekende, dan alleen tot de joden.*

En er waren enige Cyprische en Cyreneïsche mannen uit hen, welke te Antiochië gekomen zijnde, spraken tot de Grieksen, verkondigende de Heere Jezus. En de hand des Heeren was met hen; en een groot getal geloofde, en bekeerde zich tot den Heere. En het gerucht van hen kwam tot de oren der Gemeente, die te Jeruzalem was; en zij zonden Barnabas uit, dat hij het land doorging tot Antiochië toe. Dewelke daar gekomen zijnde, en de genade Gods ziende, werd verblijd, en vermaande hen allen, dat zij met een voornemen des harten bij den Heere zouden blijven. Want hij was een goed man, en vol des Heiligen Geestes en des geloofs; er werd een grote schare de Heere toegevoegd. En Barnabas ging uit naar Tarsen, om Paulus te zoeken; en als hij hem gevonden had, bracht hij hem te Antiochië.

En het is geschied, dat zij een geheel jaar samenvergaderden in de Gemeente en een grote schare leerden; en dat de discipelen eerst te Antiochië Christenen genaamd werden'.

In de eerste eeuwen van de christelijke kerk was deze stad van grote betekenis. Bekend is vooral de apostolische vader Ignatius die eens bisschop was te Antiochië en die in Rome voor de wilde dieren werd geworpen tijdens de wrede christenvervolgingen Onder de regering van de Romeinse keizers. Vooral van Diocletianus. Een andere bekende bisschop was Eustathius. Die bestreed in Antiochië het Arianisme maar werd in 330 afgezet. Origenes en Athanasius hebben in deze stad allerlei besprekingen op kerkelijk terrein gehouden. terwijl Hieronymus enkele jaren in Antiochië heeft gewoond om er o.a. de Griekse taal te leren.

Voor deze voor de christelijke kerk zo historische stad verscheen nu Godfried van Bouillon met zijn kruisleger.

Zou dit roemrijke Antiochië de poorten voor de duizenden christenen uit het westen openen? De poorten bleven echter gesloten en de stad bleek een sterke bezetting te hebben. De muren werden zelfs door 480 sterke torens verdedigd. Het leek dan ook haast onmogelijk de stad te nemen.

Het leger, dat nu nog uit driehonderd twintig duizend man bestond, omsingelde het sterke Antiochië en begon vol moed aan de belegering. Door alle tijden heen had de stad een grote aantrekkingskracht op de mensen gehad. Zij lag in een vruchtbare streek en had 's zomers een bijzonder goed klimaat. Daarbij kwam nog, dat Antiochië en omgeving bekend stonden als plaatsen waar de zedeloosheid hoogtij vierde. Voor de legers was Antiochië zo verleidelijk, dat de legeraanvoerders de grootste moeite hadden de soldaten in toom te houden. De soldaten van de Romeinse keizer Trajanus, de krijgslieden van keizer Severus vergaten hier eens hun ijzeren krijgstucht.

Ook de kruisvaarders ontkwamen niet aan deze invloeden. De christenen vielen in grote zonden en lieten zich door bevallige Syrische vrouwen verleiden. Het was als bij

Simson in Richteren 16: Simson nu ging heen naar Gaza; en hij zag aldaar een vrouw, die een hoer was.

De mannen met het rode kruis op de borst vergaten godsdienst, krijgstucht en hun vaderland. Zij verwaarloosden de wacht en werden zorgeloos. Van alle kanten werden grote hoeveelheden levensmiddelen aangevoerd, vruchten uit de fraaie tuinen in de omgeving van de belegerde stad en vet vee uit de boerderijen. Een oude geschiedschrijver zegt er van: 'Het christenheer weergalmde van het gejoel van dronkenschap, van de tonen van losbandigheid en van het getier van de slemppartijen. De Turken, van deze wanorde gebruik makende, rukten uit hun vesten, overrompelden de kruisvaarders, stortten op hen en doodden hen in de armen van de lichtekooien'.

De kruisvaarders hadden van alles grote overvloed, maar het gezonde verstand ontbrak ten enenmale. Enorm waren de verkwistingen, van de vruchten werden alleen de besten uitgezocht, de vruchten van minder goede kwaliteit werden zonder meer weggesmeten. Van het rundvee aten de 'christenen' alleen de lendenen en de schouderstukken, de rest werd weggegooid omdat het vlees niet mals genoeg was. De priesters waarschuwden de kruisvaarders voor dit goddeloze gedoe, maar deze waarschuwingen werden honend in de wind geslagen. Zij dreigden met de vloek van de hemel, maar niets en niemand was in staat de kruisvaarders er van te overtuigen dat dit alles de ondergang van de kruistocht zou betekenen. Jeruzalem, dat was toch het doel van de lange reis. Het 'God wil het' werd weinig meer gehoord, de kruisvaarders hadden andere dingen aan het hoofd. De wereld lokte en steeds dieper zonk het kruisleger weg in de modder van de ongerechtigheden. Dit goddeloze leven duurde ruim veertien dagen. Toen was de grote voorraad die de honderdduizenden vele maanden van voedsel had kunnen voorzien, uitgeput.

En dit betekende een grote ramp, het zou duizenden het leven kosten, 'welke uit de armen van de wellust in die van de dood overgingen'. Telkens werden de kruisvaarders nu door de bezetting van Antiochië aangevallen en dagelijks werden bloedige gevechten geleverd, maar het beleg duurde langer dan dat men had verwacht en het gevolg was, dat er een vreselijke hongersnood uitbrak. Binnen korte tijd was het getal van tienduizend paarden tot tweeduizend versmolten. Alleen de rijke ridders konden zich nog redden en voor veel geld wat voedsel bemachtigen.

Het werd herfst, het weer veranderde en de aanhoudende regens maakten de kruisvaarders het leven zuur. Dagelijks stierven er honderden mensen van gebrek of aan een ziekte, terwijl de overgeblevenen niet in staat waren om de vele doden te begraven. Het duurde dan ook niet lang, of de in staat van ontbinding verkerende lichamen verspreidden zo'n ondragelijke stank, dat het in de legerkampen vrijwel niet meer te houden was. Ook onder de paarden heerste grote sterfte. In de vierde maand van de belegering van Antiochië stierven er achtenzestigduizend paarden terwijl de tweeduizend dieren die overbleven onbruikbaar waren van gebrek.

Vele kruisvaarders verlieten het leger om te trachten hun leven te redden. Moedeloos sloegen zij de richting van het Westen in, terwijl het 'God wil het' niet meer van hun lippen werd gehoord. Ook vluchtte er iemand waarvan de kruisvaarders het allerminst hadden verwacht. Het was de man, die er mede oorzaak van was dat de westerse wereld in beweging was gekomen om Jeruzalem en het heilige graf te veroveren. Het was de man, die honderdduizenden geestdriftig wist te maken omdat God de kruistocht wilde.

En nu, nu verliet Peter van Amiens het legerkamp van de kruisvaarders om een goed heenkomen te zoeken, want Peter van Amiens had zijn leven te lief dan dat hij als een dapper pelgrim de dood zou vinden. Zijn enthousiasme was bekoeId en hij schoof de verantwoordelijkheid van zich af door het kamp te verlaten om te trachten naar

Frankrijk terug te keren.

Maar, het zou niet gaan zoals Peter had gedacht. Nauwelijks was hij het kamp uitgevlucht of Tancredo bemerkte de vlucht. Deze haalde Peter van Amiens en de ontvluchte ridder Willem de Timmerman weer naar de legerplaats terug, waar zij door de kruisvaarders met verwijten werden overladen. Beiden moesten zweren dat zij het kruisleger niet meer zouden verlaten totdat Jeruzalem was ingenomen. En zo moest Peter van Amiens noodgedwongen en met tegenzin in het legerkamp van de kruisvaarders blijven en waarschijnlijk heeft hij geen kans meer gekregen een ontsnappingspoging te wagen, want later vinden we hem weer in Jeruzalem.

Aartsbisschop Adhemar zag, dat het de hoogste tijd werd om de krijgstucht in het kruisleger te herstellen. Ook vele kruisvaarders zagen in, dat zij roekeloos waren geweest en meenden dat God hen nu strafte met het zwaard van de honger. De aartsbisschop schreef daarom een vasten uit van drie dagen, terwijl processies moesten worden gehouden om de grote schuld voor God uit te delgen. Honderden Syrische meisjes werden hardhandig uit het legerkamp verwijderd en zelfs de gehuwde vrouwen moesten vertrekken en ergens anders in de buurt gaan wonen. Er werd een ijzeren krijgstucht ingesteld en het minste vergrijp, bedrog, diefstal en roof werd uitermate streng gestraft. Tientallen kruisvaarders werden omdat zij ontucht gepleegd hadden met Syrische vrouwen gebrandmerkt en in de boeien geslagen.

Intussen had Bohemund van Tarente het bevel weer aan Godfried van Bouillon, die ziek was geweest, overgedragen. Toen Godfried dan ook in het leger verscheen kregen de kruisvaarders nieuwe moed. Gelukkig brachten Genuese schepen voldoende voedsel voor het kruisleger zodat met nieuwe moed de strijd kon worden hervat.

De belegering van Antiochië duurde echter steeds voort en de ene maand na de andere verstreek, hoewel de positie van de stad steeds slechter werd. De voorraad levensmiddelen slonk met de dag en langzaam maar zeker kwam een vreselijke hongersnood in zicht. De belegerden stuurden dan ook gezanten naar de sultan van Mosoel en Nisibis en smeekten om hulp. De sultan verzamelde in allerijl een leger van 200.000 man en met de meeste spoed rukte dit machtige Turkse leger op naar Antiochië.

De nadering van het Turkse leger werd door de kruisvaarders met de grootste schrik ontvangen en vele ridders sloegen op de vlucht. In deze moeilijke situatie had Bohemund van Tarente een plan bedacht om Antiochië zonder slag of stoot te veroveren. 'Gij kunt', zo zei hij tot de kruisvaarders, 'Antiochië niet door geweld bemachtigen; de langdurigheid van een blokkade zou het behoud van het leger aan gevaar bloot stellen, uw krijgsbewegingen verlammen en misschien voor altoos uw heilige onderneming doen mislukken; laten wij derhalve list gebruiken; ik heb verstandhouding in de stad en kan u dezelve in handen leveren, maar gij moet mij die afstaan; men wil haar aan niemand dan aan mij overgeven'.

Eerst weigerde de legerleiding de eis van de prins van Tarente in te willigen. Bohemund had immers het recht niet om Antiochië voor zichzelf te nemen. Zij hadden immers beloofd (keizer Alexius al zijn bezittingen terug te geven. Toen echter het bericht kwam dat sultan Korboga met zijn leger in aantocht was. gaven zij noodgedwongen toe.

Een zekere Pyrrhus had Bohemund beloofd hem door een toren binnen te laten. Maar in Antiochië had men het complot ontdekt. De verdenking viel op Pyrrhus. Deze werd door sultan Acciaan van Antiochië in de raad ter verantwoording geroepen. Pyrrhus verloor zijn tegenwoordigheid van geest niet en toen dan ook de sultan hem vroeg hoe hij over deze zaak dacht, antwoordde Pyrrhus koelbloedig en met een onschuldig gezicht: 'Gij behoeft slechts de bevelhebbers, die de wacht aan poorten en torens

hebben, te verwisselen om alle maatregelen van hem, die met de vijand zou kunnen samenspannen, vruchteloos te maken'. De sultan was met dit antwoord tevreden gesteld en alle verdenking op Pyrrhus was verdwenen.

Het was nacht geworden, nacht over Antiochië.

Plotseling verliet in het duister van de nacht een groep ridders het kruisleger. Zwijgend en zo stil mogelijk liepen de kruisvaarders naar de sterke stad Antiochië. Weldra arriveerde de groep bij de toren waar Pyrrhus reeds stond te wachten. Zwijgend wierp hij een touwladder naar beneden en het duurde niet lang, of de eerste ridder was binnen Antiochië. Bohemund met enkele anderen volgden hem op de voet. In één van de kamers vonden zij een jonge Armeniër die lag te slapen. Deze werd met dolksteken om het leven gebracht. Zonder dat zij het wisten, hadden de ridders de broer van Pyrrhus vermoord. Zodra Pyrrhus zag wat er gebeurd was overlaadde hij hen met de heftigste verwijten. Maar, de aandacht werd afgeleid, want wat gebeurde er? Steeds meer kruisridders klommen via de touwladder omhoog en deze werd zo zwaar belast dat de ladder plotseling brak. Er ontstond een wilde paniek en men meende dat Pyrrhus verraad had gepleegd: De woedende kruisvaarders wilden Pyrrhus vermoorden, maar plotseling, ontdekten zij een klein poortje in de toren en dit betekende het behoud van Pyrrhus. Nu was de toegang tot Antiochië ontsloten.

De volgende morgen zagen de inwoners van Antiochië tot hun schrik de bloedrode vlag van de kruisvaarders op de muren wapperen.

HOOFDSTUK 6

ANTIOCHIË OMSINGELD

De 3e juni 1098 was het een zwarte dag voor de mohammedanen in Antiochië. De christenen brachten de kruisvaarders naar hun huizen en plaatsen waar zij zich bevend van angst hadden verborgen.

'God wil het! God wil het!' brulden de kruisvaarders, 'Geen genade voor de ongelovigen!' Een vreselijk bloedbad volgde. Alle Turken werden zonder vorm van proces de dood ingejaagd. De zwaarden van de 'christenen' dropen van het bloed en zelfs de bejaarden en de kinderen werden op wrede wijze om het leven gebracht. Het bloed van tienduizend mensen kleurde de straten van Antiochië rood. De kruisvaarders gaven zich er geen rekenschap van, dat al die mensen nakomelingen waren van Adam, die niet konden sterven zonder de bedekkende gerechtigheid van Christus. Hoe anders zouden zij zijn opgetreden, want niet door kracht, noch door geweld, maar door Mijn Geest zal het geschieden.

Hoewel de stad, waar de discipelen van Christus voor de eerste maal christenen werden genoemd, nu in het bezit was van de moordenaars die zich christenen noemden, moesten zij opnieuw naar het zwaard grijpen. Reeds de derde dag na de verovering van Antiochië werd de stad omsingeld door sultan Korboga met een ontzaggelijk groot Turks leger. De toestand van de kruisvaarders was werkelijk wanhopig geworden. Opnieuw brak een hongersnood uit die nog veel vreselijker was dan de vorige. Talloze ridders verloren de moed en lieten zich met touwen van de muren zakken om door een vlucht het leven te redden. Zij kregen de scheldnaam van 'touwlopers' die ze tot aan hun dood toe behielden. Verscheiden ridders werden door de Turken gevangen genomen en werden gedwongen zich tot de Islam te bekeren.

Antiochië dreigde het graf van de eerste kruistocht te worden. De nood steeg met de dag en een ooggetuige schreef en deze brief is bewaard gebleven:

'Deze heiligschenners en vijanden van God hielden ons zo nauw opgesloten in Antiochië, dat velen van honger omkwamen. Een klein brood werd verkocht voor een besant; onnodig over wijn te spreken. Men at en men verkocht het vlees van paard en ezel; een kip was vijftien stuivers waard, een ei twee stuivers, een noot een penning. Alles was buitensporig duur. De hongersnood was zo groot, dat men de bladeren van de vijgeboom, de wingerd, de distel kookte om ze te eten. Anderen lieten de gedroogde huiden van paarden, kamelen, ossen en buffels koken en aten ze. Deze onrust en deze angst van allerlei soort, die men zich moeilijk kan voorstellen, hebben wij in naam van Christus en om de weg naar het Heilige Land vrij te maken, geleden. Zo waren de tegenspoed, de honger en de vrees, waaraan wij gedurende zesentwintig dagen ten prooi waren.

Etienne, graaf van Chartres, de dwaas, die onze groten als voornaamste aanvoerder hadden gekozen veinsde, voor Antiochië genomen werd, een ziekte opgelopen te hebben en trok zich laf terug in een andere versterkte stad, genaamd Alexandrette. En wij wachtten iedere dag maar of hij ons hulp kwam brengen, opgesloten als wij waren in de stad zonder enige hulp. Maar nadat hij gehoord had, dat het Turkse leger ons omringde en ons belegerde, beklom hij in het geheim een naburige berg, die zich vlak bij Antiochië bevond en hij bekeek de talrijke tenten. Door een grote angst gegrepen, ging hij terug en vluchtte haastig met zijn leger. Teruggekeerd in zijn kamp, brak hij het af en blies snel de terugtocht.

Wij hadden er allen groot verdriet over, want hij was een werkelijk edel mens en zeer deugdzaam. Op het ogenblik zelf, waarop hij zich verwijderde, en de dag na zijn

vertrek, werd de stad Antiochië aan ons overgeleverd; als hij wat meer uithoudingsvermogen gehad had, zou hij met de anderen van dit succes hebben kunnen genieten: ook zijn terugtocht wierp een smet op hem', aldus deze briefschrijver.

Toch waren er ridders die de moed niet hadden verloren, zoals Tancredo die zei: 'Zo lang ik nog zestig ridders bij mij heb, geef ik de tocht naar Jeruzalem niet op'.

Maar de Koran stond op het punt te zegevieren over het christendom en reeds spraken de kruisvaarders er van zich maar over te geven. Maar plotseling kregen zij weer nieuwe moed, want wat gebeurde er? Aartsbisschop Adhemar kreeg bezoek van een priester die hem verklaarde dat hij Christus tot Maria had horen zeggen: 'Sta op, verkondig mijn volk, dat de dag van mijn barmhartigheid en van deszelfs verlossing gekomen is'. Op hetzelfde ogenblik kondigde een andere priester aan, dat een openbaring hem de plaats had aangewezen, waar zij het ijzer zouden vinden van de lans, waarmee op Golgotha de zijde van de Zaligmaker was doorboord.

'Dit ijzer', zei hij, 'zal het behoud van het leger worden'.

Velen stroomden naar de aangewezen plaats. Men groef en vond het ijzer van de lans. De kruisvaarders meenden werkelijk dat het de lans was die de zijde van Christus had doorstoken. En toch, het was slechts een verzinsel, het was enkel bedrog en al was het de speer geweest, die de zijde van Christus had doorstoken, dan was er van dit voorwerp toch geen kracht uitgegaan. Het was dwaasheid dit te geloven, alhoewel er een deel van de kruisvaarders was die twijfelde.

Hoe het ook zij, de christenen kregen nieuwe moed en de stemming in Antiochië was ten gunste gekeerd. De legerleiders maakten hiervan dan ook een dankbaar gebruik en besloten een uitval te wagen. Op de 28e juni 1098 zou men trachten de Turkse omsingeling te doorbreken. Het kruis werd door de straten van Antiochië rondgedragen en de geestelijken beloofden iedereen die zou meevechten, vergeving van zonden.

'God wil het!' klonk het enthousiast door de straten van Antiochië en nauwelijks konden ridders en soldaten het sein van de aanval op de ongelovigen afwachten.

Sultan Korboga lachte, toen hij hoorde dat de christenen een uitval zouden wagen. Volgens hem was dit volkomen waanzinnig. Toen dan ook het leger van de christenen Antiochië verliet om slag te leveren wilde de sultan niet gestoord worden in het schaakspel. Hij gaf opdracht er een paar duizend ruiters op af te sturen. Maar deze werden in een minimum van tijd teruggeslagen. Korboga's onderbevelhebbers drongen er nu bij hem op aan het gehele Turkse leger in actie te laten komen. De sultan zag het gevaar niet in en antwoordde op minachtende toon: 'Laat eerst maar alle christenen uit Antiochië uittrekken, dan zal ik hen met één slag verdelgen'.

Die woorden zijn de sultan duur te staan gekomen. Zijn grote overmoed werd voor eens en voor altijd afgestraft. Het grote en machtige Turkse leger werd onder psalmgezang door de christenen verslagen en zou geheel zijn vernietigd, als de kruisvaarders paarden hadden gehad om de vijanden te achtervolgen. Onmetelijk was de buit die de christenen in handen viel. Goud en zilver was er in overvloed, evenals paarden, kamelen, grote kudden slachtvee en vooral prachtige tenten. Ook de tent van de Turkse sultan Korboga viel in handen van de overwinnaars. Deze was vervaardigd uit de kostbaarste soort zijde en evenals een stad voorzien van torens en muren. Het geheel kon worden bewoond door tweeduizend personen.

Voedsel was er weer in overvloed en terwijl de vermagerde en uitgehongerde christenen zich te goed deden, ging bisschop Adhemar met de zogenaamde heilige lans het legerkamp rond en riep de christenen op om God voor de behaalde overwinning te danken. Deze voor de kruisvaarders zo gunstig afgelopen veldslag

besliste menselijkerwijs gesproken voor de tijd van een eeuw het lot van Azië. Honderdduizend Turken bleven op het slagveld en het beroemde rijk van Troglu, Arp-Arslan en Malek-Schach stortte in elkaar.

Het gevaar was nu voorbij en de weg naar de stad Davids, Jeruzalem lag open voor de kruisvaarders. Nu zou het niet lang meer duren, of het heilige graf en alle andere heilige plaatsen zouden zijn heroverd op de ongelovigen. Een vreselijke wraak zal hen treffen, die hun onheilige handen bezoedeld hebben aan de heiligdommen van de christenen.

'God wil het!' Het was de strijdkreet van het christenleger dat in de loop van de tijd schrikbarend was geslonken. En toch, door onderlinge twisten werd het vertrek steeds weer uitgesteld. Weken en maanden verliepen, maar eindelijk kwam het zover en ging het christenleger op mars en onder voortdurende gevechten drong men Palestina binnen. Het was slechts het overschot van de honderdduizenden die de lange reis waren begonnen, maar het leven hebben gelaten. Vijfhonderdduizend man waren op de kust van Azië geland en daarvan kwamen slechts vijftigduizend strijdbare krijgslieden in Palestina aan. De honderdduizenden die met het 'God wil het' op de lippen uit hun vaderland waren vertrokken, hadden ervaren, dat God het niet heeft gewild. Persoonlijk moesten zij voor die God verschijnen, voor wie zij meenden te strijden, maar die buiten Christus een verterend vuur en een eeuwige gloed is, bij Wie niemand wonen kan. Ook zij hadden de bedekkende gerechtigheid van Christus nodig maar met het 'God wil het' zijn velen gevallen in een jammerstaat, waarin zij hulpeloos stierven.

Na een lange en moeilijke tocht arriveerden de christenen bij Emmaüs. Deze plaats riep bij de kruisvaarders allerlei herinneringen op. Immers in het Evangelie van Lukas hoofdstuk 24 lezen we: *'En zie, twee van hen gingen op dezelfde dag naar een vlek, dat zestig stadiën van Jeruzalem was, welks naam was Emmaüs. En zij spraken samen onder elkander van al deze dingen, die er gebeurd waren. En het geschiedde, terwijl zij samenspraken, en elkander ondervraagden, dat Jezus Zelf bij hen kwam, en met hen ging'*.

Ook Bethlehem werd door de kruisvaarders bezet. Bethlehem, wat een bekende klank. Nu zag het kruisleger het plaatsje met eigen ogen. In Bethlehem, (broodhuis) woonde eens David, de man naar Gods hart, maar hier werd ook de meerdere David, de Christus geboren. Daarvan profeteerde Micha reeds: *'En gij, Bethlehem Efratha! zijt gij klein om te wezen onder de duizenden van Juda? Uit u zal Mij voortkomen, Die een Heerser zal zijn in Israël, en Wiens uitgangen zijn van ouds, van de dagen der eeuwigheid'*.

En Johannes 7 : 42 zegt *'Zegt de Schrift niet, dat de Christus komen zal uit den zaden Davids, en van het vlek Bethlehem, waar David was?'*

Bethlehem was voor de kruisvaarders een heilige plaats, waar reeds in het jaar 330 keizer Constantijn de Grote de Basiliek van de Geboorte liet bouwen. De pelgrims konden nu weer ongehinderd deze plaats bezoeken.

Toch was ook Bethlehem, hoe belangrijk ook voor het kruisleger, het einddoel van de tocht niet. Dat was Jeruzalem en het zou niet lang meer duren, of zij zouden de oude stad Davids met eigen ogen zien.

HOOFDSTUK 7

JERUZALEM DAT IK BEMIN

De zon was ondergegaan, het werd nacht toen het leger van de kruisvaarders in de onmiddellijke nabijheid van Jeruzalem het punt had bereikt, van waar men voor de eerste maal een blik op de heilige stad zou kunnen werpen. Het was echter donker en niemand was in staat ook maar iets van het fel begeerde doel te zien. Toch ging men niet slapen en wakend bracht men de nacht in de legertenten door.

Het was nog heel vroeg in de morgen, het was nog volslagen donker toen duizenden christenen reeds op de been waren om bij de eerste lichtstralen Jeruzalem te zien liggen.

Nog stonden de kruisvaarders te wachten, popelend van ongeduld. Het gewicht van het ogenblik had hen aangegrepen, Jeruzalem, het einddoel van de lange, lange reis.

Plotseling veerde het kruisleger op. Daar ging de zon op, daar lag de stad Gods met de trotse moskee van Omar, met de kerk van de opstanding in het midden. Daar lag het doel en het einde van de kruistocht, het loon van zoveel lijden en strijden.

De geharnaste ridders bogen het hoofd en plotseling barstte het gejubel los: Jeruzalem! Jeruzalem! God wil het! God wil het:

Hoe geheel anders was eens het Woord van Christus: *'Opdat op u kome al het rechtvaardige bloed, dat vergoten is op de aarde, van het bloed des rechtvaardigen. Abels af, tot op het bloed van Zacharia, den zoon van Barachia, welke gij gedood hebt tussen de tempel en het altaar. Voorwaar zeg Ik u: Al deze dingen zullen komen over dit geslacht. Jeruzalem, Jeruzalem, gij, die de profeten doodt en stenigt, die tot u gezonden zijn! hoe menigmaal heb Ik uwe kinderen willen bijeenvergaderen, gelijkerwijs een hen hare kiekens bijeenvergadert onder de vleugelen; en gijlieden hebt niet gewild. Ziet, uw huis wordt u woest gelaten.'*

Jeruzalem had afgedaan als centrum van de joodse godsdienst toen het voorhangsel scheurde van boven naar beneden en de middelmuur des afscheidsels werd verbroken. Het Lam Gods was geslacht geworden op Golgotha's kruisheuvel en dat Lam is het waardig geëerd en aanbeden te worden. Immers, Hij heeft alles volbracht en stelt Zijn Kerk vlekkeloos tegenover Zijn Vader. Daarom is het tot oneer van God Jeruzalem te aanbidden.

De dwaze kruisvaarders begrepen het niet.

'Jeruzalem, Jeruzalem! God wil het! God wil het!'

Het gehele leger knielde in aanbidding neer. De vorsten en ridders nog kort geleden zo hoogmoedig, de soldaten nog niet lang geleden zó woest, schenen nu slechts nederige en vrome pelgrims. Maar hoe vergisten de kruisvaarders zich. Het Koninkrijk van Christus is niet van deze wereld. In het aardse Jeruzalem zou straks het bloed weer in stromen vloeien. Een groot en wreed bloedbad stond voor de deur en de handen van de christenen, met bloed bevlekt, zouden zich vouwen om God te danken voor de overwinning.

Hoe geheel anders was eens het gezicht op Jeruzalem, het nieuwe Jeruzalem, van de oude grijze banneling op Padmos, de apostel Johannes. Daar liet de Heere hem in de Openbaring (hoofdstuk 21) zien dat het aardse Jeruzalem geen waarde meer had, maar dat het nieuwe Jeruzalem tot in alle eeuwigheid zal bestaan. Daar mocht Johannes inblikken in hetgeen God bereid heeft voor Zijn Kerk: *'En ik zag een nieuwe hemel en een nieuwe aarde; want de eerste hemel en de eerste aarde was voorbijgegaan en de zee was niet meer. En ik, Johannes, zag de heilige stad, het nieuwe Jeruzalem, nederdalende van God uit de hemel, toebereid als een bruid, die voor haar man*

versierd is. En ik hoorde een grote stem uit de hemel, zeggende: Ziet, de tabernakel Gods is bij de mensen, en Hij zal bij hen wonen, en zij zullen Zijn volk zijn, en God Zelf zal bij hen en hun God zijn. En God zal alle tranen van hun ogen afwissen; en de dood zal niet meer zijn; want de eerste dingen zijn weggegaan' enz.

'En tot mij kwam één van de zeven engelen, die de zeven fiolen hadden, welke vol geweest waren van de zeven laatste plagen, en sprak met mij, zeggende: Kom herwaarts, ik zal u tonen de Bruid, de Vrouw des Lams. En hij voerde mij weg in de geest op een grote en hoge berg, en hij toonde mij de grote stad, het heilige Jeruzalem, nederdalende uit de hemel van God. En zij had de heerlijkheid Gods, en haar licht was de allerkostelijkste steen gelijk, namelijk als de steen Jaspis, blinkend gelijk kristal. En zij had een grote en hoge muur en had twaalf poorten, en in die poorten twaalf engelen, en namen daarop geschreven, welke zijn de namen der twaalf geslachten der kinderen Israëls. Van het oosten waren drie poorten, van het noorden drie poorten, van het zuiden drie poorten, van het westen drie poorten. En de muur der stad had twaalf fundamenten, en in dezelve de namen der twaalf apostelen des Lams. En hij, die met mij sprak, had een gouden rietstok, opdat hij de stad zou meten, en haar poorten, en haar muur. En de stad lag vierkant, en haar lengte was zo groot als haar breedte. En hij mat de stad met de rietstok op twaalf duizend stadiën; de lengte, en de breedte, en de hoogte derzelve waren evengelijk. En hij mat haar muur op honderd vier en veertig ellen, naar de maat eens mensen, welke des engels was. En het gebouw van haar muur was Jaspis; en de stad was zuiver goud, zijnde zuiver glas gelijk. En de fundamenten van de muur der stad waren met allerlei kostelijk gesteente versierd. Het eerste fundament was Jaspis, het tweede Saffier, het derde Chalcedon, het vierde Smaragd, het vijfde Sardonix, het zesde Sardius, het zevende Chrysoliet, het achtste Beryl, het negende Topaas, het tiende Chrysopraas, het elfde Hyacinth en het twaalfde Amethyst. En de twaalf poorten waren twaalf parels, een iedere poort was elk uit één parel; en de straat der stad was zuiver goud, gelijk doorluchtig glas. En ik zag geen tempel in dezelve; want de Heere, de almachtige God, is haar Tempel, en het Lam. En de stad behoeft de zon en de maan niet, dat zij in dezelve zouden schijnen; want de heerlijkheid Gods heeft haar verlicht, en het Lam is haar Kaars. En de volken die zalig zullen worden, zullen in haar licht wandelen; en de koningen der aarde brengen hun heerlijkheid en eer in dezelve. En haar poorten zullen niet gesloten worden des daags; want aldaar zal geen nacht zijn. En zij zullen de heerlijkheid en de eer der volken daarin brengen. En in haar zal niet inkomen iets, dat ontreinigt en gruwelijkheid doet, en leugen spreekt; maar die geschreven zijn in het boek des levens des Lams'. Dat was de zalige verwachting van de oude ziener op Patmos en zijn zien was een zalig zien.

Da Costa werd eveneens geïnspireerd over de eerste blik van de kruisvaarders op Jeruzalem. Hij vertolkte de gevoelens van de kruisvaarders in een gedicht 'Uit Tasso's verlost Jeruzalem'. De eerste aanblik van de heilige stad.

*Reeds was de dagbodin ontwaakt, De morgenkoelten
verkondigden Auroor aan 's hemels grauwe kim.
Zij zelf verschijnt eerlang, het blonde hoofd versierd
met rozen, vers geplukt in Eden. Maar het leger,
voorlang ontwaakt en toegerust, gaf met een stem,
welluidend luid, alreede 't ongeduld te kennen,
waarmee de schettring der trompetten wordt verbeid.
Straks geven deze 't sein met schaterende galmen.
De wijze veldheer aan hun hoofd juicht toe, en tempert*

*alleenlijk de eedle drift der helden. Die te smoren
 waar meer onmogelijk geweest, dan van Charybdis
 de waatren in hun drang te keren, of den adem
 van Boreas, wen hij den rug der Apennijnen
 doet trillen en op zee de kielen slingert in
 de diepte, door geweld te teuglen. Godfried slechts
 bestiert en ordent en geleidt, opdat de mars
 wel snel zij en bezielt, maar ook geregeld tevens.
 Elk krijgsknecht had dit uur aan hart en voeten vleugels,
 zich zelve nauw bewust de snelheid van den tred.
 En zie! toen nu de zon met volle licht vuurstralen
 van uit den blauwen trans het dorre veld beschoot,
 daar staat hun plotseling Jeruzalem voor ogen!
 Daar wijzen zij elkaar met de uitgestrekte hand
 Jeruzalem! daar groet de t'zaam vereende stem
 der honderdduizenden 't gewent Jeruzalem.
 Dus, wen een stoute groep van zeeliën, op de reis
 naar ver gelegene gewesten, de ontrouw moede
 van 't woelig element der wateren en van
 den wisselzieken wind, het lang begeerde land
 in 't oog kreeg in het eind, dan heft van op het dek
 een stormend vreugdgejuich zich opwaarts,— dan, of 't waar
 uitzinnig, wijzen zij elkander op de plek,
 wier aanblik rees alleen 't geleden leed vergoedt.
 Maar op dat heilgenot van de eerste aanschouwing volgde
 weldra in Godfrieds heir een ander zielsgevoel, —
 verbreking, brijzeling van 't hart, vrees en ontzag
 vermengd met teedre smart en snerpent schuldbesef.
 Men durft ter nauwernood den blik meer richten naar
 de stad, waar eens de Heer gewandeld en geleerd heeft,
 aan 't kruis geslagen werd, en uit het graf herrees.
 Van daar, in 't plechtig uur van aantocht, in de rangen
 die mengling van gejuich en droefheid, van genot
 met zuchten en geweën en overstelpend snikken,
 bij krijgslieën lang gehard, maar uit wier midden thans
 een zacht gemompel en gefluister opwaarts stijgt,
 als vaak vernomen wordt, wen tussen 't loof der wouden
 de bergwind zachtkens zucht of door de blaadren fluit,
 of— tussen 't rotsig strand en de omgelegen klippen
 de zeegolf murmelend zich naar den oever spoedt.
 Maar nu, ombinden ze elk het schoeisel hunner voeten,
 om met ontblote hiel de heilgen grond te raken.
 De aanvoerders gaan ook hier hun mannen voor, en geven
 het voorbeeld. Wat in goud en franje, zijde of pluimen
 gedost is, werpt het al dat ogenblik terzij
 en van zich, om te saam de grootsheid van kledij
 en glinstrend wapentuig met die van 't hart te wraken.
 Men weent en zucht en klaagt en werpt zich snikkend neer,
 en van zich zelve verontwaardigd, klaagt zijn hart
 van ongevoeligheid, van marmren hardheid, aan.*

*Waar Gij (dus roept men 't uit) maar Gij, o Heer! met tranen,
 met bloed en angst gezweet of van Uw kruis gedropen,
 den grond bevochtigd, daar kunnen mensenogen
 ophouden, van geweene steeds vlietende fonteinen
 te wezen? o Mijn hart! hoe zijt gij dus verhard,
 en smelt niet op de plek en vloeit niet weg in rouw?
 Hoe zijt dus van staalja steen, en niet verbrijzeld?
 WeI mag, wie hier niet weent, eens wenen zonder einde.
 Maar van de zijde van de stad intussen liet
 de wachter wijd en zijt zijn ogen over velden
 en hoogten gaan in 't rond, en werd een wolk gewaar
 gevormd uit stof, en ait de wolk van tijd tot tijd
 een wêerlicht. Straks ontdekt en onderscheidt hij klaar
 van harnas en helmet het vlammeende metaal,
 en op de fieren rug der trappelende rossen
 de ridders aan de spits van 't naadrend heldenheir*

Maar met een gezicht op Jeruzalem hadden de kruisvaarders de stad nog niet in hun bezit. Zij zouden nog een bloedige strijd te voeren hebben voordat het zo ver was. Binnen de muren van Jeruzalem had een Egyptische bevelhebber meer dan veertigduizend tot de tanden toe bewapende soldaten onder zijn bevelen. Eigenlijk was het een waanzinnige onderneming dit door de Egyptenaren die de Turken korte tijd geleden hadden verdreven, versterkte Jeruzalem aan te vallen. De bevelhebber van Jeruzalem had dan ook de nodige voorzorgsmaatregelen getroffen. De muren en torens van de stad waren bijna onneembaar en in de wijde omtrek van Jeruzalem waren de velden verwoest, terwijl de waterputten onbruikbaar waren gemaakt. Menselijkerwijs gesproken zou dit handje vol kruisvaarders Jeruzalem nooit kunnen nemen en toch met een laaiend enthousiasme wierpen de christenen zich in de strijd. God wil het! God wil het! klonk het van de lippen. Nooit zouden ze de strijd opgeven. Tot de laatste druppel bloed zouden ze vechten om het aardse Jeruzalem aan de ongelovigen te ontrukken. Daar lag het grote einddoel van de lange tocht. Fel scheen de zon op de muren en gebouwen van de stad. Niets wees er op dat dit ogenschijnlijk vredige toneel straks wreed verstoord zou worden. Alleen de poorten waren gesloten.

HOOFDSTUK 8

JERUZALEM GEVALLEN

Het was in de omgeving van Jeruzalem een drukte van belang. Het leger van de kruisvaarders maakte zich gereed onder trompetgeschal Jeruzalem te bestormen. Nauwelijks kunnen de christensoldaten zich meer beheersen. Het had nu lang genoeg geduurd. Het was nu reeds de vijfde dag dat Jeruzalem werd bereikt. Nu was het dan eindelijk zo ver dat zij zouden stormen.

Daar klonk het lang verwachte sein van de aanval. Godfried van Bouillon had het teken gegeven. Het trompetgeschal klonk door het gehele leger.

Een machtig gejuich deed de grond trillen.

'God wil het! God wil het!' golfde over het landschap.

De kruisvaarders stormden naar de bedreigde stad. De eerste pijlen snorden door de lucht. Hier en daar viel een christensoldaat om nooit weer op te staan.

Weldra naderden zij de muren van Jeruzalem. De stormladders werden geplaatst en daar klommen de eerste kruisvaarders omhoog. De eersten vielen, maar nieuwe golven kwamen er voor in de plaats. De verdedigers op de buitenste muur moesten wijken, langzaam maar zeker werden zij teruggedrongen. Vreselijk woedde de strijd. Steeds meer kruisvaarders bereikten nu de muur en de Egyptenaren werden genoodzaakt zich op de tweede, muur terug te trekken. Hoe dapper de aanvallers ook vochten, de tweede muur konden zij niet nemen. Godfried van Bouillon zag in dat deze muur op deze wijze niet was te veroveren en met grote spijt in het hart liet hij de aftocht blazen. Zonder belegeringswerktuigen was Jeruzalem niet te nemen. Met grote spoed werd nu begonnen met het bouwen van stormrammen. Een nieuwe ramp trof echter het dappere kruisleger, door de gloeiende hitte werd de dorst bijna ondragelijk. De nood werd zo hoog, dat men wanhopig werd en het zou niet lang meer duren, of de kruisvaarders zouden in het gezicht van Jeruzalem sterven van de dorst: Een ooggetuige Willem van Tyrus schreef: 'Intussen begon het leger vreselijk dorst te lijden. Ik heb reeds verteld dat de omgeving van Jeruzalem droog en zonder water is en dat men pas op een tamelijk grote afstand beekjes, bronnen of putten met water vindt. Deze waren echter door de vijanden kort voor de komst van onze legers dichtgemaakt, ook hadden zij ze verborgen opdat de arme ongelukkigen, gefolterd door de dorst, er geen verlichting konden komen zoeken. De inwoners van Bethlehem en de gelovigen die in Thecua, de stad van de profeten, gebleven waren, begaven zich dikwijls naar het leger en voerden dan de kruisvaarders naar de bronnen, die zich op vier of vijf mijl van hun legerplaats bevonden. Daar kwamen weer nieuwe moeilijkheden. De aangekomenen duwden elkaar weg en verhinderden elkaar water te putten. De brandende hitte van de maand verhoogde nog het ongerief van de dorst. De kruisvaarders verlieten heimelijk hun legerplaats en verspreidden zich in de omgeving om naar water te zoeken'.

Gelukkig bracht een vloot uit Genua die de haven van Joppe was binnengevallen, redding. Het leger herademde en met nieuwe moed werd de belegering van Jeruzalem hervat. Godfried van Bouillon en de vorsten kregen nu haast, want het bericht dat er een groot Egyptisch leger onderweg was naar Jeruzalem werd met bange zorg in het hart ontvangen. Over hoogstens twee of drie weken zou dit machtige leger ter plaatse kunnen zijn. Men besloot dan ook een laatste en beslissende bestorming te wagen. Voordat dit zou gebeuren, werd een processie naar de Olijfberg georganiseerd. Peter van Amiens deed alles wat in zijn macht was om met grote welsprekendheid de moed van de kruisvaarders aan te vuren en de onderlinge twisten en veten bij te leggen.

Graaf Raimond van Toulouse en graaf Tancredo die elkaar niet al te best konden zetten, reikten zelfs elkaar de hand.

De priesters in witte kleren openden met het kruis de processie, de ridders volgden in hun schitterende wapenrusting, blootshoofds en te voet en als teken van ootmoed kwamen de soldaten achteraan. Wie moet hier niet onwillekeurig denken aan de val van Jericho, toen de Heere Jozua opdracht gaf zeven dagen Jericho rond te trekken met de ark. Jozua 6 : 20, zegt: *'Het volk dan juichte, als zij met de bazuinen bliezen; en het geschiedde, als het volk het geluid der bazuin hoorde, zo juichte het volk met een groot gejuich; en de muur viel onder zich, en het volk klom in de stad, een ieder tegenover zich, en zij namen de stad in'*. De Heere Zelf liet de muren van Jericho vallen.

Maar, hier gebeurde er niets. De processie van de kruisvaarders had geen enkel nut en de zaak waarvoor men streed was niet Gods zaak! Dat is het grote verschil.

De belegerden sloegen op de muren deze lange optocht met grote verbazing gade. Voor de ogen van de christenen bespogen ze het kruis en sleurden het over de grond.

De kruisvaarders liepen echter verder, maar de verbittering kende 'geen grenzen meer en men zwoer dat niemand van de belegerden zou worden gespaard.

Het was de 14e van de Hooimaand.

Godfried van Bouillon en Raimond van Toulouse hadden twee belegeringstorens laten bouwen, die zo hoog waren, dat zij een eind boven Jeruzalems muren uitstaken. Van binnen waren deze torens bekleed met dikke huiden om de soldaten te beschermen tegen de pijlen en stenen van de vijand. De torens waren voorzien van een brug die op de muur kon worden neergelaten om op deze manier in de stad te kunnen komen.

Vandaag zou de beslissing vallen. De laatste bestorming zou het lot van Jeruzalem beslissen.

De stormrammen van de kruisvaarders slingerden regelmatig reusachtige stenen tegen de muren maar slaagden er niet in een bres te schieten omdat de belegerden grote zakken, met stro en hooi gevuld, tegen de muur hadden gehangen. Inmiddels begonnen de kruisvaarders te stormen maar ook zij slaagden er niet in de muur te veroveren. Van beide zijden werd met de moed der wanhoop gevochten. Zo ging de eerste dag voorbij, het werd nacht en nog was Jeruzalem in de macht van de ongelovigen. De volgende dag werd de strijd met vernieuwde hevigheid voortgezet. Op de muren van Jeruzalem liepen tovenaresses met loshangende haren rond om door bezweringen te trachten de stad te behouden, terwijl de priesters van de christenen de kruisvaarders met godsdienstige leuzen tot het uiterste opzweepten. Deze vrijdag, de sabbath van de Muzelmannen, zou beslissen of de zegepraal voor het kruis of de Islam zou zijn.

De strijd duurde die dag reeds zeven uur, de zon had reeds haar hoogste punt aan de hemel bereikt, en nog was Jeruzalem in de macht van de ongelovigen. De moed begon te zinken, en de kruisvaarders waren zo moe dat zij de strijd wilden staken en reeds meenden de belegerden de aanval voorgoed te hebben afgeslagen. Maar dan.

Plotseling veerde het leger van de christenen op.

Daar op de Olijfberg zag men een ridder in blinkende wapenrusting. Deze hield zijn schild omhoog waarin de zonnestrallen werden weerkaatst. Raymond van Toulouse maakte hiervan direkt gebruik en riep dat deze ridder St. Joris was, die voor het kruis kwam strijden.

Het leger geloofde het en riep: 'Een wonder, een. wonder!' Nieuwe moed stroomde door de aderen van de moede soldaten.

Opnieuw ging het voorwaarts, nu werd het overwinnen of sterven. De woede verdubbelde de krachten van de kruisvaarders. De vrouwen en kinderen verlieten zelfs de legerplaats om de mannen aan te vuren, en hielpen een handje mee, door allerlei

materiaal aan te voeren.

De hoge toren van Godfried van Bouillon werd onder stroom van vuur en stenen naar voren en tegen de muur gereden. Nog enkele ogenblikken, toen viel met een grote dreun de valbrug op de muur van Jeruzalem.

Enkel stozakken werden in brand gestoken en de rook dreef in de richting van de belegerden, die daardoor genoodzaakt werden terug te wijken.

Op dat ogenblik stormden Godfried van Bouillon met enkele ridders de valbrug over en sprongen op de muur. In een minimum van tijd was de leegte opgevuld door kruisvaarders die als razender de stad binnenstormden.

'God wil het! God wil het!' schreeuwden de soldaten, 'slaat de schenders van het heiligdom neer, spaart niemand. God wil het!' De belegerden vluchtten nu naar alle kanten. Jeruzalem was verloren en alleen in een snelle vlucht konden zij misschien het vege lijf redden. Maar tot hun schrik zagen zij dat aan de andere zijde van de stad Raymond van Toulouse de stad was binnengedrongen, zodat de vluchtenden de pas totaal werd afgesneden.

Een vreselijk toneel volgde. De christenen, die in het gezicht van Jeruzalem zo vroom en devoot hadden gebeden, ontloopten zich nu als wrede monsters, die geen genade kenden. Tancredo opende de Stevens-poort en zo waren de Egyptische soldaten totaal ingesloten.

De slachting had een aanvang genomen. Tienduizend vijanden vluchtten tevergeefs in de moskeeën. De met bloed besmeurde christenen drongen de heiligdommen binnen en koelden hun moordlust op de weerloze mensen. Het bloed stroomde werkelijk door de straten. Ook de Joden, die hun toevlucht hadden gezocht in de synagogen werden niet gespaard. Zonder vorm van proces werden zij doodgestoken.

Dit was geen strijd meer, dit was beestachtig. In de nauwe straten van Jeruzalem klonk het moordgeschreeuw. De huizen werden opengebroken en niemand kon zich het leven redden, grijsaards, vrouwen en kinderen werden in koelen bloede om het leven gebracht en men ontzag zelfs niet de baby's uit de armen van de moeders te rukken om ze tegen de stenen te pletter, te slaan.

Meer dan 40.000 lijken lagen in de straten van het heilige Jeruzalem. Het aardse Jeruzalem was opnieuw een toneel van bloed en tranen geworden.

Godfried van Bouillon deed niet mee met deze afschuwelijke moordpartij. Na de inneming van Jeruzalem had hij zijn wapens afgelegd, en trad op blote voeten de kerk van het heilige graf binnen om er te bidden. Op dat gezicht staakten de kruisvaarders met moorden en reinigden zich van het bloed. Onder het zingen van lofliederen trok men eveneens naar de kerk van de opstanding. Ook Peter van Amiens vierde deze dag zijn triomf: hij had immers de eerste stoot tot de kruistocht gegeven.

Temidden van de dode en stervende inwoners van Jeruzalem werd de grote overwinning gevierd: Een opmerkelijke omstandigheid van deze overwinning was, dat de kruisvaarders de 'heilige' stad op Goede Vrijdag binnentrokken in hetzelfde uur waarin volgens de gewijde geschiedenis Christus aan het kruis was gestorven.

Welk een groot contrast en niet te vergelijken. Toch meenden de kruisvaarders dat zij een Gode behaaglijk werk hadden verricht, alhoewel hun moordenaars handen dropen van het onschuldige bloed van duizenden inwoners van Jeruzalem. Hoe dwaas hadden zij gehandeld, zij begrepen niet, dat Christus koninkrijk niet van deze wereld was. Hij, de Zoon van God, had het toch zo geheel anders gezegd, toen Hij hing aan het kruis. Ook Zijn doorboorde handen dropen van het bloed, maar dat bloed werd gestort om Zijn Kerk te verlossen van de eeuwige rampzaligheid. Hij, het onschuldige Lam bad voor Zijn vijanden. *Vader! vergeef het hun; want zij weten niet, wat zij doen!* Daar hing Hij als Sions betalende Borg, Wiens Koninkrijk niet van deze wereld is..Daarom

had het aardse Jeruzalem geen enkele waarde meer, en richt het oog van Zijn onderdanen zich op Hem, waarvan Groenewegen zong:

*Daar hing Hij aan 't vervloekte hout,
Aan wie ik mij heb toevertrouwd
Aan 't kruize vastgenageld.
Daar hing Gods Eengeboren Zoon
In smaad, en stierf wel duizend doên,
Terwijl het pijlen hagelt.
De vijand op zijn ziele schoot,
En God Hem weinig hulpe bood,
Hoe zuur viel dat betalen
Van mijne grote zondeschuld,
Daar Godes Boek mee was gevuld
O Liefde zonder palen!*

*Mijn lieve Jezus hing bebloed
Aan 't kruis, als Hij mijn zonden boet,
Hij voelde vloek en toren,
Hij voelde overgrote smart,
Van droevigheden brak Zijn hart,
Hij dacht bijna te smoren;
Hem overstroomd' een ganse zee
Van lijden, smart en angstig wee,
Riep: waarom Mij! verlaten?
Mijn God! Mijn God! verlaat Gij Mij
Mijn Vader! help en sta mij bij,
Mijn smart is zonder maten.*

*Zo is mijn zondenschuld voldaan
De schuld betaald maakt effen baan,
Verzoening is gevonden:
Daar hing dat God'lijk Offerlam,
Dat mijne zonden overnam,
En daarom werd gebonden.
O God! dat God'lijk Mensenbloed
Heeft immers al mijn schuld geboet,
Zo heb ik dan nu vrede.
Mijn Vader! zijt Gij niet voldaan?
Mag ik niet vrolijk tot U gaan?
Ik breng mijn Borge mede.*

*Ik sta voor God als zonder schuld,
Mijn ziel met vrede is vervuld,
Dit doet mij vrolijk leven,
Ik stond in 's Heeren levensboek,
Ik ben nu vrij van allen vloek,
Hoe werd mijn ziel gedreven
Tot blijdschap en verwondering,
Toen ik dat vonnis eerst ontving,*

*Gods Geest is hier getuigen,
En Die getuigt met mijnen geest,
Dus is mijn ziel nu onbevreesd,
Maar wil ootmoedig buigen.*

*En werpen mijne eerekroon
Voor 't Lam gezeten op Zijn troon,
Voor Zijn weldadigheden;
Dat bloed des kruises mij behoud.
Ik ben met Jezus ondertrouwd,
En leef in zoete vreden;
Mijn nieuwe schulden die ik maak,
Waardoor ik weer in onrust raak,
Die werp ik op mijn Borge,
Zo leef ik vrij en heilig blij,
En mijne ziel vol liefde zij
En gans bevrijd van zorgen.*

*Bij 't kruis van Jezus blijf ik staan
En durf er niet een tree vandaan,
Ik wil bij Jezus blijven:
Ik heb Hem alle uur van doen
Voor mijne ziele tot een zoen:
Wat zou mij van Hem drijven?
O Jezus kruis is al mijn rust,
Ja, Jezus kruis mijn hartelust,
Mijn troost, mijn heil, mijn leven,
Zijn kruisdood mij den Hemel geeft,
Door Zijnen dood ik eeuwig leef,
Bevrijd van eeuwig beven.*

*Uw Geest toch rijk'lijk nederzend
En maakt U veel aan ons bekend,
Door hemellicht van boven;
Zend toch de stromen van Uw Geest,
Tot heiliging wel allermeest,
Dan zullen wij U loven.
Doe ons wat van de hemel zien
En wil ons Uwe hulpe biên
Om naar de kroon te streven,
En leer ons leven in den strijd
En kroon Uw werk in eeuwigheid,
En doe ons heilig leven.*

HOOFDSTUK 9

HET KONINKRIJK JERUZALEM

Jeruzalem was veroverd of liever gezegd heroverd op de Saracenen. Maar, deze overwinning was bezoedeld door afschuwelijke moordpartijen. Tien dagen lang duurden de plunderingen, want Jeruzalem was een rijke stad in die dagen. Iedere kruisvaarder mocht zijn buit behouden zodat zelfs de armsten in het bezit kwamen van kostbare gouden en zilveren voorwerpen en grote geldsommen. Zij vestigden zich in de prachtige huizen van vermoorde Arabische of Joodse eigenaars en werden er soms in de kelders of andere vertrekken overlevenden aangetroffen, zij werden niet gespaard en zonder vorm van proces neergestoken. Intussen werd er door de bevelhebbers beraadslaagd wat er nu moest gebeuren. Het doel was bereikt, maar het was ook van het grootste belang, dat Jeruzalem en het heilige graf in de toekomst tegen de ongelovigen werden beschermd. De heilige stad moest de hoofdstad worden van een nieuw christelijk rijk, besloot men en de Graaf van Vlaanderen stelde voor een koning te kiezen en deze de bescherming van het heilige graf op te dragen. Dit voorstel was echter niet naar de zin van de priesters en deze verzetten zich tegen de verkiezing van een koning. Zij wilden een geestelijk koninkrijk stichten, de patriarch van Jeruzalem zou er het hoofd van moeten zijn. De leiders van het kruisleger bekommerden zich echter niet om die protesten en gingen hun eigen gang.

Maar wie moest de nieuwe koning zijn? Graaf Raimond van Toulouse maakte wegens zijn macht en zijn rijkdom in de ogen van velen het meeste aanspraak op de troon. De graaf had echter veel vijanden in het leger die hem de koningskroon niet gunden. Toen Raimond van Toulouse dan ook, waarschijnlijk in de hoop dat men bij hem op het koningschap zou aandringen, verklaarde, dat hij geen koning wilde zijn in de heilige stad, waar Christus geleden had, namen de vorsten dit graag aan en Raimond werd gepasseerd. De volgende kandidaat was Robert, de hertog van Normandië, maar deze bedankte voor de eer omdat hij zo spoedig mogelijk naar zijn land wilde terugkeren. Eenparig werd vervolgens de edele Godfried van Bouillon tot koning gekozen en plotseling juichten de ridders en vorsten van het kruisleger: 'Godfried! Ja Godfried! Leve Godfried de zeer machtige en zeer vrome koning van Jeruzalem!'

Dan werd het stil en allen keken naar de nieuw gekozen koning. Zou hij deze gewichtige taak op zich nemen?

Rustig en kalm antwoordde Godfried: 'Ik aanvaard de last, die gij mij oplegt, maar geenszins de eerbewijzen en de rang, tot welke gij mij wilt verheffen. Nooit zal ik mijn hoofd met een koningskroon sieren in een stad, waarin de Zaligmaker een doornenkroon gedragen heeft'.

Godfried van Bouillon aanvaardde de regering over het koninkrijk Jeruzalem onder de titel: 'beschermer van het heilige graf' en weldra bleek dat de nieuwe heerser de kunst verstond met verstand en beleid te regeren. Hij wist alle vorsten die met elkaar in onmin leefden bij elkaar te brengen en tot samenwerking te bewegen. Alleen Raimond van Toulouse was niet tot rede te brengen en was jaloers op Godfried van Bouillon.

Donkere wolken verrezen aan de horizon. De geslaagde onderneming vervulde de christenen in oost en west met vreugde, maar de Mohammedanen met wanhoop. De aan het bloedbad ontsnapte ongelovigen hadden zich gevoegd bij het machtige leger van de kalief van Cairo, dat Jeruzalem moest heroveren. De kalief had een leger verzameld van driehonderdduizend man en honderdduizend ruiters en rukte zo spoedig mogelijk op naar Askalon. Tegenover dit leger konden de kruisvaarders slechts twintigduizend man stellen. Het zag er voor de christenen niet best uit en het

was heel goed mogelijk, dat zij Jeruzalem opnieuw zouden verliezen, want tegen zo'n groot leger was waarschijnlijk niets te beginnen.

Godfried van Bouillon nam direkt zijn maatregelen en besloot de vijanden niet af te wachten totdat deze voor de muren van Jeruzalem zouden verschijnen. Hij trok met zijn kruisvaarders de heilige stad uit om zelf als eerste de strijd aan te binden. Het geweldige leger van de Saracenen was niet te overzien en menige Kruisvaarder sloeg de schrik om het hart. Was het eigenlijk niet vermetel om deze ontzaglijke menigte aan te vallen. Moedig trok het kleine kruisleger voorwaarts en weldra stonden zij oog in oog met de honderdduizenden. Meteen gingen de christenen zonder ook maar één ogenblik te aarzelen tot de aanval over. Met grote angstogen zagen de Saracenen de aanvallers komen en niet zodra hadden de kruisvaarders de voorhoede bereikt of met grote angstkreten wiepen zij hun wapens weg en sloegen op de vlucht. Tevergeefs trachtte de kalief van Caïro zijn honderdduizenden moed in te spreken. Het baatte hem niet en knarsetandend van woede moest hij zelf ook vluchten.

Een vreselijk bloedbad volgde, want de drommen vluchtelingen konden niet snel weggkomen, zij liepen elkaar in de weg. De christenen hakten en sloegen en elke slag was raak, want er was niemand die zich verdedigde. Een veldslag kon men deze slachting niet noemen. Honderdduizend Saracenen werden bij Askalon afgemaakt, behalve degenen die in de zee waren gesprongen en waren verdronken. Duizenden Saracenen schenen als verstijfd en onbewegelijk van schrik, lieten zij zich zo maar doodslaan. Sommige klommen in de bomen en de christenen hadden er 'aardigheid' in om hen er als vogels uit te schieten. Anderen gingen voorover plat op de gond liggen om te worden gedood zoals het de overwinnaars zou behagen. Zonder enig medelijden werden zij in stukken gehakt. Zo bleef er van dit voor die tijd ongekend grote leger niets over. Onnoemelijk groot was de buit die de kruisvaarders in de legerplaats in handen viel. Men vond allerlei kostbaarheden, een onmetelijke voorraad levensmiddelen, grote kudden slachtvee en een groot aantal prachtige paarden. Alles werd naar Jeruzalem overgebracht en dagen lang was het feest in de heilige stad.

Met de overwinning te Askalon eindigde de eerste kruistocht. Vele kruisvaarders keerden nu naar hun vaderland terug. Lang, heel lang was het geleden, dat zij vertrokken waren om Jeruzalem op de ongelovigen te veroveren. Honderdduizenden hadden het doel van de tocht nooit bereikt. Zij waren gestorven door allerlei oorzaken, en hebben ervaren dat God de kruistocht niet heeft gewild. Persoonlijk moesten die honderdduizenden verantwoording afleggen van hun daden en hoe men ook alle krachten had ingespannen om het aardse Jeruzalem, om de heilige plaatsen en het lege graf te heroveren, het was tekort om er God mee te kunnen ontmoeten. Zij moesten ervaren, dat de paus van Rome een leugenaar was. Hij die zich noemde de stedehouder van Christus, had gefaald. Zijn beloften dat de zonden zouden worden vergeven als men met de kruistocht meetrok, waren slechts uitingen van menselijke dwaasheid. Zouden dan al die honderdduizenden zijn gevallen in de eeuwige jammerstaat of zouden er geweest zijn die ondanks al hun dwalingen toch voor rekening van een Ander zijn gestorven? God weet het en Zijn oordeel is rechtvaardig.

Toen Godfried van Bouillon Jeruzalem veroverde, bevond zich in de stad een hospitaal dat door Italiaanse kooplieden was gesticht. In dit ziekenhuis werden zieke pelgrims door lekebroeders verzorgd. Tal van kruisridders traden tot de broederschap van de Johanniters toe en zo ontstond door de eerste kruistocht deze geestelijke ridderorde.

Het begin was dus naastenliefde en verzorging van de pelgrims die het heilige graf bezochten en daar die pelgrims ook onderweg bescherming nodig hadden, ontstond

reeds vroeg de combinatie van hospitaaldienst en krijgsmacht, dat ons nu zeer vreemd: toeschijnt, maar dat in de Middeleeuwen niet ongewoon was.

Aanvankelijk was het hospitaal nauw verbonden aan een klooster. Het kloosterhospitaal werd geleidelijk een orde-hospitaal, met gevolg dat het hospitaal vrijwel zelfstandig werd.

De inneming van Jeruzalem in 1099 is voor de Johanniters een keerpunt geweest. Wat vroeger bijzaak was, het vechten en de bescherming van de pelgrims, werd langzamerhand hoofdzaak.

Tal van ridders die aan het beleg van Jeruzalem hadden deelgenomen, sloten zich bij de Johanniters aan, en het is niet meer dan natuurlijk, dat deze liever vochten dan pelgrims verpleegden. Het bloed kroop waar het niet gaan kan en hoe meer het nieuwe koninkrijk Jeruzalem werd bedreigd, des te hoger waren de eisen die aan de ridders werden gesteld.

Het hospitaal te Jeruzalem dat aan Johannes de Doper was gewijd, dat zoveel goed deed, werd door velen in de westerse wereld gesteund. De paus, vorsten en volken schonken allerlei giften en op deze manier namen de bezittingen van het hospitaal snel toe. Godfried van Bouillon schonk hen landerijen in Brabant en tenslotte was er bijna geen land dat de Johanniters niet steunde. Wie de pelgrims naar het heilige land met geld steunde, kreeg van de paus hetzelfde hemelse loon als zij, die zelf naar het heilige land trokken. Veel rijken gaven dus liever geld aan de Johanniters die de pelgrims beschermden, dan dat zij zelf een bedevaart maakten. De Johanniters, de tempeliers, een later opgerichte orde, werden tenslotte de voornaamste steunpilaren van het koninkrijk Jeruzalem.

Godfried van Bouillon stierf op 18 augustus 1100, na slechts twintig maanden geregeerd te hebben. Zijn broer Boudewijn volgde hem op. Deze liet zich in Bethlehem tot koning kronen omdat hij de kroon niet in Jeruzalem wilde ontvangen.

We gaan de wederwaardigheden van het pas gevestigde koninkrijk Van Jeruzalem, een aaneenschakeling van veldtochten, waarin nederlagen en overwinningen elkaar, afwisselden, stilzwijgend voorbij. Drie Boudewijns volgden elkaar als koning van Jeruzalem op.

Onder de regering van koning Boudewijn II ontstond een nieuwe orde, die weldra nog meer beroemd zou worden dan de Johanniters. Negen ridders besloten een geestelijke ridderorde te stichten met als doel de pelgrims op hun bedevaarten te beschermen en de ongelovigen te bestrijden. De koning keurde dit plan goed, terwijl de patriarch van Jeruzalem zijn zegel er aan hechtte. De ridders noemden zich tempeliers; omdat zij in een deel van het paleis werden ondergebracht, niet ver van de plaats waar de tempel van Salomo had gestaan. De orde van de tempeliers bereikte in zeer korte tijd een geweldige bloei. De eerste tempelridders leefden uiterst streng en alle geschenken werden overgedragen aan arme pelgrims. Hun armoede was zo groot, dat twee ridders het samen met één paard moesten doen. Bernard van Clairvaux zei eens van hen: 'Zij leven met elkaar vrolijk en matig, zonder vrouwen en kinderen en opdat aan de evangelische volkomenheid niets ontbreke, zonder bezittingen in één huis, er steeds op uit om in het land van de vrede de enigheid des geestes te bewaren, zodat in allen gelijkelijk één hart en één ziel schijnt te wonen. Nooit zitten zij leeg of slenteren zij nieuwsgierig rond. Wanneer zij van de strijd tegen de ongelovigen uitrusten, wat zelden gebeurt, herstellen zij, teneinde hun brood niet in ledigheid te eten, hun beschadigde of versleten kleren en wapens, of doen het één of ander dat door het gebod van de meester of door de gemeenschappelijke behoefte bevolen wordt. Bij hen geldt geen aanzien des persoons; de beste, niet de aanzienlijkste wordt het hoogst geacht, zij komen elkaar met eerbetoon voor en verlichten elkaars lasten. Geen

onbetamelijk woord, geen zacht spottend gemompel, geen uitbundig gelach zou ongestraft blijven, wanneer iemand zich daaraan schuldig maakte. Het schaak- en damspel verafschuwen zij, van de jacht zijn zij afkerig en niet minder van de bij anderen zo geliefde vogelvangst. Zij haten de goochelaars, de minnezangers, ja alle wulps gezang en alle vertoningen, als ijdelheid en dwaasheid van deze wereld. Zij scheren hun hoofd, overeenkomstig het woord van de apostel: *'het is voor een man onbetamelijk het haar te laten groeien.'* Nooit ziet men hen opgeschikt, zelden gewassen, meestal met verwarde haren en bedekt met, stof, bruin van het pantser en van de zonnehitte. Wanneer zij ten strijde trekken, wapenen zij zich van binnen met geloof, van buiten met ijzer, doch nooit versieren zij zich met goud, ten einde de vijand vrees aan te jagen, inplaats van begeerte naar buit bij hem op te wekken. Ze zijn minnaars van sterke en vlugge, niet van schoon gebouwde of opgetuigde paarden, daar zij liever schrik dan bewondering inboezemen. Zij gaan niet onstuimig of onbezonnen,

maar bedachtzaam en voorzichtig ten strijde, vreedzaam als de ware kinderen Israëls. Zodra het gevecht begonnen is, dringen Zij onversaagd op de vijand in, die zij als een kudde schapen beschouwen. Zij kennen geen vrees, hoe klein hun aantal ook is, daar zij vertrouwen op de Heere Zebaoth. Daarom zijn soms door één hunner duizenden en door twee hunner tienduizenden op de vlucht gedreven. Alzo zijn zij — zeldzame vereniging! — zachtmoediger dan lammeren en grimmiger dan leeuwen, zodat men in twijfel staat of men hen monniken dan wel ridders noemen moet. Of liever, beide namen komen hun toe, dewijl zij de zachtmoedigheid van de monniken en de dapperheid van de ridders bezitten,' aldus de wel wat overdreven beschouwingen van Bernard van Clairvaux.

Door heel Europa werd de roem van de tempelridders verspreid. De paus bevestigde op een kerkvergadering hun orde, terwijl de vergadering hen een ereteken en een ordekleed verleende. Het ereteken bestond uit een zwarte en witte banier met het opschrift: *'Non nobis, Domine, non nobis, sed nomini tuo da gloriam,'* (niet ons, o Heere! niet ons, Uw Naam alleen zij eer). Eerst bestond het ordekleed van de tempeliers uit een wit gewaad, maar later droegen zij een witte mantel die met een rood kruis was versierd. Hoe groot de macht van de tempeliers ook was, zij konden echter niet voorkomen, dat het koninkrijk Jeruzalem groot gevaar begon te lopen door de steeds verder opdringende Mohammedanen. Toen dan ook Edessa door de machtige en gevreesde kalief van Aleppo werd veroverd, besefte men hoe groot het gevaar was. Het voortbestaan van de christenheid in het oosten werd er door bedreigd wanneer niet opnieuw hulp uit het westen zou opdagen. In de westerse landen zag men met lede ogen de toenemende macht van de Mohammedanen aan en het resultaat was, de tweede kruistocht. Maar daarover in het volgende hoofdstuk.

HOOFDSTUK 10

JERUZALEM BEDREIGD!

Op de helling van een heuvel bij Vezelay, een stadje in Bourgondië, was met Pasen van het jaar 1146 een spreekgestoelte geplaatst. Op deze dag zou een vergadering worden gehouden met hetzelfde doel als in november 1095 op het marktplein te Clermont. De vrees, dat het koninkrijk Jeruzalem de Islam weer in handen zou vallen, was in de westerse wereld zo groot geworden, dat velen er bij de koning van Frankrijk op aandrongen, een nieuwe kruistocht naar het heilige land te organiseren. Ten koste van alles moest worden voorkomen, dat Jeruzalem en al de heilige plaatsen door de ongelovigen zouden worden heroverd. Er moest versterking uit Europa komen, anders was het te laat.

De jonge koning Lodewijk VII voelde er veel voor het benarde Jeruzalem hulp te bieden. Zijn geweten sprak, omdat hij bij de verovering van de stad Vitry een kerk in brand had gestoken, waarbij 1300 onschuldige mensen om het leven waren gekomen. Om deze schandvlek uit te wissen en vergeving van zonden te krijgen, besloot hij een kruistocht naar het heilige land te ondernemen.

Naast het spreekgestoelte op de helling van de heuvel stond de prachtige zetel van de koning van Frankrijk. Koning Lodewijk was met zijn gevolg van Parijs naar Vezelay gereisd, om persoonlijk deze zo uitermate belangrijke vergadering bij te wonen. Duizenden Mensen, van allerlei stand en rang, stroomden deze dag toe, en weldra was de uitgestrekte vlakte één grote Mensenzee.

Was het in Clermont het opperhoofd van de kerk zelf, die de kruistocht naar het Heilige Land predikte, thans was het, zo te zien, een eenvoudige monnik die het spreekgestoelte beklom.

Het werd stil in de vlakte van Vezelay, het geroezemoes verstomde. De duizenden, óók koning Lodewijk keken eerbiedig naar de man op het spreekgestoelte. Wie was deze eenvoudige monnik?

Het was Bernard van Clairvaux. Ondanks het feit, dat Bernard een man van zijn tijd was en de dwalingen van Zijn tijd hem aankleefden, was deze man uit de middeleeuwen door de Heere getrokken uit de duisternis tot Zijn wonderbaar licht. In de praktijk, in de vruchten van zijn leven kwam dit openbaar. Zuiver predikte de abt van Clairvaux het Woord van God. Hij preekte zo geheel anders dan de meeste geestelijken, maar het volk luisterde naar hem.

'Meent niet', zo predikte Bernard van Clairvaux waarschuwend, 'dat gij door uw goede werken de hemel zult ingaan, meent niet, dat gij een eigengerechtigheid op kunt bouwen, die voor Gods aangezicht bestaan kan. Onze goede werken hebben voor God geen waarde, als we daarmee trachten iets te verdienen. Maar wanneer gij onder de last uwer zonden gebogen gaat, indien gij hongert en dorst naar de gerechtigheid, wanneer gij gelooft in Hem, Die de goddelozen rechtvaardigt, dan zult ge alleen door dat geloof vrede hebben met God'.

Het volk noemde hem de heilige Bernard, hoewel hij zelf beter wist. Men dacht zelfs dat hij de gave bezat om wonderen te doen. Zelfs paus Eugenius III, die zijn leerling was geweest, beschouwde hem als een heilig man.

Bernard van Clairvaux begon nu te spreken en weldra hingen de mensen aan zijn lippen. In vlamme bewoordingen sprak hij van het bloedbad dat de ongelovigen in Edessa hadden aangericht. De nood van de christenheid in het oosten was zo groot geworden, dat het te vrezen was, dat Jeruzalem het vreselijke lot spoedig zou volgen. Met grote welsprekendheid wees hij op de verplichting van de Europese landen

Jeruzalem, dat met zoveel bloed was betaald, niet verloren te laten gaan. De woorden van de grootste redenaar van zijn eeuw werden met open mond aangehoord, en zij misten hun uitwerking niet. Ja, een nieuwe kruistocht zou het gezag van de christenen in het oosten weer herstellen.

Een vuur van laaiend enthousiasme begon er in hun harten te branden en nauwelijks kon de menigte zich meer beheersen. De rede van Bernard had dus het gewenste resultaat, alhoewel de man, die de genade Gods niet vreemd was, zich niet realiseerde dat hij volkomen dwaalde. De Christus, Die hij altijd vrijuit predikte was immers het hoofddoel van aanbidding en niet het aardse Jeruzalem dat had afgedaan en met bloed was bevekt. Maar ook hierin was, zoals reeds gezegd, Bernard van Clairvaux een man van zijn tijd. Eens zou hij het weten dat van het aardse Jeruzalem niet de minste verwachting kon zijn, maar dat God een nieuw Jeruzalem heeft bereid, voor degenen die Hem vrezen. *'Doch in die dagen van die koningen zal de God des hemels een Koninkrijk verwekken, dat in der eeuwigheid niet zal verstoord worden; en dat Koninkrijk zal aan geen ander volk overgelaten worden; het zal al die koninkrijken vermalen, en te niet doen, maar zelf zal het in alle eeuwigheid bestaan'* (Daniël 2). Dat heeft de heilige Bernard, die in zichzelf een arme zondaar was op zijn sterfbed ervaren, toen hij alleen om Christus' wil inging in het nieuwe Jeruzalem.

Nauwelijks had Bernard van Clairvaux zijn rede beëindigd, of een machtig gejubel brak los. De duizenden schreeuwden: 'God wil het! God wij het!' en werd door de heuvels van Vezelay weerkaatst.

Bernard wenkte dat men zou zwijgen, maar het duurde een hele tijd voordat het enigszins stil was en hij gelegenheid kreeg om een brief van paus Eugenius met de grootste moeite voor te lezen. Het was ondoenlijk deze brief geheel voor te lezen, want het volk was niet meer te houden. Bernard verliet het spreekgestoelte, maar nauwelijks stond hij weer op de grond, of koning Lodewijk van Frankrijk stond van zijn zetel op en viel op zijn knieën voor de abt van Clairvaux neer. De koning smeekte met bewogen stem het kruis uit zijn handen te mogen ontvangen. De paus had een voorraad kruisen gestuurd en als eerste werd de koning van Frankrijk het kruis op de schouder gespeld. Het volk begon -te dringen, want iedereen wilde het kruis uit de handen van de heilige Bernard ontvangen. Het duurde dan ook niet lang, of de voorraad kruisen was uitgeput. Tenslotte was hij genoodzaakt zijn kleren gedeeltelijk tot kruisen te verknippen.

Elke dag werd de geestdrift groter en steeds kwamen er duizenden mensen naar Vezelay om de bijzonderheden van de nieuwe kruistocht te horen. Na enkele dagen werden de vergaderingen beëindigd en maakte koning Lodewijk bekend, dat hij het volgend voorjaar de kruistocht naar het heilige land zou aanvaarden. Alle pelgrims moesten zich tegen die tijd gereed maken voor de grote en gevaarlijke reis.

'God wil het!' klonk het door heel Frankrijk en deze kreet sloeg over naar Duitsland, met hetzelfde resultaat.

En toch, het is onbegrijpelijk, maar men realiseerde het zich nu niet meer, dat de eerste kruistocht honderdduizenden het leven had gekost, alhoewel de animo in het begin na de eerste kruistocht aanmerkelijk was bekoeld. Alleen de heilige Bernard was in staat opnieuw de geestdrift op te wekken, zoals die in de tijd van Peter van Amiens.

Europa kwam weer in beweging en paus Eugenius III verklaarde in een bul, dat iedereen kwijtschelding van schulden kreeg, die de tocht naar het heilige land zou meemaken. Vele Duitsers maakten van dit pardon gebruik en konden zich op deze wijze aan hun verplichtingen onttrekken. Ook verscheidene roversbenden, die in Duitsland alle grote wegen onveilig maakten en de dieven en sluipmoordenaars,

werden de straf kwijtgescholden, als zij meetrokken.

Evenals bij de eerste kruistocht werden ook ditmaal de Joden het slachtoffer van de ijver van de pelgrims. Een hartstochtelijk jodenjager in de Rijnlanden was een zekere monnik Rudolf. Deze predikte enthousiast de kruistocht naar het heilige land, maar hitste tevens de volksmassa tegen de ongelukkige Joden op. Hij gaf zich zelfs uit voor een gezant van Bernard van Clairvaux en daarom geloofde het volk hem onvoorwaardelijk. Ook in Frankrijk werden de Joden overvallen, maar de abt van het klooster Cluny, Peter de Eerwaardige, richtte een vlammend protest tot koning Lodewijk van Frankrijk. De Joden hadden Christus gekruisigd, dat is waar, maar dat gaf de kruisvaarders niet het recht om hen zonder vorm van proces te vermoorden. God Zelf strafte dit volk, door hen over de wereld te verstrooien. Maar ook al wenste deze vrome abt de dood van de Joden niet, toch meende hij, dat het billijk was de op oneerlijke wijze verkregen goederen van de Joden niet te sparen, maar dit geld te gebruiken voor de grote kruistocht naar het heilige land. De abt van Cluny kreeg hierin zijn zin en de Joden mochten zich gelukkig prijzen, dat zij door enorme geldsommen hun leven konden afkopen.

Bernard van Clairvaux was door deze gang van zaken diep geschokt. Nee, zo moest het niet, hier zou God Zijn zegen nooit op geven. Met alles wat in zijn Macht was, trachtte hij het volk er van te overtuigen, dat God de Jodenvervolging niet wilde. Hij bracht hen onder het oog, dat de kerk de grootste overwinning zou behalen, wanneer de Joden van hun dwalingen zouden worden overtuigd en zich tot de Heere zouden bekeren. Altijd hadden de kerkvaders voor het verblinde Joodse volk gebeden, of God de schellen eens van hun ogen mocht doen vallen.

De verontwaardigde Bernard, schreef ook een brief aan de aartsbisschop van Mainz en waarin hij zijn leedwezen betuigde over de gruwelijke wreedheden, waarmee de Joden in de Rijnlanden werden vervolgd. Tevens protesteerde hij heftig tegen het optreden van de monnik Rudolf, die zijn klooster had verlaten, om het eenvoudige Duitse volk tegen de Joden op te hitsen.

De brief van Bernard van Clairvaux had echter geen resultaat en Rudolf ging zijn eigen gang, zonder zich ook maar iets van de heilige Bernard aan te trekken.

Toen besloot Bernard om zelf naar Duitsland te reizen, om persoonlijk de uitroeiing van de Joden tegen te gaan en een bezoek te brengen aan keizer Koenraad in Frankfort a/d Main. De reis van de heilige Bernard was een ware triomftocht, het volk stroomde van alle kanten toe om zijn zegen te ontvangen. De bijgelovige mensen meenden, dat alleen het aanraken van zijn kleren voldoende was, om elke ziekte te genezen. Het gebeurde enkele malen, dat Bernard de kleren van zijn lichaam werden gescheurd, om toch maar van een ziekte genezen te worden. Dwaze mensen, de abt van Clairvaux wist wel beter wie hij was. Nee, hij was geen heilige, maar een arme zondaar, een nakomeling van Adam, die rijk begenadigd was, alhoewel vele dwalingen hem aankleefden.

De reis was niet tevergeefs. Bernard slaagde er in het volk van hun dwaasheid te overtuigen en de vervolgingen werden beëindigd. Rudolf werd ernstig vermaand en naar zijn klooster teruggestuurd.

Het gelukte Bernard van Clairvaux echter niet, de keizer van Duitsland van de noodzaak van een nieuwe kruistocht te overtuigen. De keizer voelde er niets voor zijn land te verlaten. Bernard gaf echter de moed niet op en volgde de keizer naar Spiers, waar de rijksdag zou worden gehouden en waar Koenraad tevens het Kerstfeest zou vieren.

Op het Kerstfeest predikte Bernard van Clairvaux voor een ongekend groot aantal toehoorders. Ook het keizerlijke hof was hierbij tegenwoordig en in zijn preek vergat

Bernard de kruistocht naar het heilige land niet. Zijn hoorders waren tot tranen toe bewogen, maar keizer Koenraad wilde ook nu geen beslissing nemen, hij bleef weigeren.

Enkele weken later predikte Bernard van Clairvaux opnieuw in Spiers en plotseling richtte hij zich persoonlijk tot de keizer met de woorden: 'Dit heb Ik voor u gedaan, Wat doet gij voor Mij?' Met de grootste welsprekendheid wees hij de keizer op zijn dure plicht het heilige land voor het christendom te behouden.

De tranen rolden keizer Koenraad over de wangen en hij riep: 'Ja, ik weet wat ik aan Christus ben verschuldigd! Ik kan en wil niet langer ondankbaar zijn. Gods genade sta mij bij!'

De abt van Clairvaux had overwonnen en persoonlijk hechtte hij de keizer het kruis op de schouder. De meeste Duitse vorsten verklaarden zich eveneens bereid om het kruis aan te nemen. Ook de hertog van Zwaben, neef van de keizer, de later zo beroemd geworden Frederik Barbarossa, werd het kruis op de schouder gehecht.

Het leger van de keizer van Duitsland bestond uit niet minder dan zeventigduizend zwaar bewapende ruiters, behalve het voetvolk, de lichte ruitery, de vrouwen en de kinderen van de pelgrims. Meer dan een miljoen mensen, Fransen en Duitsers, gingen kort na elkaar vol moed op weg naar het heilige land om het benarde Jeruzalem hulp te bieden.

En wat is er van deze machtige legers terecht gekomen?

Het Duitse kruisleger heeft in de steppen en vlakten van Azië haar graf gevonden. De gehele tocht werd één mislukking en de Latijnse geschiedschrijvers gaven de schuld ervan aan de Griekse keizer Manuel, die het kruisleger in alles tegenwerkte.

De Griekse keizer stond met zijn leger de kruisvaarders op te wachten en alleen na de plechtige verzekering van Koenraad, dat zijn rijk geen haar zou worden gekrenkt, gaf hij het Duitse leger toestemming door zijn rijk te trekken.

Zo nu en dan braken er echter toch gevechten uit, maar schijnbaar deed dit aan de goede verstandhouding niets af. Keizer Manuel van Griekenland voorzag het kruisleger zelfs van vertrouwde gidsen, die de pelgrims tot in het hart van Azië zouden brengen. Tevens zou hij het kruisleger van levensmiddelen voorzien. Zo was dan alles tot in de puntjes geregeld, en niets wees er op, dat het wel eens mis zou kunnen gaan.

Maar, toen de kruisvaarders Nicomedië en Nicea waren gepasseerd, werden de wegen moeilijker en plotseling werd de aanvoer van levensmiddelen stopgezet. De gidsen bleken niet betrouwbaar te zijn en met of zonder medeweten van keizer Manuel brachten zij de kruisvaarders inplaats van door Lycaonië links af naar het dorre Kappadocië, waar zij in een woeste en onherbergzame streek aan hun lot werden overgelaten. Een vreselijke chaos was hiervan het gevolg en het Duitse kruisleger had de dood voor ogen. En dat was nog niet alles, plotseling werden de reeds half verhongerde kruisvaarders overvallen door een sterk Turks leger onder bevel van de sultan van Iconium. Koenraad besloot om naar Nicea uit te wijken, maar de Turken sloegen zo woedend op hen in, dat het gehele leger weldra één vluchtende massa was. Duizenden en nog eens duizenden werden in koelen bloede afgeslacht, het bloed kleurde de vlakke rood. Ook nu werd het 'God wil het!' niet meer gehoord. Op de onherbergzame vlakten van Kappadocië lagen de tienduizenden dode kruisvaarders als een bewijs, dat God de kruistochten, ook de tweede kruistocht, niet heeft gewild. En de lichamen werden een prooi van de klapwiekende aasgieren en wolven.

Met slechts 700 man, de armzalige rest van het machtige kruisleger, bereikte keizer Koenraad eindelijk de stad Nicea. Het was een wonder, dat er nog zoveel overlevenden waren, want de Turken kenden geen pardon voor de christenhonden.

Koenraad werd echter niet al te vriendelijk ontvangen in Nicea, de Duitsers moesten al hun bezittingen, die zij hadden kunnen redden, verkopen om aan levensmiddelen te komen.

Kort na het vertrek van het Duitse kruisleger had Lodewijk, koning van Frankrijk te St. Denis bij Parijs de Franse rijksbanier ontrold (dit halfgroen, halfrood vaandel wordt in de abdij in St. Denis bewaard) en ging met zijn Franse kruisvaarders op mars en kwam zonder veel moeilijkheden in Constantinopel aan. De roofzucht van de Fransen was echter zo groot, dat zij bij het zien van de schatten van Constantinopel, het niet konden laten hun slag te slaan. De bloedigste tonelen en de woede van keizer Manuel waren hiervan het gevolg. Alleen de eed van trouw, die Lodewijk van Frankrijk en zijn ridders moesten zweren, maakten een eind aan al deze verwickelingen.

Groot was de schrik van de Fransen, toen zij in Nicea arriveerden, en hoorden wat er van het Duitse kruisleger was terecht gekomen. Daar ontmoette koning Lodewijk van Frankrijk ook de Duitse keizer Koenraad.

De Franse kruisvaarders brachten het er niet beter af. Wie van hen niet door honger, ziekte of verraad van de Grieken de dood vond, werd afgeslacht door de Saracenen. Een poging van de christenen om Damaskus te veroveren, mislukte. Teleurgesteld keerden Lodewijk en Koenraad reeds een jaar later naar hun staten terug. De schitterende vooruitzichten, die Europa had gekoesterd, waren totaal in rook vervlogen. De tweede kruistocht was op niets uitgelopen en tevergeefs had men duizenden en nog eens duizenden mensenlevens opgeofferd voor een zaak, die niet Gods zaak was.

Met diepe weemoed in zijn ziel hoorde Bernard van Clairvaux de uitslag van de door hem gepredikte kruistocht. Tevergeefs wilde hij nu zelf, ondanks zijn hoge leeftijd, zich aan het hoofd van een nieuwe kruistocht stellen. Het ging echter niet meer, de moed was er uit. Vanaf dit ogenblik hoorde men niet veel meer van Bernard van Clairvaux. Bloedrood en bewolkt zag hij de zon van zijn leven ondergaan, ook al was hij begrepen in de Zon der gerechtigheid, Christus Jezus. God had ook de tweede kruistocht niet gewild. De bovenvermelde gebeurtenissen hebben Da Costa geïnspireerd in zijn: 'Uit Palestina':

*'Het was de, tijd, toen edelhuis bij huis
zijn mannen zond, den schouder onder 't kruis.
Des Keizers vaan, met Frankrijks lelieglansen,
met Englands leeuwen gingen voor, — de lansen
der Ridders zich verbreedrend in den stoet
met Bisschopsmuts en brede pelgrimshoed*

*Toch was 't de tijd niet meer dier eerste kreten,
vernomen door de volgers der Profeten
met schrik en spot, bij beurten, uit Euroop! —
In rook vergaan was menig stoute hoop
op glories, op verovering in die streken,
waar, heimweekrank, reeds duizenden bezweken
onovertroffen sedert, en geen zon
meer opging over Godfrieds van Bouillon.*

*Diep was, na hem, de Christenheid verbasterd,
en fel, om haar, de Christennaam gelasterd*

*in de overheerde woningen van Sem.
De toon van Clermont was gedaald. Jerusalem
droeg nog wel hoog de kruisvaan op haar muren,
(hoe ook verbaasd een scepter te verduren
naar leenrecht uit het West!) en fors en fier
stond in haar midden steeds de Tempelier,
het zwaard op zij' verplegende haar kranken.
Toch meer en meer begon de tent der Franken
te schudden in dat verre Morgenland,
onveilig en ontbloot. Want aan den kant
van 't Noorden was Edessa reeds ontvallen;
en wel had weer Euroop zijn duizendtallen
geleverd, maar geen taal zelfs van Bernard
vermocht, die te bezielen met een hart
genoegzaam tot herovering van rijken.
Weldra- en zelfs de hoofdstad gaat bezwijken.*

*De Olijfberg in die dagen zag zijn top
bestegen door een Dichter. Hij zag op.
De weduwstad lag voor hem, — hij versteende,
en schiep weêr aâm, en riep het uit, en weende!
Wat tranen, eeuwen in en eeuwen uit,
bevochtigden dien grond al! Wat geluid
van weegeklaag, van onweêrhoudbaar snikken,
werd daar niet al gehoord, bij de eerste bliken
op Sions overschot. Wat borst, zo fier,
wat hart van ijs of ijzer had van zijn zonde,
en daden van den God der goón verkondde?*

*De Vreemdling op d'Olijfberg stapte voort.
Wie was hij? Van wat maagschap? Uit wat oord?
Geen trots hier, als des krijgsmans, is te lezen
in oog of tred. Geen pelgrim kan hij wezen,
met rozenkrans noch kruis aan hals of hand, —
geen vreemdeling, maar eigen zoon van 't land!
De donkerbruine huid, net vuur der bliken,
deed d'Arabier herkennen zonder wikken,
sprak niet wat anders nog op dat gelaat,
dat, neen, geen kroost van Ismaël verraadt,
maar stamverwant. 't Zijn de onmiskembre trekken
die langs heel de aard den Isrelliet ontdekken.*

*Dat was hij! van zijn tweeden moedergrond,
van Spanje, kwam hij, om waar Sion stond,
in heerlijkheid sints eeuwen uitgeschenen,
te aanschouwen met zijn ogen, en te wenen.
't Was zijner jeugd gelofte lang geweest
Thans duldt zijn geest geen uitstel meer, bevreesd
of mogelijk hem voorkwam de ban der jaren;
want, vóór den tijd, besneeuwden hem de hairen*

*en weefden voor zijn ogen reeds een wolk
de droefheid over 't noodlot van zijn volk, —
de studie in den doolhof der Rabbijnen,
de dichtgeest, die ook sterken weg doet kwijnen.*

*Daar treedt hij van den bergtop af, en voort!
Daar staat hij voor de Benjaminse poort
Daar zal hij Salems straten in gaan treden.
Maar neen! hij trekt te rug de vlucht der schreden.
Hij wil nog meer genieten van zijn smart,
nog eerst van rouw verzadigen zijn hart
bij d'aanblik van die moeder der Profeten,
die stad, des groten Konings eens geheten.
Hij wil de dorheid proeven van dien grond,
waarover de Aard al haar gewelnaars zond,
en kust dien grond, hem als in de armen knellend,
en drinkt de bittere wateren hem wellend*

*uit hart en oog, en wentelt zich in 't stof,
en rijst weer op, om Gode een lied van lof, -
een lied der klacht als voegt aan bannelingen. —
voor d'ingang van de weduwstad te zingen!
Het was dat lied, gelijk hij zelf, vermaard,
in Spanjes Synagogen lang bewaard,
en aangestemd waar immer Joden zwerven
of bij der vaadren graven komen sterven.
De Maagd van Sion klaagt er 't onderscheid
van toen het uit Egypte werd geleid,
gehoed door haar van God gezonden mannen,
of— toen de haat dier meer dan aartstirannen:
Nebucadnezar, Titus, Hadriaan,
voor eeuwen Isrels zon deed ondergaan:*

*'Een vuur, een vuur gloeit in mijn aadren,
wanneer ik opvoer in mijn lied
dien blijden uittocht mijner Vaadren
uit Pharaos verbaasd gebied —
Een koorts van schaamte verwt mijn wangen,
de krachten weigren zich mijn stem,
wanneer ik meld in rouwgezangen
mijn uitgang uit Jerusalem!'*

*'O Lied, door Moses aangeheven,
bij Mirjams rinkelbom en trom,
Toen ik Egypte mocht begeven
en zijn verworplijk godendom! —
Ach zangen, druipende van tranen,
op Jeremias harp gesproeid,
toen 'k heentrok onder vreemde vanen
de handen smadelijk geboeid!'*

*'Hoe vriendlijk wenkte me uit de wolken
de glans des vuurkoloms bij nacht,
toen me uit de hand der wrede volken
de hand mijns Gods had uitgebracht! —
Maar bij 't bestormen van den tempel,
wat zwarte wolken van rondsom, —
met wat verfoeisels op den drempel
van Gods ontheiligd heiligdom!'*

*De wateren der Schelfzee ruisten
op dat ontzaglijk uitgangsuur,
de wateren der Schelfzee bruisten ...
straks rezen ze op mij tot een muur. —
Ach waatren slechts, die overstelpen,
met stekend zout, met stikkend zand,
geen golven langer om te helpen —
toen 'k balling uitging uit mijn land'.*

*'Van uit den hemel —mannaregen,
verkwikkend bronnat uit de rots;
toen ik mijn vrijheid had herkrepen
bij 't tussentreden mijnes Gods! —
Absinth en gal en bittere waatren,
toen ik er naauwernood ontkwam,
bij 't hoongeschater mijner haatren
om Salems stad- en tempelvlam'.*

*'Toen ik Egypte was ontkomen,
met Moses staf en heilgebed,
zag 'k eerlang Horebs top omzomen
van 't volk, verbeidende Gods wet. —
Ach samenscholing bij de stromen
van 't onmeêdogend Babylon,
toen mij de vrijheid was genomen, —
mijn lange vreemdlingschap begon!'*

*'Des Heeren zwaard, het oog verblindend,
ging ter bevrijding voor mij heen,
mijn trotse vijanden verslindend,
toen 'k uit Egypte ben getreên! —
Dat zwaard, ach! tegen mij gegrepen,
ach! tegen mijne borst gewet,
toen ik mijn kindren heen zag slepen
van Sions hoogten, wreed verplet'.*

*'Feesten, Sabbaths, wondertekenen,
toen 'k uit Egypte was geleid!
ach vasten, tranen, ijzeren keetnen,
mij in de ballingschap bereid! —*

*o Jubel - -, rust —, en vredejaren,
mij na Egyptes dwang beloofd!
ach felle ellenden en bezwaren,
sints Sions onheil op mijn hoofd!*

*'o Kamp van strijdbare Isrellieten,
na dat Egypte ons vrij zag zijn,
en heilig dienstwerk der Levieten!
hoe heerlijk zag u Sins woestijn! —
Maar toen wij Judaas erf verlieten,
berooft van uitzicht en van troost,
ach heir van smalende Edomieten!
ach kopers van mijn kermend kroost!'*

*'Ach pijnigend verschil van namen! —
toen Pharoos woede ging te loor,
hier, Moses en Aron 't zamen
ons weidend in Jehovaas spoor,
en daar (o schrik!) Nebucadnezar,
straks, met mij minder nog begaan,
Tiberius en Cajus Cesar,
Pompejus, Titus, Hadriaan!'*

*'o Heiligheid der heiligheden!
o Hoge priesterlijke kroon!
o Wierookoffers en gebeden,
op gouden schalen aangeboôn!
o Reinigende waterplassen
waarin, naar de ordening der Wet,
mijn volk gants zuiver werd gewassen
van heel Egyptes smaat en smet!'*

*'Ach gruwlen en afschuwlijkheden
en enkel spot met Gods bevel!
Ach beeldendienst en snode zeden,
afgoderij en overspel!
Ach, bij verdrukking, d'ergernissen
ontmoet, verduwd bij elken stap!
Sinds ik Jerusalem moest missen
in steeds gerekte ballingschap!
'Waak op, o God der legerscharen!
Keer tot ons weder, — (ach, hoe lang?) —
als in die ver vervlogen jaren,
als, eenmaal, bij Egyptes dwang.
Keer tot ons weder, God der vaadren!
hoor weêr naar 't klagen onzer stem,
en wil eerlang Uw volk vergaadren
in een hersteld Jerusalem!'*

De Dichter had zijn lied voleind. Hij zweeg.

*Zijn stem, zijn geest scheen uitgeput. Hij zeeg
 bewegingloos ter aarde, als in bezwijming
 door 't smerten van de diepe zielsdoorvljming —
 of— nog in overpeinzing en gebeên,
 als waar hij met zich zelf hier steeds alleen!
 alleen? neen! op de plek, dus ingenomen,
 was fors en nors een krijgsman afgekomen,
 een ruiter, die van op zijn trapplend paard
 den treurig neêrgeslagene ter aard
 bespieden bleef. 't Was een dier Beduienen,
 de schrik niet slechts der eenzame ruïnen,
 maar in hun stouten strooptocht in het rond
 zich wagens vaak op dicht bevolkten grond.
 'Spreek op (dus riep en spotte hij) wie zijt gij?
 Verworpen Jood of Kelb? Zo niet, belijdt gij
 ook Alla en Mohammed zijn Profeet
 met ons? Wat dreef u hier? dat ik het weet!
 En brengt gij goud voor Frankische gestichten
 of Jodenbuurt, 'k zal u den last verlichten!
 En zwijgend en als doof voor 't geen hij hoort
 maar in 't verstand niet opneemt, gaat hij voort,
 de Dichter, — zich steeds dieper in gedachten
 te domplen, — schijnt de toespraak te verachten,
 en slaakt op eens dien galm met veegen mond:
 'Hoor, Israël!' De Beduien verstond!
 'Zo sterft gij, basterdkind der Wet! rechtvaardig,
 niet door mijn hand, — uw bloed waar de eer onwaardig
 het edel staal te vêrwten van dit zwaard, —
 maar als de worm, vertrapt'. Hij rukt zijn paard
 naar achter met den toom, dat beide hoeven
 van 't steigrend ros hun kracht in 't vallen proeven
 op 't hart des vreemdelings. Het brak. Ai zie!
 zo (zegt men) vond zijn eind de dichter Halleli.*

*Zij hebben, zegge Isrel, van ouds mij gekweld,
 benaauwd van der jeugd aan, geploegd als een veld.
 Toch hebben zij tegen mij niet overmocht.
 Maar rouw blijft mijn deel en mijn leed onbezocht.*

*Neen, antwoordt het Godswoord, dat nimmer vergaat,
 niet altijd blijft Isrel der volkeren smaad.
 Voor hem bad zijn Koning aan 't smadelijk kruis.
 Haast komt de Verlosser tot Israëls huis.*

HOOFDSTUK 11

JERUZALEM HEROVERD !

De omstandigheden, waarin de christenen in het oosten verkeerden, werden er, na het mislukken van de tweede kruistocht, niet beter op. De toestand werd zelfs gevaarlijk, toen sultan Saladin Palestina met zijn leger binnenrukte. Tegen hem waren de christenen niet opgewassen, zij werden verslagen en de ene stad na de andere moesten zij prijs geven. Het kwam zover, dat de christenen alleen Tyrus en Jeruzalem nog in hun bezit hadden. Zijn gehele legermacht kon Saladin nu inzetten tegen het door de Islam fel begeerde bezit, de stad Jeruzalem.

Het was echter de wens van de sultan de stad ongeschonden en zonder bloedstorting in handen te krijgen. Daarom trachtte hij op voor de christenen voordelige voorwaarden, hen te bewegen Jeruzalem over te geven. Saladin beloofde zelfs vrije aftocht voor de bezetting en de burgers, die Jeruzalem wilden verlaten.

In Jeruzalem dacht men er echter niet aan de stad over te geven en met bewonderenswaardige moed gaven de christenen Saladin een kort maar krachtig antwoord: 'De christenen geven de stad, waar Gods Zoon Zijn bloed gestort en voor de mensen geleden heeft, niet aan ongelovigen over!'

Saladin was woedend en hij zwoer de belegerden de dood. Lange tijd werd de telkens herhaalde bestorming afgeslagen, maar eindelijk was de ellende in Jeruzalem zo hoog gestegen, dat het niet lang meer zou duren, of de stad moest zich overgeven.

Sommige kruisvaarders stelden voor om 's nachts de stad te verlaten en zich door het leger van de sultan heen te slaan. De vrouwen en kinderen smeekten echter om overgave van de stad en zij werden gesteund door de patriarch van Jeruzalem, Heraclius.

De eerste onderhandelingen liepen echter op niets uit. Saladin was niet te vermurwen, hij had de dood en slavernij van de bewoners van Jeruzalem gezworen en aan die eed zou hij zich houden. Een dag later keerden de afgevaardigden van de christenen terug, maar opnieuw weigerde Saladin hun verzoek in te willigen. Radeloos viel Balian van Ibelim voor de sultan op de knieën en smeekte hem hij de almachtige God barmhartig te zijn. Eindelijk gaf Saladin toe: 'Nu dan', zei hij, 'om diens wil, bij wiens naam gij mij bezworen hebt, zal ik barmhartig zijn'.

Een ooggetuige Ibn-al-Athir schreef hierover het volgende: 'Jeruzalem was toen een zeer sterke stad. De aanval vond plaats aan de noordkant, bij de poort van Amoud of van de Bogen, niet ver van de kerk van Zion. Daar was het verblijf van de sultan. De machines werden gedurende de nacht opgesteld en de aanval vond de volgende dag plaats. De Franken toonden eerst een grote dapperheid. Van beide kanten werd deze oorlog beschouwd als een godsdienstige zaak. Er was geen bevel van de leiders nodig om de soldaten op te wekken: allen verdedigden hun post zonder vrees; allen vielen aan zonder achterom te kijken. De belegerden deden iedere dag een uitval en kwamen naar de vlakte.

Toen tijdens één van deze aanvallen een beroemd emir gedood was, trokken de Muzelmannen allen tegelijk op, en als één man, om zijn dood te wreken en joegen de christenen op de vlucht; daarna naderden zij de grachten en maakten een bres. Boogschutters, in de buurt geplaatst, verdreven met pijlschoten de christenen van de bolwerken en beschermden de werkers. Tegelijkertijd groef men een gang: toen de gang geopend was, plaatste men er hout in; men behoefde het alleen nog maar in brand te steken. Bij deze bedreiging meenden de aanvoerders te moeten capituleren. Men zond de voornaamste inwoners naar Saladin, die antwoordde: 'Ik zal jegens u

handelen zoals de christenen gehandeld hebben met de Muzelmannen, toen zij de Heilige Stad innamen, dat wil zeggen dat ik de mannen aan de punt van het zwaard zal hechten en dat ik de rest in slavernij zal voeren; in één woord, ik zal kwaad met kwaad vergelden'. Op dit antwoord vroeg Balian, die in Jeruzalem het bevel voerde, een vrijgeleide om zelf met de sultan te onderhandelen. Zijn verzoek werd ingewilligd. Hij vervoegde zich bij Saladin en deed hem voorstellen. Toen Saladin zich onbuigzaam toonde, verlaagde Balian zich tot smeekbeden en gebeden. Toen Saladin onbewogen bleef, hield hij zich niet meer in toom en zei: 'Weet, o sultan, dat wij oneindig in aantal zijn en dat God alleen zich een voorstelling kan maken van ons aantal. De inwoners schrikken terug om te strijden omdat zij wachten op een capitulatie zoals gij aan zo vele anderen hebt toegestaan. Zij vrezen de dood en hechten aan het leven, maar als eenmaal de dood onvermijdelijk is, dan zweer ik bij de God, die ons hoort: wij zullen onze vrouwen en onze kinderen doden; wij zullen onze rijkdommen verbranden, wij zullen geen duit voor u overlaten. Gij zult geen vrouwen meer vinden om in slavernij te voeren, geen mannen om in de ijzers te slaan. Wij zullen de kerk van de Heilige en de moskee Al-Aksa vernielen, met alle heilige plaatsen. Wij zullen alle Muzelmannen, tot een aantal van vijfduizend, die zich als gevangenen binnen onze muren bevinden, wurgen. Wij zullen niet een enkel lastdier in leven laten. Wij zullen uitvallen tegen u doen; wij zullen strijden als mannen, die hun leven verdedigen. Voor één van de onzen, die sneuvelt, zullen meerderen van de uwen vallen. Wij zullen vrij sterven of wij zullen met roem overwinnen'. Na deze woorden raadpleegde Saladin zijn emirs, die van mening waren de capitulatie te moeten toestaan. 'De christenen', zeiden zij, 'moeten te voet vertrekken en zij mogen niets meenemen zonder het ons te laten zien. Wij zullen hen behandelen als gevangenen, die aan onze genade zijn overgeleverd, en zij zullen zich vrijkopen tegen een prijs, die vastgesteld zal worden'. Deze woorden bevredigden Saladin volkomen. Er werd met de christenen afgesproken, dat iedere man uit de stad, rijk of arm, tien goudstukken als losgeld zou betalen; de vrouwen en de kinderen twee. Een uitstel van veertig dagen werd toegestaan voor de betaling van dit losgeld. Nadat deze tijd verstreken was, zouden allen, die zich hiervan niet gekwetend hadden, beschouwd worden als slaven. Daarenboven zou men, als men het tribuut betaalde, terplaatse vrij zijn, en men kon zich terugtrekken waarheen men wilde. Wat de armen van de stad betreft, waarvan het aantal bij benadering werd vastgesteld op achttienduizend, Balian verplichtte zich voor hen dertigduizend goudstukken te betalen. Toen alles zo afgesproken was, opende de Heilige stad haar poorten en de standaard van de Mohammedanen werd op haar muren geplaatst'.

Op 3 oktober 1187 hield sultan Saladin zijn zegevierende intocht in Jeruzalem en onder het gejuich van de Moslims: 'Allah abkar! God is groot!' werd het kruis van de christelijke kerk gehaald en werd de kerk opnieuw tot moskee gewijd.

Saladin was geen wreedaard en toen men niet in staat bleek te zijn de tien goudstukken per persoon te betalen, schonk hij het losgeld vrij aan zovelen; die op één dag een poort zouden kunnen verlaten. Hij stond zelfs de patriarch van Jeruzalem toe, de waardevolle kerkschatten met zich mee te nemen. Toen men Saladin wilde overhalen dit besluit te herzien, gaf de sultan het edel antwoord: 'Ik wil niet trouweloos zijn. De patriarch is mij tien goudstukken schuldig en zal niet meer betalen'.

Als we de verovering van Jeruzalem door de kruisvaarders en de herovering van de stad door sultan Saladin tegenover elkaar stellen, dan zien we, dat de Islam op de muren van Jeruzalem groter triomf heeft geboekt dan de christenen. Terwijl de christenen Jeruzalem hadden uitgemoord, werd het leven van bezetting en bewoners

gespaard door de Mohammedanen. Welk een contrast ...

'Jeruzalem 'is gevallen! Jeruzalem is in de macht van de ongelovigen!'

De boodschap van deze grote ramp werd het eerst door Wilhelm, aartsbisschop van Tyrus naar Europa overgebracht en weldra werd overal gehoord: Jeruzalem is gevallen, Jeruzalem is gevallen!

Algemeen was dan ook in alle landen de verslagenheid groot en niemand twijfelde er aan of men was opnieuw verplicht Jeruzalem te heroveren op de ongelovigen. De reeds lang bekoelde geestdrift laaide weer op als een machtig vuur. Engeland en Frankrijk besloten gezamenlijk een derde kruistocht te ondernemen, want Jeruzalem moest worden bevrijd van de ongelovigen. Toen het bericht was verspreid en ook bevestigd, dat de machtige keizer van Duitsland, Frederik Barbarossa zich, ondanks zijn hoge leeftijd, eveneens bereid verklaarde, het kruis op te nemen, was er geen twijfel meer dat de tocht naar het heilige land zou kunnen mislukken. De Duitse keizer kende de gevaren en moeilijkheden, die de christenen onderweg zouden ontmoeten. Frederik Barbarossa had de tweede kruistocht meegemaakt en had daardoor veel ervaring opgedaan.

Om zo vlug mogelijk de kruistocht naar het Heilige Land te kunnen maken, stuurde hij gezanten naar Hongarije en Constantinopel. De keizer liet zelfs sultan Saladin weten, dat een kruistocht zou worden ondernomen om de heilige stad en plaatsen te heroveren.

Saladin stuurde een brief terug, waarin alle gedane dreigementen met woeker werden teruggegeven. Saladin zou hem een warme ontvangst bereiden ...

De genomen voorzorgsmaatregelen bleken juist te zijn, want het Duitse kruisleger ondervond in Hongarije niet de minste overlast en dank zij de strenge krijgstucht kwamen de kruisvaarders behouden in het Griekse rijk aan. Ondanks alle tegenstand van de Griekse keizer Izaäk Angelus spatte het Duitse leger niet uit. De ijzeren krijgstucht deed wonderen en Izaäk Angelus begon te beseffen, dat dit sterke kruisleger geen schade aan zijn rijk zou berokkenen. Een vredesverdrag maakte een eind aan de strubbelingen, waarna het Duitse leger over de Hellespont naar Azië werd overgezet.

Zes weken lang trokken de kruisvaarders nu Azië in en voortdurend werden zij aangevallen door Turkse ruiters, die steeds maar rond het leger zwierven. Eindelijk arriveerde men voor Iconium. Deze stad in Klein-Azië werd eens bezocht door de apostel Paulus op zijn eerste en tweede zendingsreis, zoals dit in Handelingen is te lezen.

Iconium werd door Frederik Barbarossa ingenomen en vol moed trok het kruisleger, hoewel gedund door de vele verliezen, verder. Sultan Saladin ontveinsde zich dan ook de gevaren niet, die hem bedreigden bij de nadering van deze gevreesde vijand, maar hij werd uit zijn netelige positie gered door een zware slag, die de Duitse kruisvaarders volkomen de moed benam.

Het kruisleger had nu de vruchtbare vlakten van Syrië bereikt en moest bij Seleucia de rivier de Kalukanus oversteken. Keizer Frederik bevond zich in de achterhoede van het leger.

Het ging hem echter te langzaam en ongeduldig sprong de keizer, ondanks de waarschuwingen van zijn vrienden, te paard in de rivier. De grijze vorst had helaas zijn krachten overschat, de snelle stroom sleurde ruiters en paarden mee en weldra verdwenen zij in de diepte. Toen zijn soldaten hem op het droge haalden, bleken de levensgeesten reeds te zijn geweken. Groter ramp had de kruisvaarders niet kunnen treffen. Onverwachts was het voor de reeds bejaarde keizer Frederik Barbarossa

eeuwigheid geworden ...

Een geweldige schok ging er door het leger en men kon nauwelijks geloven, dat hun gevierde leider het leven had gelaten. Vanaf dit ogenblik liep alles mis, de dood van Frederik werd de ondergang van het Duitse kruisleger. De sterfte door uitputting was zo groot, dat er van dit machtige leger slechts 5.000 kruisvaarders overbleven, die zich konden verenigen met de Franse en Engelse kruislegers die de stad Ptolemaïs belegerden. Zo had ook deze onderneming, die volgens menselijke berekeningen zonder enige twijfel had moeten slagen, een ongunstig einde. Het is immers God, Die de historie schrijft, en niet de volksstem op het marktplein te Clermont, waar paus Urbanus met bewogen stem het volk opzweept, zodat het zich nauwelijks meer kon beheersen.

God wil het! God wil het! Het was de strijdkreet van de verblinde christenen en ook nu heeft dit kruisleger uit Duitsland het ervaren, dat God het niet heeft gewild, ondanks het feit dat Hij Zijn raad uitvoert. Gods wegen en gedachten zijn anders dan die van mensen, want niet door kracht, noch door geweld, maar door Mijn Geest zal liet geschieden ...

HOOFDSTUK 12

DE BELEGERING VAN PTOLEMAÏS

Aan de kust van Palestina, in een vruchtbare vlakte, in de onmiddellijke nabijheid van de berg Tabor, waarvan Psalm 89 : 13 zegt: *'Het noorden en het zuiden, die hebt Gij geschapen; Thabor en Hermon juichen in Uw Naam'*, lag het oude Acco dat later Ptolemaïis werd genoemd. Deze stad werd door christenen en Mohammedanen beschouwd als de sleutel van het land en om het bezit van Ptolemaïis werd thans op leven en dood gestreden.

Nadat sultan Saladin in het bezit was gekomen van Jeruzalem en alleen Tyrus zich nog staande hield, begrepen de kruisvaarders, dat, voordat de heilige stad kon worden heroverd, een veilig landingspunt moest worden gezocht en dat punt was Ptolemaïis aan de kust.

Direkt nadat de Franse en Engelse kruisvaarders waren geland, was men met de belegering van de stad begonnen. Het was dan ook een grote drukte op het strand dat met een onafzienbare reeks tenten was bedekt. Ontplooiden banieren en prachtige vederbossen wapperden hoog boven de glinsterende maliënkolders van de ridders. Kruisvaarders met rode, witte en groene kruisen krioelden door het tentenkamp. Heel Europa had gejuicht over de gemeenschappelijke tocht naar het Heilige Land en niemand twijfelde meer dat ook deze kruistocht wel eens zou kunnen mislukken. Toen dan ook beide legers op mars gingen en de vloten van beide landen zee kozen, was het Duitse kruisleger al een heel eind op weg, maar nog voordat de Franse en Engelse kruisvaarders op de kust van Palestina waren geland, was er van het leger van de verdronken Frederik Barbarossa niet meer dan 5.000 man over, die na een bange tocht eveneens het strand bij Ptolemaïis bereikten.

Door onderlinge geschillen tussen de Franse en Engelse koning dreigde echter de verovering van de 'sleutel des lands' ernstig vertraagd te zullen worden. Philippus Augustus waagde een bestorming, maar deze liep op niets, uit, de belegeringswerktuigen werden telkens weer door de vijand vernield. Ptolemaïis raakte echter uitgeput en wilde zich onder bepaalde voorwaarden overgeven, maar dit werd door de kruisvaarders van de hand gewezen. Tot hun geluk was sultan Saladin dit ogenblik niet in staat de bedreigde stad hulp te bieden of de legerplaats van de christenen aan te vallen. Na een langdurig beleg van twee jaar viel eindelijk de stad in de handen van de kruisvaarders. Een grote voorraad levensmiddelen en oorlogsmateriaal werd buit gemaakt en dit alles betekende een welkome aanvulling van de kriegsbehoeften van de kruisvaarders.

De Franse koning had er echter genoeg van en meende, dat hij nu zijn plicht wel gedaan had. Hij scheepte zich in naar Frankrijk en liet de verovering van het Heilige Land verder over aan Richard Leeuwenhart van Engeland.

Met het vertrek van Philippus Augustus kreeg Richard de vrije teugel. En moed had de Engelse koning, alleen was het jammer, dat deze gepaard ging met een ongekenne woestheid en wreedheid.

Toch zag Richard Leeuwenhart wel in dat het moeilijk zou zijn om de Mohammedanen met het zwaard uit Jeruzalem te verdrijven. Daarom begon hij met sultan Saladin te onderhandelen. Enkele malen hebben Richard Leeuwenhart en Saladin zelfs persoonlijk met elkaar onderhandeld, waarbij Saladins broer Malek Adhel, de latere opvolger van Sultan Saladin, ook tegenwoordig was. Telkens braken echter hevige gevechten uit, maar toch bleef de Engelse koning hopen op een vreedzame oplossing. Het gevolg hiervan was, dat de tocht naar Jeruzalem door hem

tot twee keer toe werd onderbroken.

De tijd verstreek en nog waren de kruisvaarders geen stap dichterbij Jeruzalem gekomen. Richard begon naar zijn land terug te verlangen en het werd hem steeds duidelijker dat al de onderhandelingen met sultan Saladin op niets uitliepen. Heviger werd de strijd en woester werd het optreden van de Engelse koning. In de slag bij Arsuf, die verloren scheen, ontdekte Richard dat de hospitaal-ridders nog één wanhopige, aanval wilden wagen. De koning snelde direkt te hulp en schreeuwde 'Heere! sta ons bij en het heilige graf!' Woest zwaaide hij met zijn zwaard en tientallen Mohammedanen verloren het leven. De kruisvaarders grepen weer moed en de reeds zekere nederlaag werd een grote overwinning. Toch werden de tempelridders in deze grote slag plotseling bedreigd door duizenden Turken, die hen trachten te omsingelen. Richard Leeuwenhart snelde ook nu weer te hulp en het gelukte hem met een handjevol soldaten om de tempelridders te ontzetten. Zijn officieren verweten hem dat hij zijn leven teveel waagde, maar onverschrokken antwoordde hij: 'Ik zou de naam van koning niet verdienen, indien ik mijn strijdmakkers in de steek liet'.

De laatste maal dat Richard Leeuwenhart zich in Palestina verdienstelijk maakte, was tijdens de belegering van Joppe door sultan Saladin. Joppe was door Saladins troepen bestormd en de stad was reeds half genomen. De laatste schans moesten de christenen zelfs prijs geven. Overal hoorde men in de straten van Joppe schreeuwen: 'Joppe is in de handen van de Muzelmannen!' Maar toen ...?

Plotseling verscheen Richard Leeuwenhart op het strijdtoneel. Met drie ridders drong hij de stad binnen en maaide met zijn zwaard alles neer wat hem in de weg kwam. De kansen keerden en Saladin, die de schande van een nederlaag wilde ontgaan, gaf opeens het sein tot de aftocht.

'Waar zijn ze nu die mij de koning gevangen zouden leveren?' vroeg Saladin later met een bittere glimlach.

'Heer', was het antwoord, 'deze koning is niet gelijk, een gewoon en ander sterveling. In eeuwen is het niet gehoord dat er zo'n krijgsman is opgestaan'.

Maar zelfs dit schitterend gevecht bracht geen voordelen voor de kruisvaarders en de eerste september 1192 werd een wapenstilstand gesloten, waarbij kruisvaarders en Mohammedanen overeen kwamen, dat de christenen enkele plaatsen bezet mochten houden, terwijl de pelgrims vrije toegang tot het heilige graf te Jeruzalem kregen. .

Richard Leeuwenhart zelf heeft Jeruzalem niet gezien. Spoedig na de slag om de stad Joppe ging de Engelse koning naar zijn land terug. Toen Richard in de buurt van Wenen kwam, werd hij door Leopold van Oostenrijk gevangen genomen. Leopold had nog een appeltje met de Engelse koning te schillen. Ook Leopold van Oostenrijk had de derde kruistocht meegemaakt en tijdens die tocht had Richard hem zwaar beledigd. De keizer van Duitsland wilde eveneens met Richard Leeuwenhart afrekenen en tegen een som geld stond Leopold hem aan Hendrik VI af. Deze zette de onfortuinlijke kruisvaarder op het slot Trifels gevangen. Eerst toen het Engelse volk hem tegen een hoge losprijs vrijkocht, kon Richard Leeuwenhart zijn gevangenis verlaten. Nauwelijks was hij echter in Engeland teruggekeerd of hij vond een roemloze dood bij de belegering van een kasteel.

Kort daarop stierf ook sultan Saladin en op zijn bevel werd zijn doodskleed door de straten van Damascus rondgedragen. Daarbij moest men roepen: 'Zie daar, alles wat Saladin, de grote veroveraar van het oosten in het graf met zich meeneemt!'

De derde kruistocht was zonder resultaat gebleven en nog was Jeruzalem, de stad Gods, in het bezit van de ongelovigen. Het was voor miljoenen in Europa een ondragelijke gedachte. Nog had men niet geleerd, dat het lege graf te Jeruzalem geen waarde meer had en dat het aardse Jeruzalem had afgedaan. Deze stad zou immers alle

eeuwen door een strijdtoneel blijven ...!

HOOFDSTUK 13

CONSTANTINOPEL DOOR DE KRUISVAARDERSVERWOEST

De dood van sultan Saladin had grote verdeeldheid in zijn rijk met zich meegebracht en hiervan trachtte men in Europa gebruik te maken. In allerijl werd het plan tot een vierde kruistocht gemaakt en vanuit Duitsland trok een nieuw leger kruisvaarders naar het Heilige Land. Ook nu twijfelde niemand er aan of Jeruzalem en het heilige graf zouden op de ongelovigen worden heroverd. En nog voordat de wapenstilstand die met Malek Adhel was gesloten voorbij was, drongen de kruisvaarders die naar Acre waren overgezet, er op aan, zo spoedig mogelijk slag te leveren met de vijand. Dit ongeduld kwam de kruisvaarders op het verlies van Joppe te staan, dat nog niet zo lang geleden zo moedig door Richard Leeuwenhart werd verdedigd. Wel veroverde het kruisleger verschillende andere steden, maar men verzuimde, om zo spoedig mogelijk verder te trekken, het was immers om Jeruzalem te doen?

Plotseling kwam het bericht, dat de Duitse keizer Hendrik VI was overleden en dit betekende het roemloze einde van de vierde kruistocht. De Duitse legerleiders haastten zich naar hun land terug en ook het kruisleger keerde, zonder iets bijzonders te hebben gepresteerd, terug . .

Europa was echter diep teleurgesteld en paus Innocentius III predikte spoedig met veel ophef de vijfde kruistocht. Een nieuw kruisleger stond weldra gereed voor de tocht naar het Heilige Land. Deze vijfde kruistocht zou de geschiedenis ingaan als één van de treurigste tochten uit de kruisvaarderstijd. Dit leger 'christenen' zou met het kruis op de schouder en het zwaard in de vuist, het machtige Constantinopel uitplunderen en vernielen, daarmee het tijdstip verhaastend van de ondergang van de christenheid in het oosten.

Omstreeks Pinksteren van het jaar 1203 zeilde een vloot van meer dan tweehonderd Venetiaanse galeien en transportschepen over de blauwe Middellandse Zee naar het oosten. Van de achtersteven wapperden de vlaggen van de Franse ridders en de Venetiaanse Republiek. De vloot met kruisvaarders was op weg naar Constantinopel om, op verzoek van de Doge van Venetië, de verdreven keizer Alexius op de troon te herstellen. Het kruisleger zou eerst over de Adriatische Zee naar het oosten trekken en had de Venetiaanse republiek gevraagd voor transportschepen te willen zorgen. De kruisvaarders waren echter niet in staat om de kosten van de overtocht te betalen en hiervan maakte Dandolo, de Doge van Venetië, een dankbaar gebruik. De negentigjarige Dandolo wist de kruisvaarders te bewegen, eerst Zara, een stad aan de kust van Dalmatië te helpen veroveren als tegenprestatie voor het beschikbaar stellen van de Venetiaanse vloot.

Zara, waar veel zeerovers een thuishaven vonden, werd ingenomen, maar nauwelijks waren de kruisvaarders deze stad binnengetrokken, of er verscheen een pauselijke gezant uit Rome op het toneel. In naam van de paus veroordeelde hij de daad van de kruisvaarders, omdat Zara een christelijke stad was en eiste de teruggave van de geroofde buit. De kruisvaarders bogen onder het gezag van het opperhoofd van de kerk en deden precies wat de gezant eiste. Alleen de Venetianen weigerden zich aan de opdracht van de paus te Rome te onderwerpen en gingen rustig hun gang. Het kruisleger verliet Zara, om naar nee, niet om naar het Heilige Land te vertrekken, maar om naar Constantinopel onder zeil te gaan. De slimme Doge van Venetië had de kruisvaarders bewerkt naar Constantinopel te gaan om, zoals reeds gezegd, de verdreven Alexius op de troon te herstellen.

Na een voorspoedige reis arriveerde de vloot voor Constantinopel. Daar lag dan de

trotse wereldstad met de prachtige Sophia-kerk, de paleizen en gebouwen. Het was een prachtig gezicht en niemand had ooit kunnen denken, dat Constantinopel er zo rijk uit zou zien. Bij vele kruisvaarders straalde reeds de hebzucht uit de ogen. Onmetelijk zou de buit zijn, wanneer zij deze stad zouden kunnen veroveren. Aan het doel van de kruistocht werd niet meer gedacht. Het 'God wil het!' werd niet meer gehoord. De kruisvaarders hadden nu andere dingen aan het hoofd. Hier zouden ze immers rijk worden. Later, ja, later zouden zij misschien verder trekken om de heilige stad te verlossen ...

Aan de Aziatische kant van de stad zette de Venetiaanse vloot het kruisleger aan wal. Van hieruit besloot men tevens een landing bij de voorstad Galata te wagen en deze gelukte volkomen, de kruisvaarders ontmoetten hier vrijwel geen tegenstand. De belegering van de wereldstad Constantinopel was begonnen.

Op 17 juli werd de stad van de land- en zeezijde bestormd. De Venetianen hadden stormbruggen in de masten van de schepen aangebracht en zo naderde de vloot de stadsmuren. Rommelend klapten de stormbruggen op de stadsmuren neer en de Doge van Venetië was een van de eersten, die op de muur sprong. Aan de landzijde had het kruisleger meer moeite en was de strijd nog steeds niet beslist, maar de brand die in het noorden van de stad woedde en die door de Venetianen was aangestoken, verlamde de belegerden en de keizer (die Alexius had gevangen gezet) vluchtte, met achterlating van al zijn bezittingen.

De Grieken trachtten in allerijl hun stad nog te redden en haalden keizer Alexius en zijn vader Angelus uit de gevangenis en beiden werden door de patriarch van Constantinopel in de Sophia-kerk tot keizer gekroond. Nu waren zij niet langer vijanden, maar bondgenoten en vrienden ... De poorten werden nu geopend en de kruisvaarders marcheerden de stad binnen. Het eigenlijke doel was nu bereikt.

De in eer herstelde Alexius smeekte echter de kruisvaarders nog enkele maanden in de stad te blijven om hem te beschermen tegen eventuele nieuwe aanvallen van buiten. Dit uitstel tot vertrek besliste, menselijkerwijs gesproken, over het lot van de oude keizersstad van Constantijn de Grote. Zwaar werd de druk op de bevolking, de kruisvaarders eisten steeds meer en weldra was de schatkist geheel uitgeput. Tot grote ergernis van de bewoners haalden de Griekse keizers de schatten en sieraden uit de kerken om aan de eisen van het kruisleger te kunnen voldoen. De gouden beelden werden met bijlen in stukken geslaen en gesmolten. De verhouding tussen de kruisvaarders en de bewoners van Constantinopel werd begrijpelijkerwijs steeds slechter en groot werd de verbittering, toen het kruisleger plotseling de Moslims uit de stad zonder vorm van proces ombrachten. Het volk liep te wapen en weldra werd in de straten van Constantinopel hevig gevochten. De niets ontziende kruisvaarders staken daarop enkele huizen in brand en binnen de kortst mogelijke tijd stortten paleizen, kerken, gebouwen en huizen in de vuurgloed in elkaar en werd een derde deel van de stad veranderd in een zwart geblakerde puinhoop. Een ooggetuige, Villehardouin vertelde ervan: "Terwijl keizer Alexius hij zijn leger was, gebeurde er een groot ongeluk in Constantinopel, want er begon een grote schermutseling tussen de Grieken en de Latijnen (kruisvaarders), die daar waren ingekwartierd; en ik weet niet welke mensen uit boosaardigheid de stad in brand staken, en het werd een zo groot en zo verschrikkelijk vuur, dat niemand het kon blussen of verzwakken; en toen de baronnen van het leger, die aan de andere kant van de haven ingekwartierd waren, dit zagen, waren zij zeer verdrietig en hadden zij zeer veel medelijden, want zij zagen deze grote kerken en deze rijke paleizen inzakken en in elkaar storten, en deze lange winkelstraten in het vuur branden, en zij konden er niets aan doen. Het vuur bevond zich vanaf de haven in het dichtst bebouwde deel van de stad tot de zee aan de andere

kant, naast het klooster Sancta Sophia en het duurde acht dagen zonder dat het door iemand geblust kon worden en het front van het vuur, dat brandde, besloeg wel een halve mijl land. De schade en het geld en de rijkdom, die daar verloren ging, kon niemand berekenen en de mannen, vrouwen en kinderen, van wie er veel verbrandden. Alle Latijnen, die te Constantinopel verbleven, uit welk land zij ook waren, durfden er niet meer blijven en zij namen hun vrouwen en hun kinderen en wat zij uit het vuur konden slepen en ontsnapt en gingen op de barkassen en de schepen en doorkruisten de haven naar de pelgrims en het waren er wel 15.000 kleinen en groten, en zij waren een grote zorg voor de pelgrims. Zo raakten de Franken en de Grieken verdeeld, want zij werden niet meer zulke goede vrienden als zij van te voren geweest waren en zij krenkten elkaar steeds'.

Het getergde volk eiste van hun keizers, dat de vreemdelingen zo spoedig mogelijk moesten verdwijnen. De beide keizers weifelden, maar een zekere Murtzuflus drong plotseling het paleis binnen en wurgde keizer Alexius en onder zijn aanvoering werden de gehate kruisvaarders uit de stad verdreven. Het kruisleger begon echter een tweede beleg en zwoer de ondergang van het Griekse keizerrijk.

Op 9 april 1204 naderden tweehonderd galeien de stad, maar de bestorming werd dapper door de woedende Grieken afgeslagen. De belegerden hadden besloten, de stad tot de laatste druppel bloed te verdedigen. Twee dagen later werd opnieuw een poging gewaagd en ditmaal met succes. De Grieken moesten wijken en weldra stroomde het kruisleger de stad binnen. Een vreselijke brand voltooide de vernietiging van Constantinopel en het is met geen pen te beschrijven, welke afschuwelijke en beestachtige tonelen volgden.

Het Griekse keizerrijk was gesloopt en een Latijns keizerrijk werd op de puinhopen gevestigd. Boudewijn, graaf van Vlaanderen werd tot keizer van dit nieuwe rijk uitgeroepen.

Hoeveel kunststukken uit de oudheid en kostbare handschriften van kerkvaders een prooi van de vlammen geworden zijn, of door de kruisvaarders moedwillig werden vernietigd is niet te zeggen ...

God wil het! Met deze kreet was deze kruistocht begonnen, maar zij eindigde in de ondergang van de wereldstad Constantinopel. Ook deze kruisvaarders hadden Jeruzalem nooit bereikt. Het Heilige graf was nog in het bezit van de Muzelmannen. Konden echter de volwassenen de heilige stad niet heroveren, dan zouden de kinderen het doen.

Daarover in het volgende hoofdstuk.

HOOFDSTUK 14

DE KINDERKRUISTOCHTEN

Honderdduizenden mensen hadden reeds, zoals in de vorige hoofdstukken is vermeld, door de kruistochten naar het Heilige Land, het leven gelaten. En toch, ondanks deze geweldige verliezen, de godsdienstige dweperij die de gemoederen van de volwassenen in Europa reeds vele jaren had beziggehouden, sloeg ook over op de kinderen in Frankrijk en Duitsland. Opnieuw stond een ramp voor de deur, want wat kunnen kinderen doen tegen de Turken in het heilige land. Het was te dwaas om over te denken, maar toch, zo meende men, door ongewapende kinderen zou het heilige land van de ongelovigen worden gezuiverd. 'God wil het!' en daarom zal het ook gebeuren.

De eerste stoot werd in 1212 gegeven door een herdersjongen, Etienne, uit het Franse dorpje Gloies. Etienne verklaarde aan iedereen die het maar horen wilde, dat hij een openbaring van de Heere had ontvangen om tegen de ongelovigen in Palestina op te trekken. Men vertelde, dat zelfs zijn schapen eerbiedig voor de uitverkorene van de Heere neerknielden. De herdersjongens uit de omtrek, de kinderen van lijfeigenen, dagloners, vrijen en aanzienlijken stroomden van alle kanten samen om een kinderkruiستocht naar Jeruzalem voor te bereiden. Dagelijks stonden nieuwe acht- en tienjarige 'profeten' op en brachten hele groepen kinderen mee, totdat hun aantal was gegroeid tot dertigduizend. Sommige ouders waren radeloos en waren niet bij machte hun kinderen thuis te houden, anderen moedigden de kinderkruiستocht aan. Vele volwassenen gaven de kinderen geld, levensmiddelen, waskaarsen, kruisen en wierookvaten. In lange rijen trokken de kinderen op onder het gezang van geestelijke liederen en lieten zich noch door de dreigementen van vele vaders, of door de tranen en wanhoop van hun moeders terughouden de lange, lange tocht naar dat verre, vreemde land aan te vangen. Het onafzienbare leger jongens en meisjes, stelde zich onder de bescherming van Sint Stefanus en zo begon een tocht, zoals in de geschiedenis nog nooit was voorgekomen.

Zouden al die enthousiaste jongens en meisjes hun thuis nog ooit terugzien? Niemand die er een antwoord op kon geven, alhoewel de meeste ouders somber gestemd waren. Zij zagen het goed, hier kon niets van terecht komen, en het zou een wonder zijn als er nog één levend zou terugkeren.

De julimaand was verbazend heet en droog, maar niettegenstaande de hitte en dorst op de hete en stuivende zandvlakte van Provence waaraan de arme verblinde kinderen waren blootgesteld, ging het onder gebed en gemeenschappelijk gezang voorwaarts. En wanneer men hen vroeg waar de tocht heen was, was het antwoord uit honderden kelen: naar Jeruzalem!

Niemand twijfelde aan de belofte van hun beschermheilige Stefanus, door de mond van zijn profeten gesproken, dat de zee zou terugwijken en zij er droogvoets door zullen gaan. Sommige van de kleinsten begonnen echter reeds op de avond van de eerste dag te vragen, of ze er nog al niet waren.

Een grote groep landlopers en misdadigers begon het kinderleger te volgen en deze wierpen zich als roofvogels op de arme kinderen die ze zonder medelijden plunderden. Tevens maakten zij zich aan allerlei uitspattingen schuldig.

Zo kwam het kinderleger in Marseille aan de Middellandse Zee aan. Twee kooplieden namen op zich hen per schip in gedeelten naar het heilige land te brengen, want, zo zeiden ze: de Middellandse Zee was hier te breed om droog te lopen!

Zeven schepen werden met kruisvaardertjes geladen, maar twee daarvan leden reeds

twee dagen na het vertrek schipbreuk, en de drama's die toen zijn afgespeeld zijn met geen pen te beschrijven. Vele kinderen van acht tot veertien jaar verdronken dan ook jammerlijk. Nooit zouden zij het ouderlijk huis terug zien en tevergeefs wachtten angstige ouders jarenlang op de terugkomst van hun kind of kinderen. Helaas, zij hadden hun graf in de golven gevonden, nog voordat het heilige land was bereikt. Ook die kinderen moesten God ontmoeten!

Maar ook de andere kruisvaardertjes zagen het Heilige Land nooit, want ...!

De andere vijf schepen zeilden naar Alexandrië, waar de twee kooplieden zich als schandelijke bedriegers. ontpopten. Grijnslachend verkochten de scheepsbevrachters al de arme kinderen als slaven aan de Turken en Saracenen. Van de zeven scheepsladingen zag er niet één kruisvaardertje Jeruzalem en ook nooit hun vaders en moeders terug. Het vreselijke drama had zich voltrokken.

De beide verraderlijke kooplieden uit Marseille gingen lachend om de kolossale sommen, die ze met dit 'zaakje' verdiend hadden naar Frankrijk terug. Zij meenden dat zoiets toch niet uit zou komen, omdat niemand van de kinderen het kon navertellen. Maar toch zouden beide misdadigers hun straf niet ontlopen. Op een of andere wijze lekte de zaak uit en beide verraders werden in Sicilië gegrepen en op last van keizer Frederik II opgehangen. Groot was de rouw in Frankrijk, want nooit zouden duizenden ouders hun lievelingen terugzien. Het was een ondragelijke gedachte te weten dat hun kinderen als slaven zuchtten in het verre vreemde land, maar zij waren machteloos om er iets tegen te kunnen doen. Radeloos liepen de moeders in dorpen en steden door de straten, terwijl de vaders met gebalde vuisten heen en weer liepen.

Tegelijkertijd als in Frankrijk vertrok ook uit Duitsland een leger kruisvaardertjes, zonder dat zij iets van elkaar afwisten.

In twee legerafdelingen trokken Duitse jongens en meisjes, met kruisen, vaandels en wieroekvaten voorop, naar Genua aan de Middellandse Zee, om vandaar naar Palestina over te steken. Toen de voorhoede van 7.000 kruisvaardertjes voor Genua aankwam, wekte deze verbazend veel opzien. De bewoners van de stad waren dan ook helemaal niet blij met deze invasie en men sloot de poorten. Men wilde die zwerm hongerige sprinkhanen niet toelaten.

Wat nu gedaan?

Het begon de meesten spoedig te vervelen dat zij hier zo lang werden opgehouden, bovendien begonnen bijna de meeste kinderen naar huis te verlangen. Het enthousiasme om naar Jeruzalem op te trekken was bekoeld. Vele kinderen begonnen te zwerven, terwijl anderen Genua probeerden binnen te komen en weer anderen trokken naar Rome om de hulp vande paus in te roepen.

De paus ontving de kruisvaardertjes vriendelijk, maar hij gaf hun de raad te wachten tot ze volwassen waren om het heilige land te gaan veroveren. Een gedeelte volgde die welgemeende raad op en keerde naar huis terug. Een ander gedeelte wilde echter niet opgeven. en trok naar Brindisium en andere zeesteden. Daar scheepten zij zich in voor het geld dat ze nog over hadden, maar zij werden door de op hen loerende slaven handelaar als een aangename buit aan de Saracenen overgeleverd en verkocht. Ook zij zagen vader en moeder nooit meer terug.

Zo eindigden deze kinderkruijstochten, waarbij duizenden kinderen een welkome prooi waren van satan, want God heeft zeker de kinderkruijstochten niet gewild. Onbeschrijfelijk veel hebben deze kinderen geleden en in slavernij zijn ze later ook gestorven, zonder dat zij ooit meer iets van ouders en familie hadden gehoord. Terecht wordt deze tijd, de donkere Middeleeuwen genoemd, want Europa was verzonken in on- en bijgeloof.

HOOFDSTUK 15

HET DOEL BEREIKT

Ook de bewoners van de Lage Landen aan de Noordzee bleven niet achter om te trachten Jeruzalem en het Heilige Land te veroveren. In het jaar 1218 besloot Willem I van Holland een kruistocht naar het Heilige Land te ondernemen. Met twaalf schepen zeilde hij de Maas uit en op deze vloot bevonden zich een groot aantal edelen en bewoners van de Lage Landen, Haarlemmers en Friezen. De Hollandse schepen sloten zich aan bij de Engelse Vloot, die eveneens koers zette naar het Heilige Land. Nauwelijks was men echter in volle zee gekomen, of hevige stormen noodzaakten de kruisvaarders in Frankrijk een veilig onderkomen te zoeken.

Toen de stormen geluwd waren, zette de vloot de reis voort tot Lissabon. Daar kampte men echter met tegenwind, zodat de grote reis alweer vertraagd werd. De bisschop van Lissabon trachtte de kruisvaarders te bewegen om in plaats van naar het Heilige Land te gaan, liever de keizer van Marokko ten onder te helpen brengen. De kruisvaarders weigerden, maar Willem I van Holland, hoewel de meeste Friezen hem niet volgden, besloot de Portugezen te helpen. Hij versloeg 14.000 Mohammedanen en zuiverde Marokko van de ongelovigen. Eerst verscheidene maanden later zette Willem zijn reis voort en arriveerde omstreeks Pasen in het oosten, waar hij zich aansloot bij de andere kruisvaarders. Hier werd het besluit genomen om allereerst Egypte te veroveren, daar immers zetelde de macht van de ongelovigen. Had men die verslagen, dan zou het Heilige Land gemakkelijker zijn te veroveren.

De kruisvaarders lieten er geen gras over groeien en begonnen met de belegering van Damiate, een grote stad op de rechteroever van de Nijl. Aan de overzijde van de stad lag een kasteel. Tussen de stad en dit kasteel hadden de Muzelmannen twee sterke kettingen over de rivier gespannen. Dapper werd Damiate verdedigd en menig kruisvaarder sneuvelde in de regen van pijlen en stenen. De kruisvaarders werden echter moedeloos, het bleek onmogelijk te zijn deze sterke stad te veroveren. Men dacht er zelfs over het beleg op te breken, maar plotseling kwam er uitkomst. Meester Olivier van Keulen, die de kruistocht in de Nederlanden had gepredikt, liet op twee aan elkaar gebonden schepen een houten toren bouwen. Met dit bolwerk naderden de kruisvaarders één van de sterkste torens en zij slaagden er in, deze te veroveren. In minder dan geen tijd laaiden de vlammen op en de sterke toren was weldra in een puinhoop veranderd. De kettingen over de Nijl werden verwijderd, zodat de schepen van de kruisvaarders dichterbij de stad konden komen.

Eindelijk viel Damiate in handen van de Engelse en Nederlandse kruisvaarders. Maar zij schrokken van wat zij in deze Egyptische stad zagen. Een ooggetuige schreef: 'Een afgrijselijk schouwspel vertoonde zich aan de blikken van de kruisvaarders, die de stad in bezit namen. Niet alleen de huizen, nee, ook de straten waren opgevuld met onbegraven lijken, die grotendeels, van alle kleding en bedekking beroofd, de honden voedsel verstrekten. Op de bedden in de huizen lagen de lijken naast hulpeloze zieken en stervenden. De lucht was door dit alles op een ondragelijke wijze verpest. Van de 80.000 inwoners, die de stad bij het begin van de belegering telde, waren er slechts 3.000 over en onder deze trof men slechts 100 gezonden aan. Vreselijk was vooral de toestand van de kinderen, die van hun ouders en verzorgers beroofd, om voedsel en drank smeekten. In weerwil van dit alles bracht menige gevoelloze kruisvaarder op de dag van de verovering een niet gering aantal van de ongelukkige Muzelmannen om, die door ziekte en honger niet bij machte waren om zich te verdedigen. Een aanzienlijke buit aan goud, zilver, edelgesteenten, kleding enz. viel de overwinnaars in

handen, want de stad was een belangrijke handelsplaats.

Bovendien hadden vele bewoners van het omliggende land, op de sterkte van Damiate bouwend, hun bezittingen naar de stad overgebracht. Daar echter de kruisvaarders veel schatten ontgingen, omdat de Saracenen vóór de val van de stad een groot deel van hun geld of in de rivier geworpen of in de aarde begraven hadden, en ook een aanzienlijk deel van de buit door afzonderlijke kruisvaarders bemachtigd werd, bleven niet meer dan 400.000 Byzantijnen ter verdeling over. Levensmiddelen werden slechts in geringe hoeveelheid aangetroffen; daarentegen was het getal van de buitgemaakte wapenrustingen en wapentuig niet onaanzienlijk. De gevangenen werden, met uitzondering van 700 rijke Muzelmannen, die bestemd werden om tegen gevangen genomen christenen uitgewisseld te worden, als slaven verkocht, omdat het moeilijk was in hun onderhoud te voorzien. De bisschop van Ptolemaïs, Jacob van Vitry, nam een groot aantal Saraceense kinderen tot zich, die hij of bij zich hield en in het christendom onderwees of aan zijn vrienden toevertrouwde, om hen op te voeden en te onderwijzen'.

Kort na de verovering van Damiate keerde Willem met zijn Friezen en Haarlemmers naar de Lage Landen terug. De Hollandse kruisvaarders hadden geen voet op het Heilige Land gezet, maar rijk met buit beladen keerden zij in het vaderland terug. Het bloed van duizenden onschuldige mensen kleefde aan hun handen. Zij letten er niet op, het doel heiligde de middelen en toch ... *niet door kracht, noch door geweld, maar door Mijn Geest zal het geschieden*. Het aardse Jeruzalem had immers afgedaan en het Evangelie zou door de gehele wereld haar loop nemen volgens het raadsplan van de Koning der koningen, zonder Jeruzalem als middelpunt.

Eenentwintig maanden bleef Damiate in het bezit van de kruisvaarders. Wel hadden zij versterking uit Europa ontvangen, maar dit bleek niet voldoende te zijn om zich in Egypte te kunnen handhaven. Sultan Kamel bedreigde met een groot leger de indringers en daarbij kwam nog, dat de Nijl begon buiten haar oevers te treden en toen de sultan de dammen van de zijkanalen van de Nijl liet doorsteken, kwamen de kruisvaarders in een benarde positie. Zij moesten voortdurend door moerassen trekken, terwijl zij steeds maar weer bestookt werden door de vijanden. Het gehele kruisleger zou wellicht in Egypte de ondergang gevonden hebben, als sultan Kamel niet zo vurig naar vrede verlangd had. Zijn vredesvoorstellen waren nu acceptabel voor de kruisvaarders, ook al waren eerder gedane voorstellen gunstiger. Alle gevangenen zouden worden uitgeleverd, terwijl de kruisvaarders vrije aftocht uit Egypte kregen, alleen moest Damiate worden ontruimd.

In september verlieten de kruisvaarders Egypte en was ook deze kruistocht, die zo goed was begonnen, een grote mislukking geworden.

Europa was teleurgesteld en toch, zonder dat er één druppel bloed zou worden vergoten, kwam Jeruzalem bij de volgende kruistocht toch weer in het bezit van de christenen. Door onderhandelingen slaagde keizer Frederik II van Duitsland er in Jeruzalem en een groot deel van het Heilige Land te bemachtigen op die voorwaarde, dat de Muzelmannen vrij hun godsdienst zouden mogen uitoefenen.

Zegevierend hield Frederik met zijn kruisleger zijn intocht binnen de heilige stad. Eindelijk, eindelijk was Jeruzalem weer in handen van het christendom. Een golf van ontroering ging er dan ook door heel Europa. Gelukkig, het doel was bereikt ...

HOOFDSTUK 16

EEN NIEUWE KRUISTOCHT

Jeruzalem zou niet lang in het bezit van de christenen blijven. Een ruwe volksstam, de Corasmins uit Perzië was Palestina plotseling binnen gevallen en had het leger van de christenen totaal vernietigd. Jeruzalem werd door de niets ontziende Corasmins geplunderd en geheel Palestina werd te vuur en te zwaard verwoest. Paus Innocentius IV, de opvolger van Gregorius IX hoorde met ontzetting wat er was gebeurd en riep een kerkvergadering bijeen, waarbij de patriarchen van Constantinopel, Antiochië en Venetië, honderdveertig aartsbisschoppen en bisschoppen uit Frankrijk, Italië, Spanje, Engeland, Schotland en Ierland en een groot aantal kerkvoogden, abten en priors, tegenwoordig waren. Deze kerkvergadering werd te Lyon gehouden. Uit Duitsland kwam er echter niemand, omdat de geestelijken de wraak van keizer Frederik vreesden, omdat deze door de paus in de ban was gedaan. De bisschoppen uit Hongarije konden ook niet aanwezig zijn, omdat de Tartaren dit land waren binnengevallen. Op deze grote kerkvergadering kwam allereerst de brief van de patriarch van Jeruzalem en al de bisschoppen uit Palestina, ter sprake, die aan de kerkelijke leiders van Frankrijk en Engeland was gericht en die nu werd voorgelezen. Deze brief is bewaard gebleven en bevat een nauwkeurig verhaal van de inval van de Corasmins in het Heilige Land. De voornaamste inhoud is:

'De Tartaren wendden, na Perzië onderworpen te hebben, hun wapens tegen de Corasmins en verdreven hen uit het land waar zij woonden. Die barbaren, nu geen vaste woonplaats meer hebbende, vroegen tevergeefs, aan verscheidene Mohammedaanse vorsten een verblijf in hun landen; hun woestheid was zo bekend, dat zelfs zij, die hen in dat opzicht het meest geleken, weigerden, hen te ontvangen. Alleen de sultan van Egypte nodigde hen uit, om in Palestina te komen, tengevolge waarvan zij dan ook plotseling met een machtig leger, grotendeels uit ruitery bestaande, hun vrouwen en kinderen met zich voerende, dat land binnentrokken. Deze inval was zo plotseling, dat er geen tijd was geweest, aan middelen van verdediging te denken. Op raad van de grootmeesters van de drie krijgsorden vroeg men de sultan van Damaskus en van La Cbamella, bondgenoten van de christenen en bijzondere vijanden van de Corasmins, om hulp. Daar echter deze hulp onzeker en verafgelegen, het gevaar daarentegen dringend was en Jeruzalem geen muren had, verlieten zesduizend inwoners die hoofdstad en vluchtten naar de andere christensteden. Andere burgers, die eveneens de stad verlaten hadden, sloegen de weg naar het gebergte in, waar zij zich des te veiliger waanden, omdat de Muzelmannen van die streken onderdanen van de sultan van Carac waren, met wie de christenen in vrede leefden; maar deze bergbewoners wiepen zich op deze ongelukkige christenen, brachten er een gedeelte van om, namen de overigen, waaronder verscheidene nonnen, gevangen en verkochten hen als slaven. Diegenen, die in de vlakten afdaalden, werden door de Corasmins in stukken gehouwen, zodat er van allen, die Jeruzalem verlaten hadden, geen driehonderd overbleven. Hierna stormden de Corasmins Jeruzalem binnen. De weinige christenen, die in de stad gebleven waren, grijsaards, vrouwen en kinderen, werden in de kerk van het Heilige Graf, waarin zij gevluht waren, de buik opengesneden. De priesters, die op dat ogenblik de mis bedienden, werden onthoofd. De Corasmins zeiden, bij het bedrijven van deze wreedheden, tot elkaar: 'Laat ons het bloed vergieten van de christenen, op de plaats zelf, waar zij wijn aanbieden aan hun God, die zij zeggen aldaar opgehangen te zijn'. Zij vernielden vervolgens al de christenkerken, openden de graven van de koningen van Jeruzalem en verstrooiden

hun beenderen. Van de drie krijgsorden (in Jeruzalem) redden zich slechts drieëndertig tempelridders, zesentwintig hospitaalridders en drie ridders van de Teutonische orde. Bijna de gehele adel van het Heilige Land kwam in de slag om af viel in handen van de vijanden'.

'Wij hebben', zo eindigde de brief, 'de hulp van de koning van Cyprus en van de prins van Antiochië ingeroepen, zonder te weten of zij iets voor ons zullen kunnen doen en wat wij van hen te hopen hebben; welke verliezen wij ook geleden mogen hebben, vrezen wij echter nog meer voor de toekomst. De rest van de hospitaalridders zijn in het kasteel van Askalon gelegerd, zodat het Heilige Land voor het ogenblik van alle menselijke hulp verstoken is. De Corasmins zijn in de vlakte, op een uur afstand van de stad Accron gelegerd en vernielen het gehele land tot aan Nazareth. Zodat het Heilige Land, wanneer wij geen spoedige hulp bekomen, volstrekt verloren is en wij onmisbaar de weinige kastelen, waarin wij ons opgesloten hebben, zullen moeten verliezen, hoezeer de tempel- en hospitaalridders zich met de verdediging ervan belast hebben'.

Groot was de verontwaardiging van de leden van de kerkvergadering te Lyon, toen deze brief was voorgelezen. En tijdens de derde zitting besloot men tot de zevende kruistocht.

Overall in Europa werd al spoedig de nieuwe kruistocht gepredikt. De omstandigheden van Europa waren echter op dit tijdstip zodanig, dat alleen de koning van Frankrijk in staat was een kruistocht naar het Heilige Land te maken. De Corasmins waren intussen uit Palestina verdwenen. Door onderlinge twisten waren zij met elkaar slaags geraakt, terwijl anderen door woedende boeren zonder vorm van proces werden afgemaakt. Er bleef geen spoor van hen over en in de geschiedenis wordt niet meer over de Corasmins gesproken.

Lodewijk, de koning van Frankrijk, vertrok met een kruisleger van ongeveer zesendertigduizend man en arriveerde op 17 september 1248 op het eiland Cyprus. Hier bleef men overwinteren, waarbij tevens regelmatige versterkingen werden aangevoerd. Het kruisleger verloor echter op Cyprus veel manschappen, ridders en geestelijken, die aan een totaal onbekende ziekte overleden. Op de dag na Pinksteren 1249 vertrok de vloot van achttienhonderd grote en kleine schepen naar Egypte en vier dagen later landden de kruisvaarders voor Damiate in het gezicht: van het leger van de Saracenen. Bij het zien van zo'n geweldige legermacht, sloegen de ongelovigen op de vlucht, terwijl Damiate zonder slag of stoet werd ingenomen.

De kruisvaarders bleven tot de 20ste september in Damiate, daarna rukte men op naar Cairo, maar na twee overwinningen brak er opnieuw een besmettelijke ziekte in het kruisleger uit, die veel mensenlevens eiste. Intussen was sultan Amoadan aan het hoofd van een machtig leger uit Syrië in Egypte gearriveerd. De schrik sloeg de kruisvaarders om het hart, het leger was zo verzwakt, dat feitelijk geen veldslag meer kon worden geleverd.

Koning Lodewijk moest noodgedwongen terugtrekken, maar in de gegeven omstandigheden was dit uiterst moeilijk, zo niet onmogelijk geworden. Tot overmaat van ramp werd koning Lodewijk ziek en moest zich aan de twintigmaal sterkere Saracenen, die de kruisvaarders hadden omsingeld, overgeven. De koning, met al zijn bevelhebbers en ridders met de manschappen werden gevangen genomen. De meeste gewone soldaten, de knechts en iedereen waarvoor men geen groot losgeld zou kunnen krijgen, werden op beestachtige wijze door de niets ontziende Saracenen afgeslacht.

Tijdens zijn gevangenschap toonde koning Lodewijk, dat hij een groot man was. In het begin werd hij met de aan zijn rang verschuldigde eerbied behandeld, de sultan

stuurde hem zelfs zijn eigen lijfarts. De welwillendheid van de overwinnaar duurde echter slechts kort, want toen Lodewijk weigerde de plaatsen, die de christenen nog in het Heilige Land en in Syrië bezaten, af te staan, bedreigde de sultan hem met de pijnbank. De gevangen koning bleef echter bij zijn besluit, al zou men zijn lichaam uit elkaar scheuren. Sultan Almoadan eiste toen de teruggave van Damiate en achthonderdduizend gouden dukaten. Lodewijk antwoordde dat hij het geld zou geven met de stad Damiate, maar dat hij zelf geen losgeld wilde betalen, omdat een koning van Frankrijk zich niet voor geld vrijkoopt. De sultan was zo getroffen door de openhartigheid van zijn hoge gevangene, dat hij hem tweehonderdduizend dukaten kwijtschold, terwijl hij een verdrag met hem sloot, waarvan de voornaamste voorwaarden waren, dat er een bestand van tien jaar gesloten zou worden, dat alle gevangenen van weerskanten in vrijheid zouden worden gesteld, en dat de christenen al de plaatsen, die zij in Syrië en Palestina bezaten, zouden mogen behouden.

Het verdrag werd, op enkele wijzigingen na, bevestigd en de koning, de prinsen en heren van Frankrijk, Cyprus en Palestina. Met ongeveer zesduizend man, het treurig overschot van een leger van zestigduizend man, werden na een harde gevangenschap van meer dan een maand, in vrijheid gesteld. Op de 8e mei 1250 kwamen koning Lodewijk en zijn legertje veilig en wel in Acre terug, waar hij bijna vier jaar bleef.

Koning Lodewijk schreef aan alle Fransen in een uitvoerige brief over de wederwaardigheden van de kruistocht. Deze uit het latijn vertaalde brief geeft een volledig beeld van de zevende kruistocht. Deze luidt als volgt:

'Lodewijk, bij de genade Gods, koning van de Fransen, aan onze dierbare en getrouwe kerkvoogden, baronnen, ridders en ingezetenen van de steden en van het platteland, met een woord aan alle onderdanen van ons koninkrijk Frankrijk, welke deze zullen zien of horen lezen, heil en groeten. Voor de eer en de roem van de Naam van onze Heere, de onderneming van de kruistocht wensende voort te zetten, hebben wij het nodig en raadzaam geacht, u, bij de genegenheid, welke wij u toedragen, de volgende zaken te berichten: Na de verovering van Damiate, welke stad de onuitputtelijke goddelijke barmhartigheid, als door een wonderwerk, in onze handen heeft doen vallen; gelijk dit u ongetwijfeld bekend is, vertrokken wij, zoals het in onze raad besloten was, op de 20ste van de maand november van het afgelopen jaar 1249 en rukten voorwaarts met een landleger en een vloot tegen de Saracenen, die op een plaats, Massour genaamd, gelegerd waren. Zij vielen ons, tijdens deze tocht, herhaalde malen aan, maar werden telkens met verlies, afgeslagen. Toen vernamen wij, dat de soudaan van Babylonië zijn rampzalig leven had geëindigd. Algemeen liep het gerucht, dat deze vorst zijn zoon, die in het oosten woonde, uitgenodigd had om zich naar Egypte te begeven, de eed van trouw door al zijn legerhoofden aan hem had laten afleggen en dat hij, in afwachting van hun aankomst het bestuur over zijn staten aan één van zijn emirs had opgedragen.

Wij naderden de plaats, waarvan wij zoëven gesproken hebben, als wanneer wij de waarheid van dit bericht bevestigd zagen. Hoezeer wij op de dag van de geboorte van onze Heere nu nog slechts korte afstand van de Saracenen verwijderd waren, werden wij echter belet, verder tegen hen op te rukken door een rivierarm, die zich op deze plaats van de grote rivier scheidt en die de Thanis genoemd wordt. Wij sloegen onze legerplaats tussen deze beide armen op. De Saracenen durfden er ons verscheidene malen aan te vallen, maar een groot aantal van hen kwam door het zwaard van onze soldaten om of verdronk in het water, dat op die plaats snel stroomt en diep is. Daar deze arm van de rivier, door haar diepte en de hoogte van de oevers niet doorwaadbaar was, besloten wij een dijk aan te leggen, waarover het christenleger naar de andere oever zou kunnen trekken. Dit werk kostte ons veel tijd, een moeilijk werk, een

ontzaggelijke som geld en stelde ons aan veel gevaar bloot. Terwijl wij met dit werk bezig waren, richtten de Saracenen, zich met alle macht tegen de uitvoering ervan verzettende, hun werktuigen tegen de onze door middel van waarvan zij stenen tegen onze houten torens wierpen, waardoor zij verbroken werden, en Grieks vuur schoten, waardoor zij werden verteerd.

Zo de hoop opgegeven om langs de dijk de rivier te kunnen overgaan, hoorden wij op het laatst van een Saraceense overloper, dat er een eind verder een doorwaadbare plaats was, waardoor het leger aan de overzijde zou kunnen komen. Na onze baronnen en de andere legerhoofden geraadpleegd te hebben, besloten wij, overeenkomstig hun raad, de volgende dag, in de vroege morgen, naar de aangewezen plaats te trekken, om de rivier over te gaan, echter niet zonder enig krijgsvolk tot bewaking van onze legerplaats achtergelaten te hebben.

Wij kwamen in slagorde aan de doorwaadbare plaats en trokken de rivier over, in weerwil van het buitengewoon grote gevaar van die overtocht, want daar de plaats dieper en gevaarlijker was dan men ons gezegd had, waren de paarden genoodzaakt te zwemmen en omdat de oever aan de andere kant steil en met slib bedekt was, was het heel moeilijk om weer uit het water te komen. Toen wij eindelijk de overtocht gedaan hadden, trokken wij naar de plaats waar de werktuigen stonden, die de Saracenen tegen de dijk hadden opgericht. Daar geraakten die van onze soldaten, die vooruit getrokken waren, in een hevig gevecht met de Saracenen, waarvan zij er vele van alle leeftijden en van alle kunne ombrachten. Onder het getal van de doden waren de bevelhebber en enkele emirs. Enkele soldaten trokken de vijandelijke legerplaats door- en kwamen in de stad Massour en zij maakten al de Saracenen, die zij op hun weg ontmoetten, af. Op het laatst merkte de vijand hun onvoorzichtigheid, en stortte op hen los, omsingelde hen van alle kanten en bracht hen allen, tot de laatste toe, om het leven. Bij dat bloedbad, dat ons van de diepste smart doordrong en nog heden doordringt, verloren wij een groot aantal baronnen, ridders, geestelijken en andere lieden. Daar werd ons ook onze welbeminde en doorluchtige broeder, de graaf van Artoi, voor dit tijdelijke ontrukt. Wij kunnen zonder de hevigste droefheid, nog aan zulk een dood niet denken, alhoewel wij er minder over behoorden te treuren dan er ons over verheugen, in de vaste hoop en in het zekere vertrouwen, waarin wij verkeren, dat hij, door de martelaarskroon beloond, zijn vlucht naar het hemels vaderland genomen heeft en daar, met de heilige martelaren, een eeuwige gelukzaligheid geniet.

Op diezelfde dag wierpen de Saracenen zich van alle kanten op ons en schoten een hagelbui van pijlen op ons leger af. Wij wederstonden hun aanval tot bij negen uur 's avonds, als wanneer wij, onze krachten verzameld hebbende, door de klaarblijkelijke bijstand van de Heere, meester van het slagveld bleven, want wij hadden onze balisten niet bij ons; een groot aantal van de onzen was gekwetst en bijna al onze paarden gedood of met wonden bedekt. Na deze overwinning sloegen wij onze legerplaats op in de nabijheid van de vijandelijke werktuigen, waarvan wij ons meester gemaakt hadden. Wij rustten daar die nacht met een klein aantal troepen, nadat we een houten brug geslagen hadden, waarover de rest van het leger zou kunnen trekken, die we op de andere oever gelaten hadden.

De volgende dag zonden wij bevel, dat een groot gedeelte van hen zich bij ons moesten vervoegen en bij ons zouden komen legeren en dit gebeurde. Wij vernielden alstoen de werktuigen van de Saracenen en gebruikten het hout er van, om bruggen te slaan, om de soldaten van het ene leger met die van het andere te kunnen laten gaan.

De volgende dag, het was op een vrijdag, verzamelden de zonen van het verderf zich van alle kanten en naderden in oneindige getale om het christenleger te vernielen. Zij

waren zo talrijk en hun aanvallen waren zo hevig, dat diegenen van ons, die reeds verschillende malen tegen hen gestreden hadden, verklaarden, hen nooit zo woedend te hebben zien aanvallen. Wij hadden intussen, met de goddelijke bijstand de tijd, om ons in slagorde te scharen, sloegen hun aanval af en dreven hen terug; na een aanzienlijk gedeelte ervan op het slagveld te hebben neergeslagen.

Enkele dagen daarna kwam de zoon van de soudaan, die uit het oosten vertrokken was, te Massour aan. Bij zijn aankomst lieten de Saracenen, door trompetgeschal, hun blijdschap blijken; zij erkenden hem direkt als hun meester en zijn tegenwoordigheid vuurde hun moed aanmerkelijk aan. Van dit oogenblik af gingen onze zaken, ik weet niet door welk oordeel Gods, zeer tegen onze wens. Verscheidene besmettelijke ziekten en een algemene sterfte barstten in het leger uit, zodat er bijna niemand was, die geen overleden of op sterven liggende vrienden te betreuren had. Bij deze gesel, die het leger bijzonder verzwakte en bijna vernielde, kwam nog een zo groot gebrek aan levensmiddelen, dat verscheiden mensen van honger stierven. De oorzaak van deze ramp was, dat de galeien en andere schepen, die de Saracenen, over land, in de rivier gebracht hadden, de toevoer van levensmiddelen verhinderden die vanuit Damiate naar het leger werden aangevoerd. Die barbaren hadden niet alleen verscheidene schepen genomen, maar zich ook vervolgens meester gemaakt van twee karavanen met levensmiddelen en andere voor het leger noodzakelijke zaken, na allen, die deze begeleidden, omgebracht te hebben; verliezen, die zeer noodlottig voor ons waren. Dit gebrek aan levensmiddelen voor de mensen en aan voeder voor de paarden deed bijna al de soldaten de moed verliezen, zodat er in de legerplaats een algemene verslagenheid en angst heerste.

Door deze plagen werden wij genoodzaakt onze stelling te verlaten en, onder de goddelijke bescherming, op Damiate terug te trekken. Maar, omdat de mens de meester van zijn eigen wegen niet is, maar Hij alleen, die eens ieders schreden bestuurd en alles naar Zijn wil beschikt, zo werd het christenleger op 5 april, terwijl wij in volle aftocht waren, door een talloze menigte Saracenen aangetast en viel, door de toelating Gods, Die ons op die wijze voor onze ongerechtigheden wilde straffen, in hun handen en wij, onze welbeminde broeders Alphonsus, graaf van Poitiers en Karel, hertog van Anjou, met allen die te land terugkwamen, werden zonder dat iemand zich redden kon, gevangen genomen. Dit ongeluk gebeurde echter niet zonder dat er een grote slachting onder ons aangericht werd en zonder dat er aanmerkelijk veel christenbloed gestort werd. Ook van hen, die langs de rivier terugkeerden, werd het grootste gedeelte of gevangen, of omgebracht en de schepen, die de zieken vervoerden, werden met al die ongelukkigen verbrand.

Enkele dagen daarna eiste de sultan, dat wij een verdrag met hem zouden aangaan. Hij eiste van ons, onder bedreigingen en met harde woorden, dat wij hem onverwijld de stad Damiate, met al de goederen die wij daar gevonden hadden, zouden teruggeven; dat wij al de schade, die wij hem veroorzaakt hadden, zouden vergoeden en dat wij al de onkosten zouden betalen, die hij tot op de huidige dag gemaakt had, van het oogenblik, dat de christenen die stad overmeesterd hadden.

Eindelijk sloten wij, na een langdurige onderhandeling, een bestand voor tien jaar, waarbij bedongen werd, van de ene kant, dat de sultan ons met al de christenen, die, sedert onze komst in Egypte krijgsgevangen gemaakt waren, in vrijheid stellen en laten gaan waarheen we wilden, en daarboven ons allen, die uit welk land zij ook geboortig mochten zijn, die gevangen gemaakt waren, sinds de tijd, toen de soudaan Kisnel (Meledin), grootvader van de tegenwoordige sultan Almoadan, een verdrag met de keizer van Duitsland gesloten had. Volgens datzelfde bestand moesten de christenen al hun onderhorigheden en de landen, die hen, tijdens onze aankomst, in het

koninkrijk Jeruzalem toebehoorden, in vrede blijven bezitten. Wij van onze kant beloofden Damiate te zullen teruggeven en achtmaal honderdduizend gouden bezans (Saraceense munt), te zullen betalen voor losgeld van de gevangenen.

Toen dit bestand door ons en door de soudaan getekend en van weerskanten met een eed bekrachtigd was, begaf die vorst zich, met zijn leger op weg om naar Damiate te trekken. Het gebeurde toen, door een beschikking van God, dat zijn officieren, ongetwijfeld in overeenstemming met het grootste gedeelte van zijn troepen, toen hij, na zijn ontbijt genuttigd te hebben, van tafel opstond, zich op hem wierpen en hem diepe wonden toebrachten. Zodra hij zich gekwetst voelde, holde hij buiten zijn tent om de vlucht te nemen. Maar zij vervolgden hem en hieuwen hem onder de ogen van de emirs en van het leger in stukken. Verscheidene kwamen, na deze moord gepleegd te hebben, nog ziedende van woede, in ons paviljoen, om met ons op dezelfde wijze te handelen. Maar de Goddelijke goedheid stilde deze woede en zij vorderden slechts van ons, dat wij het met de soudaan gesloten verdrag gestand zouden doen en dat wij zo spoedig mogelijk naar Damiate moesten gaan. Vervolgens werd de tijd bepaald, waarop de gevangenen van weerskanten in vrijheid gesteld en de stad Damiate ontruimd zouden worden. Niet zonder grote zwaarigheid was dit verdrag eerst met de sultan en naderhand met de emirs, wat de uitwisseling van de gevangenen betrof, tot stand gebracht. Daar wij evenwel hoegenaamd geen hoop hadden om genoemde stad te kunnen behouden, zoals zij, die volkomen met de zaken bekend waren, ons verzekerden, oordeelden wij en na de raad van de Franse baronnen en anderen te hebben ingewonnen, dat het voordeliger voor de christenheid wezen zou, om onze verlossing en die van de overige gevangenen door een dergelijk verdrag te verwerven, dan die stad, met het gehele overschot van de christenen, die zich daarin bevonden, evenwel te verliezen en onszelf en al de anderen nog daarenboven tot een lange gevangenschap veroordeeld te zien.

Op de bepaalde dag kregen de emirs de stad in bezit. Zodra zij er meester van waren, stelden zij ons in vrijheid, onze broeders, de graven van Bretagne, van Vlaanderen, van Soissons en verschillende baronnen en ridders van de koninkrijken Frankrijk, Jeruzalem en Cyprus. Toen wij in vrijheid gesteld waren, kregen wij hoop, dat de Saracenen ook de overige voorwaarden van het verdrag zouden eerbiedigen, met de invrijheidstelling van de andere christenen, die zij nog in hun macht hadden. Wij belastten dien tengevolge vertrouwde lieden met deze gevangenen uit handen van de Saracenen te ontvangen, en, aangezien wij niet voldoende schepen hadden, om al onze goederen mee te nemen, vertrouwen wij hen ook nog de bewaring hiervan aan onze onderdanen, die wij in de stad achterlieten, waarna wij de wateren van Egypte vaarwel zeiden.

Vervolgens zonden wij, hartelijk verlangende de gevangenen van ons volk weer te zien, andere afgevaardigden en schepen naar Egypte om daar de door ons achtergelaten goederen af te halen, te weten: ons oorlogstuig, onze wapens, tenten, een zeker aantal paarden en vele andere noodzakelijke zaken. Maar de emirs hielden onze gezanten, die levendig op het in vrijheid stellen van de gevangenen aandrongen, lange tijd op, hen steeds in de hoop latend van hen alles, wat zij vroegen, terug te zullen geven. Eindelijk leverden zij na lang wachten van al de gevangenen, meer dan twaalfduizend in getal, er slechts vierhonderd uit, waarvan een gedeelte nog geld geven moest, om uit de gevangenis te geraken. Wat betreft de ons toebehorende goederen, daarvan wilden zij ons volstrekt niets teruggeven. Maar wat na het herhaald gesloten verdrag nog afschuwelijker is, bestaat daarin, dat wij van onze afgevaardigden en van enkele geloofwaardige gevangenen vernamen, dat zij uit de christenen gekozen jonge mannen, met het zwaard boven hun hoofd, noodzaakten, om

het Katholieke geloof af te zweren en de wet van de schelmse Mohammed te omhelzen, dat sommige van deze zwakker en brozer dan de overige, het christendom verzaakt en dat goddeloze geloof aangenomen hadden, maar dat het merendeel als moedige kampvechters, onwrikbaar in hun besluit en in hun geloof, noch door bedreigingen, noch door de geselroeden van de vijand konden worden overwonnen, en na, zoals zij verplicht waren, tot het einde toe gestreden te hebben, de met hun bloed geverfde martelaarskroon ontvangen hadden. Dit bloed, wij houden het voorzeker, zal eenmaal bij de Heere, ten behoeve van het christenvolk, om wraak roepen. Deze martelaars zullen, voor de hemelse rechtbank van de opperste Rechter, de pleitbezorgers zijn in de zaak, aan welke wij ons tegen de vijanden van ons geloof verbonden hebben. Daar zullen zij ons nuttiger zijn, dan wanneer zij op aarde in ons midden waren blijven leven. De barbaren hebben ook nog, binnen Damiate, een groot aantal zieken omgebracht, die in de stad gebleven waren. Zodat wij, hoezeer wij al onze overeenkomsten met de ongelovigen stipt na wilden komen, geen zekere hoop meer hadden op de verlossing van de gevangenen en het verkrijgen van onze goederen.

Omdat wij, na het sluiten van het verdrag en na onze verlossing, de stellige hoop hadden gehad, dat onze gevangenen ons terug gegeven zouden worden, en dat de bezittingen van de christenen in die streken gewaarborgd zouden blijven tot de tijd dat de gesloten overeenkomsten zouden zijn uitgevoerd, zo hadden wij besloten, naar ons koninkrijk Frankrijk terug te keren en ik had reeds de schepen, met alles, wat er voor onze terugreis nodig was, in gereedheid laten brengen. Echter, door alles wat wij vernomen hadden, overtuigd, dat de emirs de spot met ons en met onze heilige godsdienst dreven, hebben wij de baronnen van Frankrijk, de kerkvoogden, de meesters van de tempel, de hospitaalridders van Sint-Jan, die van de Teutonische orde van Sint-Maria, met de baronnen van het koninkrijk Jeruzalem geraadpleegd en hun gevraagd, wat ons in deze omstandigheden te doen stond. De meerderheid van deze raad was van oordeel, dat wij, wanneer wij vertrokken, het land zouden blootstellen aan de ondergang en het ongetwijfeld een prooi van de Saracenen zou worden; dat de gevangenen, die nog in de macht van de ongelovigen waren, in dat geval als verloren konden worden beschouwd, en dat er dan geen hoop op hun verlossing zou overblijven. Integendeel, wanneer wij ons vertrek uitstelden, zou dit nog enkele voordelen kunnen opleveren, zoals de verlossing van de gevangenen, het behoud van de steden en kastelen van het koninkrijk Jeruzalem. Na alle voorstellen gewikt en overwogen te hebben, besloten wij, doordrongen van medelijden voor de ellende en de behoeften van het Heilige Land, waarvoor wij gekomen waren, en tevens voor het lijden van zoveel kriegsgevangenen, de raad niet op te volgen van diegenen, die wilden, dat wij het land zouden verlaten, maar verkozen onze terugkomst uit te stellen en nog enige tijd in het koninkrijk Syrië te blijven. Liever dan de bijna wanhopige zaak van Jezus Christus te laten varen en onze aan zo vele gevaren blootgestelde gevangenen aan hun lot over te laten. Wij hebben het daarom raadzaam en oorbaar geacht, onze veelgeliefde broeder Alphonsus; graaf van Poitiers, en Karel, hertog van Anjou, tot vertroosting van onze dierbare moeder en meesteres, en van het gehele koninkrijk, terug te zenden.

Dewijl derhalve allen, die de naam van christen dragen, met een vurige ijver voor de goede uitslag van onze onderneming beziel moeten zijn, zo nodig ik vooral u, geestelijken, die afstamt van hen, die God de Heere tot de verovering van het Heilige Land, als Zijn bevoorrecht volk, uitgekozen had en die dit uit dat oogpunt als uw eigen goed moet beschouwen, allen uit tot de dienst van Hem, die u aan het kruis gediend en Zijn bloed gestort heeft, om u zalig te maken. Dat uw harten dan geheel in

Hem vernieuwd worden; want dit schelmse volk sloeg, behalve de godslasteringen die zij in onze tegenwoordigheid en in die van het christen- volk uitbraakten, om de Schepper te honen en het kruis met zweepslagen vertraptten, uit haat tegen het christelijk geloof. Op dan gij soldaten van Christus en van de levendige God! Houdt u gereed; wordt krachtige mannen, om uw geloof en uzelf over zo vele beledigingen en hoon te wreken. Richt uw gedrag naar dat van uw voorgangers, die door de levendigheid van hun geloof, door de liefde en gehoorzaamheid voor hun vorsten, onder alle volken uitblinkende, het heelal met de faam van hun schone daden vervuld hebben. Wij zijn u in de dienst Gods voorafgegaan; komt, voegt u bij ons voor diezelfde God. De Heere zal u, alhoewel gij later dan wij zult gekomen zijn, de beloning schenken, die de vader van het huisgezin de laatste arbeiders in zijn wijngaard, zowel als de eerste gaf. Degenen, die zich bij ons zullen voegen, of die ons hulp in het Heilige Land zullen zenden, zullen, behalve de algemene aan de kruisvaarders toegezegde aflaat, tijdens het verblijf, dat wij daar zullen houden, grote verdiensten en eer bij God en de mensen verwerven.

Maakt dan uw beschikkingen zodanig, dat zij, die de Allerhoogste zal ingeven, om zich bij ons te voegen, of om hulp te zenden, de één gereed zijn, om zich in te schepen, de andere, om ons te hulp te komen tegen de maand mei of april. Wij hebben geen tijd te verliezen en het gewicht van de omstandigheden maakt het minste uitstel gevaarlijk. En gij, kerkvoogden en andere getrouwe dienaren van Jezus Christus, smeekt onophoudelijk de bijstand van de Allerhoogste door vurige gebeden voor ons af, en in het bijzonder voor de goede uitslag van de zaken van het Heilige Land; gelast buitengewone gebeden in de plaatsen, die u gehoorzamen, opdat de goede uitslag, die door onze zonden tegengehouden wordt, de uitwerking worde van de Goddelijke goedertierenheid en van uw gebeden, benevens van die alle brave lieden.'

'Gegeven de Acheron, in de maand Augustus des jaars onzes Heeren 1250'.

Lodewijk, koning van Frankrijk

HOOFDSTUK 17

DE LAATSTE POGINGEN

Bijna vier jaar bleef koning Lodewijk van Frankrijk nog in Palestina, maar toen zijn moeder stierf, keerde hij naar zijn vaderland terug. Toen hij het doodsbericht ontving, riep hij diep ontroerd uit: 'O, Heere, ik dank u, dat Gij mijn geliefde moeder zo lang hebt laten behouden. Ik hield van haar meer dan van alle schepselen ter wereld. Doch Gij hebt haar opgeroepen in Uw rijk, Uw Naam zij geprezen!'

In 1270 ondernam koning Lodewijk met de Engelse koning Eduard, Karel van Anjou en anderen, nog een kruistocht, maar ook deze is op totaal niets uitgelopen. De kruisvaarders landden op de noordkust van Afrika en sloegen het beleg voor de stad Tunis. Hier kwam onverwacht het einde van koning Lodewijk van Frankrijk, die zo bezielde was van de herovering van Jeruzalem en het Heilige Land. Dezelfde ziekte, waaraan hij reeds tweemaal leed, sleepte hem en ook de helft van het kruisleger, ten grave. Nooit zouden zij Jeruzalem, de Heilige Stad, zien. Lodewijk stierf kalm en zijn laatste woorden waren: 'Heere, ik zal ingaan in Uw huis! Ik zal aanbidden in Uw heilige woning!'

Met de dood van deze koning van Frankrijk verliest de geschiedenis van de kruistochten haar belangrijkheid en na de terugkeer van Eduard van Engeland, die er ook niets van terecht bracht, konden de kruistochten voorgoed als beëindigd worden beschouwd. De smeekstem uit het oosten vond nu, hoewel door paus Gregorius gesteund, geen weerklank meer in het westen. In 1291 viel Acre, de laatste vesting van de christenen en was Jeruzalem en geheel Palestina verloren, terwijl de Islam had gezegevierd . .

Nog eenmaal keren wij in onze gedachten terug naar het marktplein te Clermont, waar duizenden en nog eens duizenden als in één groot koor schreeuwden: 'God wil het, God wil het!' Thans, zovele jaren later is het op ontzettende wijze gebleken, dat God het heroveren van Jeruzalem en het Heilige Land NIET heeft gewild. Overal in Palestina kon men in de woestijnen de massagraven vinden van omgekomen kruisvaarders, ja zelfs een toren, een in de hete woestijnzon blikkerende toren van dorre doodsbeenderen. Het inwonertal van Europa was zelfs gehalveerd. En zoals we reeds eerder schreven, het kon ook niet, want het Koninkrijk van Christus is niet van deze wereld (Daniël 2). Miljoenen hebben het leven gelaten voor het heilige graf te Jeruzalem, maar zij beseften niet, dat het graf leeg was. *Maar hij zei tot haar: Zijt niet verbaasd; gij zoekt Jezus de Nazarener, Die gekruist was; Hij is opgestaan; Hij is hier niet; ziet de plaats waar zij Hem gelegd hadden* (Markus 16 : 6). Hij is hier niet, maar Hij is opgestaan en op Zijn tijd opgevaren ten hemel van waar Hij zal wederkomen, op die grote dag, om te oordelen, de levenden en de doden. Het aardse Jeruzalem zal altijd een strijdtoneel blijven, tot de laatste dag toe. Het 'Jeruzalem, dat ik bemin' wordt er niet meer gehoord, zoals men het in de volle betekenis moet verstaan.

En toch, er gebeurt niets zonder de raad van God, de gevolgen van de kruistochten zijn voor de westerse wereld verstrekkend geweest. De kruistochten hebben er veel toe bijgedragen, dat de steden zich snel gingen ontwikkelen. Wel bestonden er reeds steden in Frankrijk en Italië, maar ze hadden door de volksverhuizing veel geleden. Veel lijfeigenen kregen door de kruistochten de vrijheid, immers, wie het kruis aannam, werd uit de slavernij verlost. In korte tijd groeide dan ook het aantal vrijen en deze groepen van mensen sloten zich aaneen. Zo ontstonden de steden, die in Duitsland, Frankrijk en vooral in de Nederlanden tot grote bloei kwamen. Hierbij kwam nog, dat vele kruisvaarders de Oosterse cultuur mee terugbrachten, zodat niet

alleen de monniken in de kloosters de wetenschap beoefenden, maar ook de gewone man in de steden en de ridders op hun kastelen, en het gevolg was, dat men niet meer zo hoog tegen de geestelijkheid opkeek.

In de donkere Middeleeuwen zou langzaam maar zeker een kentering ontstaan, die grote gevolgen zou hebben voor Europa en waarbij de roomse kerk in de kerkhervorming een gevoelige knak zou krijgen. En toen is het waar geworden: *Niet door kracht, noch door geweld, maar door Mijn Geest zal het geschieden ...!*

AANVULLING OVERGENOMEN UIT:

HET VISIOEN JERUZALEM

KRUISTOCHTEN EN JIHAD,
DE EEUWIGE STRIJD TUSSEN CHRISTENEN EN MOSLIMS

DOOR

PIERRE WILLEMART

“De geschiedenis van het Nabije Oosten in de middeleeuwen is nog niet (volledig) geschreven. Men moet haar dus bestuderen in de geschiedenis van de grote politieke systemen of in specifieke werken over bepaalde godsdiensten, volkeren of volksgroepen.”

3. SALADIN

‘Zo werd Sjawar vermoord’

Toen Noer ed-Din vernam dat de Franken Egypte hadden verlaten, bleef hij bij zijn besluit er troepen heen te sturen, want het lag niet zozeer in zijn bedoeling de Egyptenaren te steunen als wel zich van hun land meester te maken. Hij beval Sjrkoeh dus onverwijld de aanvoering van het leger op zich te nemen en met Salah ad-Din, zijn neef, op weg te gaan. Sjrkoeh begaf zich naar Cairo, bracht daar een bezoek aan kalief Adid en werd eervol ontvangen. Nu was 's lands bestuur geheel in handen van vizier Sjawar, die Sjrkoeh weliswaar in een ontspannen sfeer ontving, maar dit onthaal niet van iets tastbaars vergezeld liet gaan. Zijn gevolg werd precies even zuinig behandeld. Sjawar was van plan Noer ed-Dins zaakwaarnemer een banket te bereiden en hem en zijn neef dan op een listige manier te overmeesteren. Salah ad-Din overwoog juist Sjawar uit de weg te ruimen, maar zijn oom Sjrkoeh weerhield hem ervan. Toen Sjawar op een dag Sjrkoeh wilde opzoeken trof hij hem niet thuis omdat hij was gaan bidden op het graf van een vooraanstaande geestelijke. Salah ad-Din besteeg tegelijk met hem een paard en terwijl ze samen al pratend een eindje reden, duwde hij Sjawar plotseling van zijn rijdier. Omdat hij hem zonder toestemming van zijn oom niet kon doden, sloeg hij hem in de boeien. De oom sprak tot zijn neef, nadat hij van het gebeurde op de hoogte was gebracht: "Zonder toestemming van de kalief kunnen wij niets doen." De kalief werd dus gewaarschuwd; hij spoorde hen aan de arrestant te doden, omdat deze hem nooit naast zich had geduld. Zo werd Sjawar vermoord. Zijn huis werd geplunderd en Sjrkoeh werd vizier in zijn plaats. (Michaël de Syriër) Sjrkoeh kreeg bovendien de titel Al-Malik al-Mansoer Amir al Djoeoesj (de triomferende koning, leider van de legers). De nieuwe vizier belastte zijn getrouwen met de verschillende gewestelijke deelregeringen en liet grondgebied onder zijn soldaten verdelen bij wijze van militair leengoed. De regering van de Koerdische emir was kort van duur, want twee maanden en vijf dagen na zijn troonsbestijging bezweek hij aan een indigestie (23 maart 1169). Zodra zijn overlijden bekend werd kwam de inhaligheid van de grote Syrische emirs aan het licht. Ze dongen allemaal naar de dubbele positie van vizier en opperbevelhebber van de legers. Drie dagen later ontbood de kalief de jonge Salah ad-Din (*Saladin was 32 jaar oud*) en kende hem de onderscheidingen toe van de dubbele taak, waaraan de titel 'Al-Malik al Nasir' (de helpende koning) verbonden was.

Door een jonge kandidaat te kiezen rekende de kalief op diens steun om het grootste deel van het Syrisch contingent het land uit te krijgen en zelf weer de teugels van het gezag in handen te nemen. Geen van de andere emirs bracht de nieuwe heerser eerbewijzen. Door middel van allerlei intriges hitsten een paar vrijgemaakte horigen van Sjrkoeh de emirs tegen elkaar op zodat zij zich weer één voor één bij de jonge vizier aansloten. Alleen twee machtige 'hoge militairen' volhardden in hun weigering eerbewijzen aan te bieden. Met hun beschermelingen begaven zij zich weer naar Syrië. Salah ad-Din bestuurde daadwerkelijk het land Misr, maar zijn heer Noer ed-Din, koning van mohammedaans Syrië erkende echter alleen maar de titels die zijn oom Sjrkoeh had gedragen, die van emir en legerleider.

Toen Salah ad-Din de leiders van het Syrische leger weer aan zijn kant had, probeerde hij zich met de geestelijken te verzoenen. Hij volgde daarin het voorbeeld van Noer ed-Din, leidde een sober leven en liet drankgelagen en uitspattingen achterwege. Als extra voorzorg om ook de orthodoxe islamieten voor zich te winnen liet hij de vele christelijke Kopten, die dikwijls sleutelposities bekleedden, uit de regering verwijderen: Sommigen bekeerden zich en konden hun positie behouden maar de

anderen moesten weg. Als gevolg van Saladins bevelschriften raakten vele Egyptenaren die vroeger voorrechten hadden genoten, ontstemd. Sommigen van hen stuurden boodschappers naar Palestina om een overeenkomst met de Franken te sluiten. Zij hoopten daarmee een Latijnse interventie te bewerkstelligen om de militaire aristocratie in wording omver te werpen om op die manier weer hun vroegere post te bekleden en hun leidende rol te spelen.

Eén heerser

De jonge vizier kwam er toevallig achter dat er een complot tegen hem werd gesmeed. Hij liet niets blijken en wachtte een geschikt moment af om de voornaamste aanstichter van de samenzwering, een Soedanese eunuch die vertrouwensman van kalief Adid was, te kunnen inrekenen. De samenspanner werd door een eskadron van Koerdische ruiters ontvoerd en meteen onthoofd. Daarna werd zijn hoofd naar Noer ed-Din gestuurd. De moord op de eunuch riep verzet op bij alle Soedanezen in Cairo. Het slachtoffer behoorde niet alleen tot hun ras, maar kwam ook voor hun belangen op en was hun woordvoerder bij de kalief. Vijftigduizend opgewonden Soedanezen bonden de strijd aan met de Syrische emirs. Het gevolg was dat de Afrikanen massaal werden afgemaakt en hun woonwijk werd geplunderd, platgebrand en van de aardbodem weggevaagd. Slechts een enkeling slaagde erin zijn geboorteland te bereiken. Terwijl Salah ad-Din triomf oogstte door deze eerste opstand met succes te onderdrukken, waarschuwden de kolonisten in de Levant de westerse christenheid. Zij probeerden de Europeanen uit te leggen dat de sleutels van het Latijnse Rijk van nu af aan in de citadel van Caïro bewaard werden. Hun gedachtengang kon niet bepaald op geestdriftige belangstelling rekenen, want het westen spande zich niet noemenswaardig in om de christenbroeders in de Levant op enigerlei manier van dienst te zijn. Amaury besloot dan ook tot een gecombineerde expeditie over te gaan, voordat het gezag van Salah ad-Din geconsolideerd zou zijn. De Grieken hadden intussen ook al besloten in actie te komen: ze stuurden een vloot, een geldelijke bijdrage en een infanterieleger dat in Palestina ervaring had opgedaan. Amaury trok zijn troepen samen in Askalon en gaf op 16 oktober 1169 het sein af te marcheren. De voetknechten trokken langs de kust en werden daarbij gesteund en geravitailleerd door de vloot uit Constantinopel. Deze hielp hen een zijrivier van de Nijl door Pelusium over te steken, zodat zij hun reisdoel, Damiate, konden bereiken. De schepen kwamen korte tijd later voor deze stad aan. De Franken wilden haar veroveren en er vervolgens een garnizoensplaats van maken. Zij hoopten daarvandaan de Nijldelta geleidelijk aan te onttrekken aan de controle van de Turkse en Koerdische militairen uit Caïro.

Een weinig geloofwaardige alliantie

De coordinatie tussen Grieken en Latijnen liet veel te wensen over. De betrekkingen tussen de partners werden teveel door bijkomstige belangen vertroebeld. Omdat de Grieken zich voor een korte veldtocht op weg hadden begeven, verkeerden zij al gauw in geldnood en zaten zij zonder ravitaillering, omstandigheden die een slechte uitwerking hadden op hun moreel. De Franken, die gewend waren lange expedities door Egypte te ondernemen, wilden niets van hun reserves afstaan. Salah ad-Din durfde intussen de hoofdstad niet te verlaten, omdat hij bang was er nooit meer terug te kunnen keren: 'Als ik zelf naar Damiate toe ga, is het mogelijk dat er in Cairo tijdens mijn afwezigheid opstand uitbreekt en de oproerkraaiers mij op de hielen zitten terwijl de Franken mij tegemoet snellen.' (Ibn al-Athyr) Hij vroeg zijn soeverein Noer ed-Din regelmatig en met klem versterkingstroepen te sturen. Toen deze er eenmaal

waren, werd de situatie van de Byzantijns-Latijnse belegeraars al spoedig uitzichtloos. Amaury onderhandelde met de afgezanten van Noer ed-Din, maar de bepalingen van de overeenkomst zijn onbekend. Het beleg duurde vijftig dagen totdat de geallieerden onverwachts de vijandelijkheden staakten.

Een merkwaardige veldtocht is beschreven door een inheemse christen uit Noord-Syrië en illustreert hoe weinig vertrouwen de oosterlingen hadden in het bondgenootschap van het Latijnse koninkrijk van Jeruzalem en het Byzantijnse Rijk: 'In deze tijd (namelijk in het jaar 1181) stuurde de keizer van de Grieken op verzoek van de koning van Jeruzalem, met wiens familie hij door een huwelijk verbonden was, hulptroepen die per schip werden aangevoerd. Toen de Grieken in Egypte waren aangekomen wilden zij, aartsverdorven als zij waren, de koning bedriegen en het land op eigen houtje veroveren. Maar de vorst werd door een paar mensen tijdig van hun bedoelingen op de hoogte gesteld. De Egyptenaren beloofden hem hetzelfde bedrag in goud te zullen betalen als zij vroeger gewend waren te betalen. Bovendien leverden zij een gijzelaar als borg dat zij het goud elk jaar zouden betalen. De koning nam de gijzelaar in ontvangst en kwam weer terug in Jeruzalem. In hachelijke omstandigheden bleven de Grieken achter. In de winter die erop volgde, kwam als gevolg van de hevige stormen een aantal van hen om het leven. Er waren er maar een paar die weer naar hun land terugkeerden.' (Michaël de Syriër) Deze passage verdient onze belangstelling omdat de werkelijkheid nauwkeurig en objectief is beschreven; in een paar woorden wordt de vijandige sfeer weergegeven die bijna overal heerste en die het gevolg was van de Griekse aanvallen in het oostelijke Middellandse Zee gebied.

Toen Salah ad-Din geconfronteerd werd met een christelijke invasie, had hij zijn heer Noer ed-Din om hulp gevraagd. Nu de Franken en de Grieken weg waren, wierp hij zich op als woordvoerder van de kalief om hem te vragen de contingenten met Turken en Turkmenen terug te roepen. De vizier voorzag een problematische aftocht en tastte derhalve diep in zijn schatkist om deze nieuwe sabels voor zijn zaak te winnen. Zijn soeverein had weinig waardering voor de eigenzinnige manier van doen die Salah ad-Din zich aanmatigde. Dat hij hem zomaar vroeg de contingenten, die niet veel kosten op de been waren gebracht, nu weer te laten terugtrekken, irriteerde hem in hoge mate. Het gedrag van de vizier leek steeds minder op dat van een plaatsvervanger van de malik van mohammedaans Syrië. Wat Noer ed-Din hem nog het meest verweet, was het feit dat in Egypte de oproep tot het gebed steeds in naam van de Fatimidische kalief werd gedaan. Waarom treuzelde Salah ad-Din, zijn afgezant in Misr, toch zo om een eind aan het schisma te maken en, onder leiding van de Abbasidische sultan in Bagdad, de eenheid van de islam te bewerkstelligen? Waarom legde hij zo weinig ijver aan de dag om zich achter de jihad te scharen en zich in te zetten voor het grote werk en de heilige taak van de regering?

Het einde van het Fatimidisch kalifaat

Om Salah ad-Din mild te stemmen en te proberen gehoorzaamheid van hem af te dwingen, stuurde de Syrische koning zijn vader, zijn getrouwen en zijn vrienden op hem af. De vizier ontving iedereen hoffelijk, bereidde sommigen een feestelijk onthaal en overlaadde anderen met geschenken, maar hij week geen duimbreed van de beleidslijn die hij tot de zijne had gemaakt. In de brieven die hij zijn heer zond, bracht hij wel degelijk zijn totale onderwerping tot uitdrukking, maar hij gebruikte het openbaar belang als argument om elke wijziging in de oproep tot het gebed op de lange baan te schuiven en het risico van oproer onder de bevolking om het openen van een tweede front tegen de Franken op te schorten.

Salah ad-Din was zeker niet afkerig van een militaire ingreep tegen Palestina maar hij besefte dat gecoördineerde gevechtshandelingen hem in aanraking met zijn soeverein dreigden te brengen en een dergelijke ontmoeting was het laatste waar hij naar streefde. Hij profiteerde dan ook van een langdurig verblijf van Noer ed-Din in Mosoel om actie te voeren. Zo belegerde hij het fortje Daron (Ad-Daroen), bezette en plunderde hij de benedenstad van Gaza en verrichtte hij een gecombineerde land- en zee-operatie tegen het Frankische fort Aila (Eilath), achter in de Golf van Akaba. Door deze haven te veroveren hier wordt tegenwoordig ook nog om gestreden, sneed hij voor de Franken de toegang tot de Rode Zee af. De resultaten van de overwinning waren in commercieel opzicht van belang (de veiligheid van de weg van het oosten naar de Middellandse Zee die in Alexandrië uitkwam, werd op die manier gewaarborgd) maar ook in godsdienstig opzicht (de heilige plaatsen van de islam werden zo beschermd en de pelgrims uit Egypte en de Maghreb hoefden de Franken nu geen tol meer te betalen). Nadat Salah ad-Din deze bescheiden operaties tot een goed einde had gebracht, ging hij weer spoorlags terug naar de hoofdstad (4 februari 1171).

Het probleem van de oproep tot het gebed was nog niet opgelost. Vandaar dat Noer ed-Din zijn bevel met meer gezag herhaalde en derhalve helemaal geen rekening hield met de argumenten die zijn plaatsvervanger aanvoerde. De oude soeverein boezemde kennelijk nog vrees in want zijn waarnemer was zo wijs hem te gehoorzamen. Veel moeite kostte hem dit niet, want kalief Adid was ernstig ziek geworden. De vizier hield krijgsraad, waarbij het besluit werd genomen het Fatimidische kalifaat omver te werpen. Een vreemdeling, een Pers die sinds kort in Egypte was, offerde zich op: op 10 september 1171 besteeg hij de minbar en riep de gelovigen op in naam van de kalief van Bagdad te bidden. De vrome aanwezigen namen deze verandering voor kennisgeving aan en de laatste Fatimidische kalief beleefde zijn levenseinde zonder ook maar in de verste verte te beseffen dat hij al niets meer te betekenen had!

Terwijl officiële koeriers naar Damascus en Bagdad galoppeerden en de soennitische islam de blijde tijding brachten, eigende Salah ad-Din zich alle bezittingen van de kalief toe met schatten en kostbaarheden en al. Met lede ogen zien wij dat de sabelaristocratie, die het nu voorgoed voor het zeggen had in Misr, een schrijnend contrast liet zien met de Egyptische beschaving. De Koerdische vorst hield namelijk aardig huis in de paleisbibliotheken van de kalief, want acht ladingen boeken werden per kamelenkaravaan naar Damascus gebracht. Wat ervan overbleef, altijd nog meer dan honderdduizend manuscripten, werd herverkaveld en aan de meest biedende verkocht. Andermaal werd de beschaving een slag toegebracht, een slag van hetzelfde kaliber als de brand in de bibliotheek van Alexandrië!

'Jij bent alleen maar zijn plaatsvervanger'

Nadat het herstel van de eenheid van de soenna hem genoegdoening had gegeven, stond Noer ed-Din erop dat zijn strijdkrachten in Egypte en Syrië zouden worden gecoördineerd om het bewind van de Palestijnse baronnen omver te werpen. Het eerste vijandelijke doel was fort Kerak, dat de verbindingen tussen Syrië en Egypte bemoeilijkte of zelfs onmogelijk maakte, maar dat ook voortdurend de pelgrimsroute, de heilige weg van de islam, bedreigde. Saladin ging op weg en belegerde Sjobak (Montreal), terwijl Noer ed-Din tot dicht bij Kerak kwam (oktober 1171). Niet meer dan twee dagmarsen waren deze twee christelijke bolwerken in het land Moab (of Idumea, een landstreek ten zuiden van de Dode Zee) van elkaar verwijderd. Salah ad-Din had al bijna korte metten met Sjobak gemaakt toen zijn troepen plotseling hun biezen pakten en naar de Nijl-delta togen. De aanleiding waar Salah ad-Din zich op

beriep was dat zijn vader, die hij met de regering van Misr had belast, het onderspit dreigde te delven vanwege een opstand die op til was. In werkelijkheid oefende de omgeving van Salah ad-Din hevige pressie uit en werd hem voorgehouden dat als hij zou winnen, er geen obstakel meer zou bestaan tussen Egypte en degene die in naam haar heerser was.

De betrokkenen hadden hun maskers afgeworpen en Noer ed-Din besloot zijn zaakjes in Egypte zelf maar te regelen. Door deze ontwikkeling in verlegenheid gebracht, belegde Salah ad-Din krijgsraad. Geen enkele emir gevoelde de behoefte zich in deze netelige kwestie te mengen. Geen van hen dacht er aan zijn toekomstige loopbaan door een overhaast besluit op het spel te zetten. Één jonge emir, een neef van de vizier, waagde het zijn visie te geven: 'Als Noer ed-Din zich tegen ons opstelt, zullen we hem verslaan en moeten we voorkomen dat hij vaste voet krijgt in Misr.' (Ibn al-Athyr) Enkele emirs knikten instemmend maar Salah ad-Din's vader mengde zich in de discussie. Hij liet zich kritisch uit tegenover de jonge man en richtte zich tot zijn zoon: "Tegen jou spreek ik als vader en voor hem ben ik een oom van moeders kant. Geloof je dat er iemand in deze vergadering aanwezig is die net zoveel om jou geeft als wij en dat iemand je zoveel goeds toewenst?" "Nee", antwoordde de vizier. "Welnu", ging zijn vader verder, "ik verklaar dat wij allen die hier zitten, wanneer wij Noer ed-Din zouden zien, zouden afstijgen en voor hem een diepe knieval zouden doen of we nu willen of niet. Zelfs indien hij ons gelastte jou de hals af te snijden, zouden we dat zonder aarzelen doen. En wanneer Noer ed-Din in zijn eentje voor ons zou verschijnen, zou niemand in zijn zadel blijven zitten en zouden allen zich voor hem ter aarde werpen. Dit land is van hem en jij bent slechts zijn plaatsvervanger. Als hij jou wil afzetten, hoeft hij niet eens zelf hier te komen, een kattedelletje is genoeg! Aan de eerste man wiens naam hem te binnen schiet kan hij de regering overdragen." (Ibn al-Athyr) De zitting werd geschorst en, alleen met zijn zoon achtergebleven, verweet de oude emir zijn zoon dat hij zijn gedachten publiekelijk had prijsgegeven. 'Wanneer de koning te horen krijgt dat jij hem ervan wilt weerhouden Egypte binnen te trekken, zal hij zich onmiddellijk met jou bezig houden. Niemand in jouw leger zou aan jouw zijde blijven als Noer ed-Din verschijnt en de emirs zelf zullen je aan hem uitleveren.' (Ibn al-Athyr) De enige oplossing die de wijze grijsaard hem voor ogen hield bestond eruit dat hij zich volledig aan de soeverein zou onderwerpen, zodat deze het niet meer in zijn hoofd zou halen naar Cairo te komen.

Jemen, een gouden toevluchtsoord

De aanleiding waar Salah ad-Din zich op had beroepen had ook niet verzonnen kunnen zijn, omdat een legertje van Soedanese opstandelingen, als nasleep van de opstand die in Caïro zo bloedig was onderdrukt, een poging deed het noorden van Egypte binnen te dringen. Troepen die aangevoerd werden door de oudste broer van de vizier, Toeran Sjah, slaagden erin het leger terug te dringen en in Nubië te verslaan. Helaas bleek het land een duurzame installatie van de Ajjoebidische dynastie niet zo welgezind. De Ajjoebiden zochten een plek om op terug te kunnen vallen, een veiligheidszone waar zij, wanneer Noer ed-Din zich in de Nijldelta zou vertonen, een goed heenkomen konden vinden.

Intussen had de Syrische koning voor Kerak een nieuwe afspraak gemaakt met de Egyptische troepen. Salah ad-Din had het zich laten welgevalen, verliet Cairo op 30 mei 1173 en begaf zich naar het roemruchte kasteel. Noer ed-Din, die in het noorden van zijn staten werd opgehouden, kon zich zelf niet aan de afgesproken datum houden. Pas tegen het einde van juli verliet hij Damascus. Toen hij nog maar twee dagmarsen van Kerak verwijderd was, brak het Egyptische leger weer eens totaal

onverwacht het kamp op. Deze keer kon een kant-en-klare reden worden opgegeven: Salah ad-Din's vader was ernstig ziek en lag op sterven. Een razende Noer ed-Din besloot het volgend voorjaar in de Egyptische gewesten orde op zaken te stellen! Salah ad-Din, zijn naasten en zijn getrouwen voelden in welk netelig parket zij zouden verkeren als de koning het in zijn hoofd haalde hun land binnen te dringen. Vandaar dat de vizier, na allerlei ingewikkelde intriges, zijn broer erop uitstuurde om Jemen te veroveren. De landschappelijke schoonheid van die streek werkte aanstekelijk, maar legde het af tegen de verleidelijkheid van de reusachtige jaarlijkse opbrengsten van het land. Zabid, het grote handelscentrum op het vasteland en Aden, de geweldige zeehaven waar koopvaardijochten afkomstig van kustplaatsen langs de Indische Oceaan — van Abessinië tot Zanzibar en van de Golf tot Insulinde — voor anker gingen, brachten fortuinen op. De Jemenitische overheid belastte de koopwaar met zware accijnzen voordat een schip naar Alexandrië kon doorvaren. Eindelijk hadden de Ajoebiden een gouden toevluchtsoord gevonden voor het geval dat een oorlog ongunstig zou uitpakken. Degenen die nog terugverlangden naar de tijden van het Fatimidisch bewind, zouden niet meer tegen de eerstvolgende gewapende opstand opgewassen zijn. Zij deden ook een beroep op de Franken, die de strategische plannen van de verovering van Damiate weer uit de kast haalden. Iedereen werd verraden door spionnen van Salah ad-Din, die Palestina binnengedrongen waren. Er werden vreselijke represaillemaatregelen getroffen, want alle leden van de Fatimidische dynastie werden gedood en de samenzweerders gekruisigd. Tevreden over dit nieuwe succes bracht Salah ad-Din zijn heer verslag uit. Maar toen de koerier in Damascus aankwam was Noer ed-Din zojuist overleden.

De Syrische islam valt uiteen

Na Noer ed-Din's verscheiden begon het immense bouwwerk waar hij zo geduldig aan had gewerkt, een gecentraliseerde staat, aan alle kanten te kraken. Zijn eigen neef die hij met de leiding van het gewest Mosoel had belast, verklaarde zich onafhankelijk en breidde zijn gebied gewapenderhand uit, in westelijke richting tot aan de Eufraat. De emirs van Damascus beloofden ridderschap aan de zoon van de overleden vorst, Malik as-Salih, een jongen van elf jaar oud. Salah ad-Din schaarde zich onmiddellijk aan zijn zijde en bracht zijn nieuwe heer ervan op de hoogte dat in heel Misr uit zijn naam tot het gebed werd opgeroepen en zond hem dienaren die met zijn naam waren gemunt. Men moet zich niet laten misleiden door deze bewijzen van leenplichtigheid, want er was geen emir, atabeg of gouverneur die niet zijn best deed de onervaren soeverein te erkennen, in de hoop hem in de toekomst naar zijn hand te kunnen zetten. Zo gebeurde het dat de vroegere gouverneur van Aleppo, die de grote citadel had veroverd en vandaaruit over heel mohammedaans Syrië zijn gezag had uitgebreid, zich van de persoon van de nieuwe koning wilde meester maken. De machtige emirs eisten het recht op hun vorst te beschermen, te verzorgen, te herbergen en op te voeden. Voor deze feodale parvenu's was het bezitten van Malik as-Salih in eigen persoon hetzelfde alsof zij het symbool van een Zengidische erkenning in huis hadden! Voor de Franken was het een buitenkansje. De troepen rukten op naar Baniyas en sloegen het beleg voor de stad. De emirs van Damascus waren spoedig ter plaatse om een vredesverdrag te sluiten en daarvoor een schatting te betalen. De christelijke krijgsgevangenen zouden worden vrijgelaten. De Syriërs hadden begrepen dat het voor hen van vitaal belang was Salah ad-Din ver uit de buurt te houden. Onder het voorwendsel dat hij tussenbeide wenste te komen, stelde Salah ad-Din de plannen om zijn expansiepolitiek in praktijk te brengen, uit. De volgende brief stuurde hij aan de emirs van Damascus: 'Ik heb het nieuws van de vrede tussen de Franken en

Damascus ontvangen, maar de andere mohammedaanse landen zijn niet in dit verdrag opgenomen en verklaren zich ook geen voorstanders van de standpunten die aan het verdrag ten grondslag liggen. Voor allen zijn de Franken de gemeenschappelijke vijand. De schat van Damascus, die voor de jihad bestemd was, is verspild aan deze misdaad, die Allah's woede verdient. Bovendien zijn de geduchte ridders van Tiberias, die in Damascus in de gevangenis zaten, door een speciale clausule van het verdrag aan de Franken teruggeven!' (Citaat van Aboe Sjama, De twee tuinen)

De Frankische anarchie

Door de dood van Noer ed-Din werden de krachten van de tegenkruistocht versnipperd. Ontredding was het lot van Frankisch Syrië, toen, tijdens het beleg van Banijas, koning Amaury aan een dysenterie-aanval bezweek (11 juli 1174). Deze vorst zoals hij meer dan eens had bewezen - had Salah ad-Din het hoofd kunnen bieden. Op zijn achtendertigste jaar stierf hij op het moment dat de geprojecteerde bondgenootschappen en de plannen om Egypte binnen te dringen juist vaste vorm begonnen aan te nemen en een concrete daad er de bekroning van zou zijn. Zijn zoon Boudewijn, telg van een eerder door het kerkelijk gezag nietig verklaard huwelijk, besteeg op dertienjarige leeftijd de troon. De Frankische koloniën werden beheerst door anarchistische uitbarstingen, want sommige machtige leenheren betwistten elkaar de voogdij over de jonge koning en het regentschap over het koninkrijk. De moord op de grootofficier van het koninkrijk maakte schoon schip en Raymond in, graaf van Tripoli, werd als regent erkend. Volledig door hun onderlinge twisten in beslag genomen, slaagden de baronnen er niet eens in een expeditie op de been te brengen om in de Nijldelta de ontschepping te ondersteunen van een Siciliaanse armada (200 galeien, 36 schepen voor paardenvervoer, 6 grote schepen voor belegeringsmachines en 40 ravitailleringsboten). De Normandische koning van Sicilië, Willem II, liet aldus op de stranden van Alexandrië dertigduizend voetknechten en vijftienhonderd ruiters uitstrooien (28 juli 1174). Gerustgesteld door de anarchie die bij de Franken heerste, organiseerde Salah ad-Din een permanente stroom van versterkingstroepen naar Alexandrië. Na een paar dagen bloedige strijd probeerden de aanvallers, verbijsterd over de onverzettelijkheid van de Turkse en Turkmeense garnizoenen, hals over kop weer aan boord te klauteren. De tijden van de weerloze Fatimidische garnizoenen waren voorbij. Nu werd hun land hardnekkig verdedigd door de meute Turkse en Koerdische emirs die zich er hadden gevestigd toen er Frankisch-mohammedaanse campagnes gevoerd werden. De Siciliërs werden geholpen door Italiaanse kooplieden die er van droomden zich dit eindstation van de handelsweg van het Verre Oosten naar de Middellandse Zee toe te eigenen. Salah ad-Din schrijft er zelf het volgende over: 'Onder onze vijanden bevonden zich ook soldaten uit Venetië, Pisa en Genua, die zich nu eens als strijders gedroegen die ernstige schade aanrichtten en brandden van tomeloze haat, dan weer als reizigers die door handel te drijven de islam aan zich verplichtten en aldus de strenge regels ontliepen. Welnu, er is er niet één bij die ons vandaag de dag niet de wapens komt brengen waarmee hij ons bestreed en niet één die niet naar onze gunst dingt door ons zijn kostbaarheden en fraaiste produkten van hun industrie aan te bieden. Met hen allen hebben wij in weerwil van hun verzet goede betrekkingen aangeknoopt en voordelige handelsverdragen gesloten terwijl wij steeds onze belangen boven die van hen stelden.' (De twee tuinen)

De macht van Salah ad-Din

In mohammedaans Syrië verslechterde de situatie van dag tot dag. De gouverneur van Aleppo had zich meester gemaakt van de jonge soeverein en de emirs van Damascus,

de rivalen van de gouverneur, hadden, omdat feodale belangen op het spel stonden, een beroep gedaan op Salah ad-Din. Deze had de oproep nog niet ontvangen of hij verliet Egypte met zevenhonderd eliteruiters, misleidde de Frankische controleposten in de Wadi Araba en arriveerde op 27 november 1174 in Damascus. Met hetzelfde vuur trokken de troepen van Damascus met hem mee. Homs (niet de citadel) en Hama werden veroverd, waarna het leger voor de muren van Aleppo tot staan kwam (30 december). De inwoners van de stad streden, traditiegetrouw, manmoedig om hun onafhankelijkheid te behouden. Zij zochten en vonden hulp bij de Assassijnen in de bergen en bij de Franken in Tripoli. Door de grote leermeester van de Bathiniërs werden *fidais* op Salah ad-Din afgestuurd om hem te vermoorden, maar zij werden gesnapt en vervolgens zelf gedood. Raymond III, graaf van Tripoli en regent van het koninkrijk Jeruzalem, begaf zich toen naar Homs, waar hij met het garnizoen van de citadel een overeenkomst probeerde te sluiten. Zodra dit verdrag een feit was, keerde Salah ad-Din op zijn schreden terug. Raymond III liet er geen gras over groeien en toen het beleg voor Aleppo was opgebroken, waren de Franken er in geslaagd de verdeeldheid van de Syrische islam in stand te houden, een geweldig resultaat!

De vorstendommen van Aleppo en Mosoel hoopten met Frankische hulp de staat van Salah ad-Din (Egypte en Damascus), die veel groter, rijker en machtiger was, het hoofd te bieden. De strijd tussen de beide moslimstaten werd steeds heviger en beide partijen probeerden bij de Franken in het gevlei te komen. Afgeschrikt door de strijdmacht van de Ajoebidische staat, namen ze een afwachtende houding aan of waagden zij zich aan een benepen tegenaanval, waardoor de Koerdische vorst zijn hegemonie ten koste van de twee Zengidische staten kon verzekeren. Frankische strooptochten op de territoria van Damascus en Hauran, die al zo lang schering en inslag waren, werden ten slotte in ere hersteld maar vermochten niet de staat Aleppo in leven te houden.

De koopmansstand

De christelijke kooplieden die voor het fortuin van Alexandrië verantwoordelijk waren stonden bij de mohammedanen niet in hoog aanzien. De generatie van de periode tussen de twee wereldoorlogen nagelden, met dezelfde kritische visie als die van Salah ad-Din, handelslieden met een te gemakkelijke moraal aan de schandpaal van de geschiedenis. Zo beweerden de moslims dat de kooplui 'om bij de inheemse hoven bepaalde commerciële voordelen te behouden, steeds bereid waren hun politieke solidariteit met de Frankische staten te laten vallen' (René Grousset). Deze aanpassing van de Italiaanse handelssteden, die uit een traditioneel feodaal kader voortgekomen waren, was een noodzaak voor de situatie waarin zij verkeerden. Het zou niet eerlijk zijn als men — tegenwoordig— vol bewondering de materiële en geestelijke monumenten van de grote Italiaanse handelssteden — Amalfi, Pisa, Genua en Venetië — beziet en niet de politieke en sociale drijvende kracht van de thalassocratieën wil begrijpen, zoals bijvoorbeeld hun methoden om fortuin te vergaren. Tegenwoordig kan men dit probleem beter vanuit een ander gezichtspunt bekijken. We moeten de kooplieden uit de twaalfde eeuw als een sociale klasse beschouwen die in een emancipatieproces verwickeld was en een plaats in de Middellandse Zee wereld moest veroveren. De ridders van het heilige land zijn in deze optiek de vertegenwoordigers van een feodale wereld met aantrekkelijke aspecten, die echter trouw blijven aan een levenswijze die, althans in grote lijnen, voor eens en voor altijd is vastgelegd. Winstbejag van kooplieden als een doodordinaire neiging bestempelen en een vazallenstrijd als iets nobels kwalificeren is een te simplistische benadering van dit onderwerp. Er staat namelijk tegenover dat een baron barbaars zijn land verdedigt

omdat het de enige economische bron is die het voortbestaan van hem zelf en zijn familie garandeert. Degenen die de kruistochten gaarne in een religieus perspectief zien zouden in overweging moeten nemen dat de christelijke inspiratie zijn werk zo goed deed dat de veroverde gebieden van het eerste uur 'toevallig' ook het vruchtbaarst waren! Tot slot, de koloniale belangen van de feodale baronnen strookten vanzelfsprekend niet met de commerciële maatstaven die de Italiaanse kooplieden aanlegden. Deze twee categorieën hebben zich, in politiek opzicht, niet verenigd om de verdediging gezamenlijk aan te vatten, maar dat komt nu juist omdat ze verschillende sociale klassen vertegenwoordigden.

De melaatse koning

De tegenstander van de islam, Boudewijn IV, koning van Jeruzalem, was ongeneeslijk ziek, hij was melaats. De kwaal die vooral in de middeleeuwen een gevreesde aandoening was, had hem elke hoop op huwelijk of nakomelingschap ontnomen. Door de verslechtering van zijn gezondheid kwam de troonopvolging in het geding. De onfortuinlijke vorst had twee zusters die onder normale omstandigheden de toekomst van de dynastie veilig zouden stellen. Sibille, de oudste, zou haar toekomstige gemaal met haar bruidsschat de meest prestigieuze kroon van de christenheid bezorgen, die van koning van Jeruzalem Boudewijn IV probeerde zijn zuster uit te huwelijken aan een befaamde ridder die hij in de staatszaken zou inwijden. De uitverkorene was de vorst van Piëmont, Willem van Montferrat die echter tot veler verdriet drie maanden na de verbintenis overleed als gevolg van een van die ingewandsaandoeningen die men in de Levant maar al te gemakkelijk opliep. Er was dus niets volbracht of, anders gezegd, er moest dus nog van alles volbracht worden...

Tijdens deze beslommeringen ontschepte juist een Vlaams kruisvaardersleger onder bevel van graaf Filips van de Elzas. Zijn komst had alles te maken met een opleving van de Frankisch-Byzantijnse aanvalsplannen tegen Egypte. Boudewijn IV wilde de fortuinlijke en invloedrijke pelgrim in de plannen betrekken door hem te belasten met de leiding van de operaties. De Byzantijnen, die onder de indruk waren van de sterkte van het Vlaamse contingent en de uitrustingen van de strijders, schaarden zich achter de keuze van de koning als de expeditie zich maar zonder treuzelen op weg zou begeven. Alles bleek vergeefse moeite, want de graaf van Vlaanderen vertikte het bevel van een expeditie tegen Egypte op zich te nemen. Hij voerde aan dat zijn soldaten, die zware maaltijden gewend waren, het niet zonder vlees zouden kunnen stellen (oktober 1177). Hij ging er wel mee akkoord de heidense vijand op Syrisch grondgebied te bestrijden. Daar er aan de kant van Damascus vrede heerste, stelde Filips van de Elzas zijn contingent aan de graaf van Tripoli ten dienste. De expeditie die met aanwending van alle krijgsmiddelen tegen Hama werd ondernomen, mislukte. Op zijn verdere zwerftocht sloot het Vlaamse contingent zich bij Antiochië aan 'om iets te proberen'. Maar het beleg van Harim, een vesting bij de grens, had al even weinig resultaat als dat van Hama. Filips van de Elzas had de meest ervaren korpsen van het koninklijk leger mee naar Noord-Syrië genomen. De verdediging van Palestina kwam daardoor ernstig in gevaar, want de achtergebleven eenheden waren niet in staat een geregelde invasie te ondersteunen. Toen Salah ad-Din vernam dat de koninklijke troepen ver weg waren, probeerde hij zonder een ogenblik te verliezen het koninkrijk binnen te dringen (november 1177).

De allermooiste overwinning

Na het nieuws van de mohammedaanse aanval bracht Boudewijn IV ondanks zijn ziekte vijfhonderdduizend ruiters bijeen om zich in aller ijf in Askalon terug te

trekken. De Franken verbeeldden zich nog dat Salah ad-Din er alleen maar naar streefde deze grote vestingstad, die vroeger in Fatimidische handen was, terug te veroveren. Zij hadden niet begrepen dat de nieuwe heerser van Egypte erop uit was de westerse kolonisatie in de Levant volledig van de kaart te vegen. Tijdens de kortstondige aanval op Askalon maakte Salah ad-Din zich meester van de achterhoede van het koninklijke leger die te hulp was gesnel en zond de krijgers naar de andere wereld. Hij zag meteen dat het koninkrijk bij gebrek aan verdediging hem niets in de weg zou leggen. Askalon liet hij derhalve links liggen en hij stormde rechtstreeks op Jeruzalem af. Ramla werd aan de vlammen prijsgegeven, Lot deed geen enkele poging zich te verdedigen en in Jeruzalem werd iedereen aangeraden de benedenstad te verlaten en een goed heenkomen in de Davidstoren te zoeken. De moslims kregen steeds meer de indruk dat hun een totale overwinning te wachten stond. Lichte eenheden hadden de open vlakke in hun macht en verwoestten de onbeschermden dorpen en gehuchten te vuur en te zwaard.

Het bescheiden koninklijke leger zette moedig de achtervolging in, maar in plaats van de mohammedanen over de weg naar Jeruzalem te achtervolgen, koerste het naar de kustweg om onverhoeds opnieuw van richting te veranderen. Het leger bereikte de bezettingsmacht vanuit het noorden terwijl Salah ad-Din in de veronderstelling verkeerde dat ze in het zuidwesten waren blijven steken. 'Iedereen had alle hoop opgegeven, want de ziekte van de jonge koning Boudewijn begon ernstiger vormen aan te nemen. Van dat ogenblik af beefde iedereen van angst. Maar God, die zijn kracht in de zwakkeren openbaart, gaf de gebrekkige koning in naar buiten te komen. Wat er nog over was van zijn troepen schaarde zich aan zijn zijde. Hij steeg van zijn paard af, knielde voor het kruis, bad in tranen en zag er ontroerend uit. Diep onder de indruk zagen de soldaten wat zich voor hen afspeelde. Ze legden allemaal hun hand op het kruis en zwoeren dat ze tijdens de strijd niet op de vlucht zouden slaan en dat, als de Turken zouden overwinnen degene die op de vlucht zou slaan en niet zou sneuvelen, als afvallig zou worden beschouwd. Te paard reden ze weer verder en verschenen in het aangezicht van de Turken die zich verheugden omdat ze er zeker van waren dat ze de Franken in de pan zouden hakken. Ze zagen de Turkse overmacht als een vloedgolf op zich afkomen, stegen opnieuw van hun paarden af, sneden hun haren kort, vielen elkaar verzoenend in de armen en vroegen elkaar voor het laatst om vergeving. Daarna wierpen zij zich in de strijd. Op hetzelfde ogenblik liet de Heer een krachtige storm opsteken die een stofwolk van de Franken vandaan in de richting van de Turken joeg. Toen werd het de Franken duidelijk dat de Heer hun berouw had aanvaard. Zij waren zeer verblijd en vatten weer moed. De Turken keerden hun echter de rug toe om het hazepad te kiezen. De Franken zetten de achtervolging in en beroofden hen van kamelen en bezittingen. Daar de troepen van de Turken zich over de woestijn hadden verspreid, gingen de Franken er vijf dagen achteraan. Ze vonden ze in groepjes bij elkaar, sommigen al dood, anderen nog stervend. Zij maakten een eind aan hun leven en namen wapens en bezittingen mee. Sommigen van hen die met Salah ad-Din Egypte bereikten, trokken zwarte kleren aan ten teken van rouw.' (Michaël de Syriër) De slag vond plaats op 27 november 1177.

4. HANDEL EN OORLOG

De overwinning van de christenen bij Montgisard (Tell al-Safija) kwam totaal onverwacht maar had desalniettemin geen definitieve gevolgen voor het eeuwigdurende tweegevecht tussen islamieten en christenen in de Levant. Tussen het Syrisch-Egyptische rijk van Salah ad-Din en de Latijnse koloniën bleven de krachtsverhoudingen nog steeds ongelijk. Doordat de legers die zich na de overwinning in de buurt ophielden ongelijk in sterkte waren hadden de Franken de overwinning onmiddellijk moeten uitbuiten maar de fysieke aftakeling van Boudewijn IV sloot het op de been brengen van een leger voor een energieke campagne ten enen mate uit. De koning werd door onrust en schuldgevoelens in zijn handelen belemmerd, want hij wenste zo spoedig mogelijk de opvolging te regelen door zijn zuster Sibille uit te huwelijken aan de toekomstige koning van Jeruzalem.

Omdat het immers niet mogelijk was zich aan een riskante campagne te wagen, gaf Boudewijn gehoor aan een voorstel dat hem in november 1178 door de orde van de Tempeliers was gedaan. Deze broederschap zag gaarne dat het de moslims onmogelijk werd gemaakt Galilea binnen te dringen door het wed van Jacob (over de Jordaan, tussen het meer Hoelé en het meer van Tiberias) te beschermen. Er waren zes maanden voor nodig om het 'kasteeltje bij het Jacobs wed te bouwen. 'De breedte van de muur was ruim tien el. Hij was uit reusachtige steenblokken opgebouwd, waarvan elk bijna zeven el lang was. Het aantal stenen bedroeg ruim twintigduizend en het neerleggen van een blok bracht minder dan vier dinar op.' (De twee tuinen) Intussen liet de grootofficier van het koninkrijk, Onfroi II van Toron, ten noorden van het meer Hoelé een ander fort bouwen dat de bronnen en de zij-rivieren van de Jordaan moest controleren. Het werd het 'nieuwe kasteel van Hoenin' genoemd. De bouw van deze grensbewakingsforten werd, volgens een middeleeuws gebruik, als een casus belli beschouwd. Salah ad-Din begon met de vrijwillige ontmanteling van de kastelen te vragen, waarbij hij een schadevergoeding van honderdduizend dinaren bood om genoegdoening te krijgen. De Franken weigerden. De Tempeliers versterkten het garnizoen en verhoogden de levensmiddelenvoorraad. Een jaar na de bouw werd het fort bevolkt door 'duizend maliënkolders, tachtig ridders met hun schildknapen en vijftien aanvoerders met ieder vijftig manschappen onder zich. Men zag er ook ambachtslieden, metselaars, smeden, timmerlieden, zwaardpoetsers en allerlei wapenmakers.' (De twee tuinen)

De verdediging van het koninkrijk

In de volgende lente stroopten de garnizoenen van de nieuwe bewakingsvestingen in het vijandelijk gebied rond. Zij richtten zo'n schade aan dat Salah ad-Din aanvalseenheden stuurde om Galilea binnen te dringen en er vrolijk op los te plunderen en te brandschatten. De geregelde legers, christelijke en mohammedaanse, kwamen ook dicht bij het betwiste gebied. Zo gebeurde het dat een kleine schermutseling tussen twee voorhoedes in een handgemeen ontaardde waar iedereen bij betrokken was. De christenen kwamen in het strijdperk aan, maar waren uitgeput omdat ze te lang gegaloppeerd hadden. Ze werden in de pan gehakt. De koning werd zelf bijna gevangen genomen, maar had zijn leven te danken aan de opoffering van Onfroi van Toron, die zich in zijn plaats liet doden. Na dit succes kon Salah ad-Din rechtstreeks naar de Sahel (de kuststrook) of meteen naar Jeruzalem doorstoten. Hij stelde zich tevreden met de bezetting van het kasteeltje bij het Jacobswed. 'Op 24 augustus 1179 kwam de sultan voor het wed aan. In de buurt van het fort sloeg hij zijn kamp op, in de weide zag je overal troepen. Omdat hij het nodig had om de

slingerwerktuigen van omheiningen te voorzien, liep hij in de ochtend van 25 augustus boerderijen binnen naast Safed, een versterkte plaats die aan de Tempelridders toebehoorde. Hij liet staken en wijnranken weghalen en, voorzien van het nodige hout, keerde hij dezelfde middag weer naar het Jacobswed terug.' (De twee tuinen)

Dezelfde dag tegen vijf uur in de middag, werd de aanval ingezet. Bij de eerste aanval werd het schietgat weggevaagd en trokken de verdedigers zich in de toren terug in afwachting van het hulpleger dat volgens het vuursignaal in Tiberias in aantocht was. De moslims wilden graag korte metten maken voordat het gereorganiseerde leger van de koning er was. De genie uit Aleppo had in vier dagen de geweldige wallen ondermijnd. Het duurde niet lang of de muren stortten in en de vlammen drongen door tot het binnenste van de verdedigingsschans. Of hij nu naar beneden stapte of sprong, de Tempel-ridder die het garnizoen aanvoerde kwam in de vlammen terecht, waardoor de mohammedaanse kroniekschrijvers konden opmerken dat hij vanzelf van de aardse in de eeuwige vlammen opsteeg! Salah ad-Din verliet het fort, of liever de plek waar het fort gestaan had, niet eerder dan toen het geheel met de fundering gelijk gemaakt was: 'Hij veegde het weg net zoals men de letters van een perkament wegveegt.'

Toen de forten aan de Galilese grens eenmaal ontmanteld waren, werden de moslims minder agressief. De potentiële ramp beperkte zich tot enkele meedogenloze strooptochten rondom de steden Tyrus, Beiroet en Saïda. Hoe schadelijk ze ook waren, ze brachten de fundamenteën van de Frankische kolonisatie in de Levant niet in gevaar. De vijandelijkheden kregen in mei 1180 een besluit met de ondertekening van een langdurig wapenstilstandsverdrag tussen het koninkrijk Jeruzalem en het Ajjoebidische Rijk. De verklaring voor deze, voor de Franken gunstige, wapenstilstand vindt men in gebeurtenissen die in Noord-Syrië waren voorgevallen. Zodra er weer vrede heerste liet Salah ad-Din de jihad met rust om zijn troepen naar het noorden te kunnen brengen. Zijn vijanden van het ogenblik waren de Seldsoekse Turken uit Klein-Azië, de emirs van de Djezireh en de Ciliciaanse Armeniërs, maar zijn gevaarlijkste tegenstanders bleven, zoals altijd, de afstammelingen van Noer ed-Din, die, vanuit hun bases in Mosoel en Aleppo, de heldensage van hun voorvader Zengi weer tot leven wilden brengen. In december 1181 konden door een reeks sterfgevallen alle voormalige Zengidische bezittingen van Mosoel tot Aleppo één en dezelfde nakomeling in handen gegeven worden. De trouw aan de Turkse dynastie lag bij de nakomelingen zo diep in hun wezen verankerd, dat een deel van de Syrische onderdanen van Salah ad-Din spontaan in opstand kwam om een wettige erfgenaam tegen de Koerdische heerser te steunen. Het vredesvoorstel dat de Franken te beurt was gevallen laat zich alleen maar verklaren door de obstakels die de Ajjoebidische expansiepolitiek op haar weg was tegengekomen.

Boze geesten

Men zou zich kunnen voorstellen dat de Franken van dit uitstel dankbaar gebruik maakten om hun defensief systeem op orde te brengen. Niets van dat alles. Er bestonden wel vage plannen om tot een bondgenootschap te komen tussen de Franken, de Aleppijnen en de sekte van de Bathiniërs, maar de partijen werkten er niet enthousiast aan mee. Het hele koninkrijk raakte in vuur en vlam voor de hofintriges, waarbij iedereen probeerde voor een favoriete pretendent te zorgen die moest dingen naar de hand van Sibille. Klinkende namen uit de hoogste westerse kringen trof men onder de kandidaten aan, de dapperste ridders van het heilige land bevonden zich in hun gelederen... Tevergeefs, want een jonge edelman uit Poitou, Gui van Lusignan, verleidde de oosterse prinses en slaagde er door middel van intriges in een huwelijk te

forceren. Onder druk van een camarilla zwichtte Boudewijn IV en gaf hij toestemming tot de verbintenis. Het vraagstuk van de instandhouding van de dynastie leek nu opgelost. Maar het hield niet lang stand want de jongeman uit Poitou, die er overigens charmant uitzag, bezat noch de intellectuele capaciteiten noch de karaktervastheid die vereist waren om energieke vorsten van Jeruzalem op te volgen. Als extra waarborg voor de voortzetting van de dynastie huwde de melaatse vorst zijn jongste zuster Isabella uit aan een telg van een respectabele overzeese familie, Onfroy IV van Toron, die er even charmant uitzag als hij futloos was, van lichaam en van karakter wel te verstaan. In deze voor de overleving van het koninkrijk zo moeilijke omstandigheden kwam de vrede met Salah ad-Din bijzonder goed uit. En het zou heel prettig zijn als dit wankel evenwicht, dat de Frankische kolonisatie zo goed gebruiken kon, zo lang mogelijk zou voortduren. Maar hoe zeker de vorst werd, des te minder deed zijn gezag zich gelden. De politieke aftakeling van de staat nam een aanvang en een aantal leenheren maakten van de gelegenheid gebruik om zich te bevrijden van de koninklijke voogdij die zij te knellend begonnen te vinden. De kwade genius van het koninkrijk zou door waanzinnige provocaties, de ondergang nog versnellen. Reinoud van Chatillon, de deerniswekkende ex-vorst van Antiochië, kwam na zestien jaar hechtenis juist weer uit de gevangenis van Aleppo. Hij trok zich terug in Jeruzalem, waar ze zo hard vechtersbazen nodig hadden dat ze hem maar een grote heerlijkheid aan gene zijde van de Jordaan, Transjordanië, toevertrouwden door hem te laten trouwen met de erfprinses die voor de tweede maal weduwe was geworden. Deze bijzondere heerlijkheid strekte zich uit van de Dode Zee tot de Golf van Akaba. De belangrijkste vestingsteden van het gebied waren Kerak (de Krak van Moab) en Sjobak (Montréal, in Steenachtig Arabië, Arabia Petraea). De inkomsten van de forten waren vergelijkbaar met die van de vruchtbaarste Frankische koloniën, want zij controleerden de drukste verbindingswegen in het Nabije Oosten (het gehele Syrisch-Egyptische verkeer liep door dat gebied, maar ook de onafzienbare stroom bedevaartgangers naar de voornaamste plaatsen van de islam, Mekka en Medina, trok erdoorheen). De Frankische bezittingen in Transjordanië, Steenachtig Arabië en de Wadi al-Araba hadden Salah ad-Din beschermd tegen woedeuitbarstingen van zijn heer Noer ed-Din, maar dit effect was verdwenen zodra Syrië en Egypte door de Koerdische emir waren verenigd. In dit verband, zo merkten wij al eerder op, hadden Salah ad-Din en zijn superieur verschillende malen tevergeefs met elkaar afgesproken voor Kerak aanwezig te zijn. Al deze redenen sterkten de mohammedaanse vorst in zijn besluit de forten te vernietigen, maar er was nog een reden, een veel dringender reden dan de hiervoor genoemde: de heerlijkheid schond het handelsmonopolie op produkten uit het gebied van de Indische Oceaan die via Aden en de markten in Jemen binnenkwamen. Karavanen streefden ernaar het Frankisch territorium Transjordanië te bereiken om zeer gewaardeerde artikelen te vervoeren naar magazijnen en drukke bazaars in de Frankische kuststrook. Een heerser van Transjordanië had veel baat bij vrede. Vrede schiep niet alleen een gunstig klimaat voor de ontwikkeling van een welvarende handel maar zij beschermde het gebied ook tegen invallen van de moslims.

De vroegere roofridder Reinoud van Chatillon verzette zich echter niet lang tegen zijn innerlijke drijfveren. In de zomer van 1181, op een ogenblik dat de wapenstilstand op geen enkele manier bedreigd werd, stootte hij met een colonne door naar de oase Tayma (Medina en haar schatten waren zijn hoofddoel). De islamieten werden wakker geschud en de plaatsvervangers van Salah ad-Din reageerden fel. De Frankische expeditie bond zich in, maar liet niet na zich van een rijke Damascener karavaan meester te maken die daar veilig dacht te kunnen reizen. De krijgsbuit

vertegenwoordigde het geweldige bedrag van tweehonderdduizend gouden bezanten. Salah ad-Din betoonde zich inschikkelijk en stelde zich ermee tevreden Jeruzalem van zijn afkeuring blij te geven. Om de vrede te bewaren eiste hij slechts teruggave van de krijgsbuit en schadeloosstelling van de gedupeerden. Wat Boudewijn IV ook probeerde, hij slaagde er niet in zich door de onbetrouwbare baron te laten gehoorzamen. Hier volgt de sombere conclusie van de Latijnse kronieken: 'De koning deelde Saladin mede dat hij niets gedaan kreeg, dat hij zijn vazal ernstig had terechtgewezen, dat hij hem verzocht had de buit terug te geven en dat de heer van Kerak niets wilde weten...' Het was oorlog!

Een defensieve tactiek is het enige

In de volgende lente begaf de mohammedaanse vorst zich van Egypte naar Syrië door zich met geweld een doorgang door de Frankische gebieden te verschaffen. Zijn Syrische troepen overrompelden intussen met veel succes Galilea. Zodra Salah ad-Din in Damascus was aangekomen, probeerde hij een beslissend treffen met de 'polytheïsten' uit te lokken. Een plan dat ooit door Noer ed-Din was uitgedacht bewees nu goede diensten. Salah ad-Din probeerde in dezelfde geest in een gecombineerde aanval de Frankische bezittingen in tweeën te splitsen. Hij liet zijn keuze op Beiroet vallen omdat — als bijkomstig voordeel — de hoofdstad Damascus op die manier weer haar natuurlijke opening naar de Middellandse Zee zou terugkrijgen. Dank zij bochtige weggetjes door het Libanon-gebergte, hoopte hij, zonder slapende honden wakker te maken, zijn prooi te benaderen. Een groot eskader had bij de werven van Alexandrië en Damiate het ruime sop gekozen terwijl een enorm cavaleriekorps stond te trappelen om Palestina binnen te galopperen. Zodra zijn torenwachters het teken gaven dat het smaldeel in aantocht was, daalden zijn troepen af, naar Beiroet, dat onmiddellijk aan land- en zeezijde werd belegerd. De belegeraars voerden zoveel aanvallen uit dat het onbegrijpelijk is dat de stad zich heeft kunnen verweren. Salah ad-Din probeerde een beslissing te forceren voordat het leger van de koning was aangekomen, maar omdat er geen belegeringsmachines waren — die waren te zwaar om door de Libanese bergpassen heen te zeulen — kwam het tot een echec. Het heldhaftige verzet van Beiroet gaf de koninklijke strijdmacht de gelegenheid op tijd te arriveren zodat de moslims genoodzaakt werden zich in de bergen terug te trekken. Dat was de laatste overwinning van de door zijn ziekte bijna weggeteerde jonge koning!

Wederom liet Salah ad-Din achterwege zich zo snel mogelijk met de jihad bezig te houden. De reden hiervoor was dat hij er op stond definitief in te grijpen in de lotsbestemming van zijn rivalen, de Zengidische vorsten. Ondanks de trouw van hun Syrisch-Mesopotamische onderdanen, waren deze vorsten toch van mening dat zij zich niet konden verweren; de soeverein van Aleppo gaf zijn hoofdstad in ruil voor een paar onbeduidende compensaties prijs. Nu de poorten van Aleppo eindelijk opengingen, werden de Frankische koloniën volledig omringd door het grote verenigde mohammedaanse rijk dat zich van Soedan en Jemen tot het Taurusgebergte in Klein-Azië uitstrekte.

De verdediging van het koninkrijk baarde de Franken de meeste zorgen. Meer dan ooit had de staat een sterke man nodig. Boudewijn IV, die aan het eind van zijn krachten was, stond het regentschap af aan zijn zwager, Gui van Lusignan. Deze baljuw, of regent, werd door de Syrisch-Palestijnse adel nauwelijks geaccepteerd. Hij werd voor 'avonturier' versleten. Het hof was niettemin van mening dat de antipathie tegen Gui vanzelf zou verdwijnen als hij bij zijn eerste veldtocht een goede aanvoerder zou blijken te zijn. Die veldtocht liet niet lang op zich wachten, want in de herfst van 1183

werd Galilea aangevallen. Vandaar dat de regent het hele koninklijke leger Galilea binnenvoerde en een kamp opsloeg voor de Fontaines de Séphorie (ten noorden van Nazareth).

De Franken zochten hun heil in een zuiver defensieve tactiek. Ze konden trouwens niet anders gezien de ongelijke krachten die tegenover elkaar stonden. Toen het Salah ad-Din niet lukte een gewapende confrontatie uit te lokken, kon hij er niet toe besluiten het christelijk grondgebied te betreden omdat het hem onmogelijk was tegelijkertijd zijn achterhoede intact te houden. Hij moest ten lange leste de aftocht blazen. Door de verstandige tactiek van de grote vazallen over te nemen, had Gui veel succes geogst. De baronnen waren hem evenwel niet erkentelijk en het volk betichtte hem zonder meer van verraad, omdat hij immers niets had verwoest en zelfs de bezettende legermacht niet had willen bestrijden. De vele bedekte toespelingen en beschuldigingen aan het adres van Gui ontgingen Boudewijn IV niet. Het gevolg was dat hij hem als regent en als opvolger afzette. Hij bestemde de troon voor Boudewijn V (vijf jaar oud), de zoon van Sibille en haar eerste gemaal Willem van Montferrat, met als regent de graaf van Tripoli Raymond III. De plotselinge manier waarop Gui van Lusignan de laan werd uitgestuurd veranderde de slappe avonturier in een opstandeling die bereid was het koninkrijk in gevaar te brengen als hij daarmee weer een kans kreeg troonopvolger te worden. Teruggetrokken in Jaffa en Askalon tartte hij het koninklijk gezag op momenten die voor het land uiterst kritiek waren. Het verzwakte en verdeelde koninkrijk bleek voortaan niet meer opgewassen tegen de aanvallen van de islam.

Een piratenvloot in de Rode Zee

Uitgerekend dat ogenblik had de losbol van Kerak uitgekozen om het hele rijk van de gelovigen te trotseren. Hij liet schepen bouwen en ze in onderdelen per karavaan naar de Golf van Akaba vervoeren. Daar liet hij ze in elkaar zetten en met zeerovers bemannen om de Rode Zee onveilig te maken. Reisdoel: de plundering van Mekka. Deze gebeurtenissen zijn beschreven in Het boek van de twee tuinen: `De vorst van Kerak ergerde zich voortdurend aan de schade die de in Aila (Eilat) gelegerde troepen hem toebachten. Aila, een midden in de zee gelegen fort, was door de ongelovigen niet in te nemen. De vorst zocht naar een manier om zijn sluwheid en trouweloosheid bot te vieren. Hij liet derhalve schepen bouwen waarvan de verschillende delen op kamelenruggen naar de kust vervoerd werden. Toen de schepen in elkaar gezet waren, werden ze met troepen bemand en van wapens voorzien. Twee van de schepen werden voor het eiland waarop fort Aila ligt gestationeerd, om te voorkomen dat de inwoners zich over het water lieten bevoorraden, terwijl de rest van de vloot, op weg naar Aidab, koopvaardij schepen de pas afsneed, moordde, plunderde en matrozen gevangen nam. Vervolgens koerste de vloot naar de Hidjaz. De bewoners hadden geen wapens meer om zich te verdedigen. Deze rampzalige situatie was moeilijk te bezweren en de stad van de profeet werd door een groot gevaar bedreigd. Zodra de berichten over deze ontwikkelingen Egypte bereikten, gelastte El-Adil, Salah ad-Din's broer, kamerheer Loeloe een vloot in de Rode Zee in gereedheid te brengen en deze met zeelieden te bemannen die dapperheid aan zeemanskunst paarden en door het ware geloof werden beziel. De leider stevende naar Aila en zag hoe erg de stad er aan toe was. De bevolking bracht hem op het spoor van de vijandelijke vloot. Hij volgde de vloot, haalde haar in een paar dagen in en bracht haar na een overrompelingsaanval een nederlaag toe. De gevangen genomen kooplieden werden in vrijheid gesteld en kregen hun goederen terug. Vervolgens drong hij tot in het binnenland door en trof daar Arabieren die in de dalen kampeerden. Hij vorderde hun paarden en

snelde de Frankische troepen achterna, die al brandschattend op de vlucht waren. Hij dreef ze in een droog ravijn en nam ze allemaal gevangen. Het was de tijd van de bedevaartstochten. Een paar krijgsgevangenen werden alsof ze offerdieren waren naar Mina gestuurd en de overigen werden als krijgsgevangenen naar Cairo afgevoerd. Daar aangekomen ontving hij een brief van de koning die hem gelastte hun de hals af te snijden en ervoor te zorgen dat er van hen geen oog dat kon zien en geen man die de weg naar die zee ook maar wist of kon wijzen, overbleef.'

De ondoordachte aanval van de heer van Kerak schudde de islam wakker. De geest van de jihad kwam weer tot leven en het gezag van de bezielende kracht, Salah ad-Din, werd weer gerespecteerd. 'Een hevige paniek maakte zich van de bewoners van die streken meester, vooral de inwoners van Mekka die als onheilspellende bliksemschichten de gevolgen van deze invasie zagen oplichten. Overal dacht men dat het uur van het Laatste Oordeel geslagen had, overal waren er al voortekenen te zien en dacht men dat de aarde weer in het niets zou verdwijnen. Iedereen verwachtte dat de goddelijke toorn zou losbarsten als gevolg van de vernietiging die het Heilige Huis bedreigde...' (De twee tuinen)

De mohammedaanse kroniekschrijvers hadden een duidelijke voorstelling van wat Reinoud van Châtillon nastreefde: 'Eerst moest het fort Aila, dat aan de monding van de zee ligt en de toegang controleert, worden veroverd. Dan moest men de zee, waarvan de kust naast hun land ligt, verder binnenvaren. Het legerkorps dat langs de kustweg naar de Hidjaz en Jemen trok, zou de pelgrimsweg afsnijden en de toegang tot het Mekkadal versperren. De Franken zouden de kooplieden uit Jemen en de zakenlieden uit Aden aanhouden, de kust van de Hidjaz bezetten en het heilige land veroveren (moge God ons behoeden voor deze rampspoed!), waarmee zij het Arabisch schiereiland de bitterste smaad zouden toebrengen.' (De twee tuinen)

De veldtocht van Reinoud van Chatillon wekte Saladins woede op. Dat Syrië en Egypte door de Frankische staten Moab en Idumea gescheiden werden, was al ontoelaatbaar, maar de systematische schendingen van de wapenstilstanden door de heer van Kerak maakten de verbindingen nog veel onveiliger. Deze politiek was des te onbegrijpelijker omdat de voorgangers van Reinoud altijd principieel de moslimhandel hadden beschermd om zo de hoge belasting- en tolbedragen te kunnen incasseren. De beleidsverandering was evenzeer een gevolg van de toenemende verslapping van het koninklijk gezag als van de 'verlate kruisvaarders-mentaliteit' van de heerser over de gebieden van Transjordanië.

De heilige plaatsen moeten gewroken worden

In november 1183 sloeg de mohammedaanse vorst het beleg voor Kerak. Het leger van de koning kwam te hulp, waagde zich over de Dode Zee en zorgde ervoor dat de vorst het kamp weer moest opbreken. In augustus 1184 kwam hij weer terug om de operaties te hervatten: 'Hij had zijn kampement in de wadi Kerak en stelde precies voor de stadspoort negen slingerwerktuigen op die het deel van de muur dat zich daar bevond, ondermijnden. De enige hindernis was een brede en diepe gracht die door een gevaarlijk ravijn werd gevormd en waar het wemelde van duizelingwekkende afgronden en afschuwelijke dieptes. Er was maar een ding te doen: alle materialen die zich er voor leenden verzamelen en de gracht dempen. De onderneming werd echter als uiterst gevaarlijk beschouwd. De harde en rotsachtige bodem maakte het doorboren van de verschillende lagen onder de grond welhaast onmogelijk. Op bevel van Salah ad-Din werden er bakstenen gebakken, balken bijeengebracht en twee evenwijdige muren gebouwd die van de voorstad naar de gracht leidden. Ze werden van een overkapping voorzien en door vakkundig samengevoegde schuttingen

beschermd. Zo ontstonden er brede banen waar men gemakkelijk over heen en weer kon lopen. Legerleiders en hun gevolg, hun schildknapen en knechten liepen achter elkaar aan en droegen allemaal iets om de gracht mee te dempen.' (De twee tuinen)

Salah ad-Din was vastbesloten de geduchte vesting in te nemen. Wanneer hij een lange termijn-strategie zou volgen, dan zou zijn werk zeker bekroond worden, te meer omdat zijn spionnen hem op de hoogte hielden van de toestand van de koning, die langzaam maar zeker verslechterde, en van de opwellingen van ex-baljuw Gui van Lusignan om ergens een opstandje te plegen. In weerwil van deze gunstige berichten en tegen ieders verwachting, trok het leger van het koninkrijk naar de belegerde vesting en hief de blokkade op. De muzelmannen moesten het beleg opbreken en Kerak werd weer van manschappen, materieel en proviand voorzien. Nu het koninklijke leger in Moab doende was, ver van het thuisland, was het koninkrijk zelf zonder verdediging en daar maakten de mohammedanen meteen gebruik van. 'Salah ad-Din nam de gelegenheid te baat en zette een campagne tegen hun land in en stelde een doel vast dat buiten de van tevoren bepaalde route lag. Hij overrompelde de stad Nabloes, zette het hele leger bij de aanval in, bezette de stad en nam alle mensen die zich daar bevonden gevangen. In de omgeving veroverde hij forten en gebieden met bouwland. De moslims kwamen handen te kort om de gevangenen mee te voeren, Franken en sektarische joden die Samaritanen werden genoemd. Zij werden op een gewelddadige manier omgebracht. De krijgsbuit die de mohammedanen meevoerden viel niet meer te becijferen en bevatte gebruiksvoorwerpen, proviand, gereedschap, meubels en dan nog vee zoals schapen, koeien enzovoort, buiten beschouwing gelaten.' (Ibn Jobair)

Gui onttroond

Zoals de mohammedaanse spionnen hadden voorzien, broeide er een opstand in de Palestijnse staat. Want Boudewijn IV deed, na zijn zwager van het regentschap en elk recht op troonopvolging te hebben beroofd, zijn uiterste best om het huwelijk van zijn zuster Sibille met de 'mooie Gui' nietig te laten verklaren. Om de ongenade van de koning te ontlopen, hield Lusignan zich schuil op zijn landgoed. Het lukte hem zijn vrouw, die in Jeruzalem was achtergebleven, mee te nemen en samen met haar trok hij zich zo rap mogelijk in Askalon terug. Daar Gui geen gehoor gaf aan de oproepen om aan het hof te verschijnen, besloot Boudewijn zelf de reis naar de rebelse vestingstad te ondernemen: 'De koning verklaarde dat, nu Gui niet wilde komen, hij hem zelf wel in Askalon zou gaan halen. Samen met zijn baronnen bereikte hij de stad maar vond er alle deuren potdicht. De soeverein gelastte dat hem onmiddellijk werd opengedaan. Driemaal bonste hij op de deur maar er vertoonde zich niemand om zijn bevelen uit te voeren. De burgers waren op de muren en in de torens geklommen maar zij hielden zich schuil. Als aan de grond genageld wachtten zij de ontknoping van het drama af. Aan een hevige verontwaardiging ten prooi verliet Boudewijn IV de stad.' (Willem van Tyrus)

In zijn krankzinnige optreden tegenover de vorst zette de opstandige Gui van Lusignan de grote stad - de toegang tot het koninkrijk vanaf de weg naar Egypte - tegelijkertijd op het spel. Om het koninkrijk nog meer op de proef te stellen, vergreep deze onverantwoordelijke leenman zich aan Bedoeïense schaapherders die, vol vertrouwen in de vredesverdragen die met de koning van Jeruzalem waren gesloten, hun kudden in de bergweiden rondom Askalon lieten grazen. Lusignan richtte er een afschuwelijke slachting aan en nam de kudden mee. De koning was nog woedender dan voor de gesloten deuren in Askalon. Strikt genomen was de ongerechtvaardigde schending van de wapenstilstand met de moslims een casus belli.

Boudewijn IV herhaalde de afzetting van Gui voor wat betreft zijn aanspraken op de troon en wees Raymond III van Tripoli aan als baljuw van het koninkrijk gedurende de minderjarigheid van de jonge Boudewijn V. De melaatse koning overleed kort nadat hij deze besluiten had genomen (in maart 1185). Middeleeuwse kroniekschrijvers raken geëmotioneerd wanneer zij het hebben over de jonge melaatse vorst die zo integer zijn plicht als koning op zich nam. Moderne historici zijn terughoudender en wanneer zij de getuigenissen van de tijdgenoten onderschrijven, dan doen zij dat met enige reserve.

De Latijnen in het oosten begonnen geleidelijk aan te beseffen dat er van nu af aan geen fouten meer gemaakt mochten worden ten opzichte van het onmetelijke, verenigde rijk van Saladin dat steeds meer een dominerende positie innam. De westerse kolonisten in de Levant moesten dientengevolge proberen tijd te winnen en in afwachting van betere tijden hun positie handhaven. Hun situatie werd steeds moeilijker. Het Byzantijnse Rijk was kort tevoren door de Seldsjoekse Turken voorgoed uit de Kleinaziatische Hoogvlakte verdreven (1176). De interventionistische luchtkastelen die de keizers plachten te bouwen omtrent centraal en oostelijk Klein-Azië, Cilicië en Syrië, stortten één voor één in elkaar. De Franken konden voortaan de Byzantijnse troef niet meer uitspelen. Tegen acties van Saladin konden zij alleen nog maar een beroep doen op het westen. Maar de 'overzeese expedities' waren tijdrovend en riskant, zodat troepenversterkingen altijd te laat kwamen. De kolonisten in Syrisch-Palestina waren op hun eigen krachten aangewezen, maar dan moesten die niet ook nog eens verspilld worden door een Gui van Lusignan!

Een Andalusische getuigenis

In 1184 arriveerde Ibn Jobaïr, een mohammedaanse letterkundige uit Andalusië, terugkomend van een bedevaart naar de heilige plaatsen van de islam, via Palestina weer in het westen. Deze scherpzinnige waarnemer, die men niet hoeft te verdenken van sympathieën jegens de Franken, liet een document na dat op het gebied van de handel en economische en sociale activiteiten van de christelijke en de mohammedaanse wereld dermate onthullend is, dat het ons interessant leek er enige passages uit te citeren. Ibn Jobaïr vertelt hoe hij naar het land van de christenen reisde: 'Zaterdagmorgen in de vroege verlieten wij Ban-Jann en begaven wij ons op weg naar de stad Baniyas. Halverwege zagen wij een enorme eik staan met een weids bladerdak, waarvan men ons vertelde dat hij de "boom van de weegschaal" heette, en op onze desbetreffende vraag antwoordde men ons dat hij op deze weg als grenspaal diende tussen veiligheid en angst. Er lopen daar Frankische bandieten rond, dieven en beurzensnijders. Als ze iemand aan de andere kant van de boom zien, al bevindt hij zich er maar een vadem of een span breed vandaan, dan is hij hun gevangene. Maar degene die aan deze kant van de grens wordt gepakt, laten ze weer rustig zijn weg vervolgen. Het betreft een soort overeenkomst die nauwkeurig wordt nageleefd.' De reiziger beschrijft de vesting van Baniyas en merkt op: 'Baniyas heeft veel omgeploegd land, in een vlakte die op drie parasangen van de stad ligt en door een fort genaamd Hoenin wordt beschermd. De ontginning van die vlakte is in handen van mohammedanen en Franken volgens wat ze een verdeelregeling noemen. Ze verdelen de oogst in gelijke porties, het vee wordt erbij gevoegd, zonder dat het uitloopt op een of andere onrechtvaardige gang van zaken.' De toegang tot Frankisch grondgebied wordt door een tol aangegeven: 'We komen bij een van de grote forten aan dat Tibnin genoemd wordt (Toron, op 22 kilometer van Tyrus). Op die plek moeten karavanen rechten betalen. De vorstin is al-Khinzira (de Zeug), die Koningin genoemd wordt (het gaat hier om Sibille) en die de moeder van koning al-Khinzir (het

Varken) is, vorst van Akka (Saint Jean-d'Acre).' Het betreft hier de piepjonge Boudewijn V, die door de melaatse koning op de troon is gezet om te voorkomen dat Gui hem bestijgt. 'Degenen die belasting moeten betalen zijn vooral Maghrebijnen, terwijl dit niet van de andere bewoners van de islam wordt verlangd. Dat is het gevolg van een precedent waar de Franken nog verbolgen over zijn. Een groep vechtersbazen uit hun midden hielp Noer ed-Din mee bij de aanval op één van de Frankische vestingen en de verovering leverde hun een flinke krijgsbuit op. Als represaillemaatregel legden de Franken hun deze belasting op.' Het reizen door het platteland van de christelijke staat ontlokt Ibn Jobair overpeinzingen over de situatie van moslims die in een Frankisch rechtsgebied leven. De volgende tekst heeft vanzelfsprekend veel inkt doen vloeien: in de periode tussen de twee wereldoorlogen beschouwde een hele historische school die het stempel van de Europese koloniale expansiepolitiek in de Levant droeg, de bekritiseerde passage als een onvoorwaardelijke lofzang op het westers kolonialisme in de middeleeuwen. 'Onze weg liep langs een ononderbroken reeks boerderijen en akkers waarvan de bewoners mohammedaans zijn en in welzijn bij de Franken wonen (ver van het geestelijk gevaar zoeken wij onze toevlucht bij God), maar op voorwaarde dat zij in de tijd dat de oogst wordt binnengehaald, de Franken de helft van de opbrengst afdragen, alsmede een belasting per hoofd van de bevolking (jizya) ten bedrage van een dinar en vijf kirat per persoon. De Franken verlangen niets meer, behalve dat zij zelf maar een lage belasting over de fruitopbrengst hoeven te betalen. Huizen en bezittingen mogen de mohammedanen behouden. Alle steden langs de Syrische kuststrook die in handen van de Franken zijn, zijn aan deze regeling onderworpen. De grond blijft eigendom van de moslims, dorpen en boerderijen. Velen van hen raken in de war wanneer zij de toestand van hun broeders in de mohammedaanse gebieden zien en hoe hun leiders optreden. Want op het gebied van welzijn en omgangsvormen is het daar de omgekeerde wereld. Het feit dat zij het gedragen de billijkheid van hun vijanden wel moeten prijzen, zou voor de moslimbestuurders een reden tot schaamte moeten zijn.'

De douane van Acco

De reiziger beschrijft vervolgens hoe de Frankische douane in Acco is georganiseerd: 'Voor de deur zitten op bankjes met een tapijt erover de christelijke douanebeambten met ebbenhouten schrijfdozen die met gulden ornamenten zijn versierd. Zij spreken en schrijven arabisch net als hun chef, die de douane in pacht heeft en die men de sahib noemt, een titel die hem is gegeven omdat zijn functie zo belangrijk is. Deze titel krijgt elke persoon die aanzien geniet en een niet-militaire rang bekleedt. Belastingheffing wordt bij hen altijd omgezet in een pachtstelsel en voor deze douanepost moet een zeer hoge pacht worden betaald. De kooplieden brengen hun lading naar beneden en gaan zelf naar de bovenetage. Zo onderzochten ze de bagage van mensen die verklaarden dat ze geen koopwaar bij zich hadden en inderdaad constateerden zij dat er geen handelswaar in de bagage verstopt was. Daarna lieten zij de mensen ongemoeid verder reizen en overnachten waar ze zelf wilden. De hele afhandeling geschiedde in een hoffelijke sfeer, zonder grofheden en zonder dat de reizigers werden opgejaagd.'

De Andalusische reiziger blijft stilstaan bij bijzonderheden in de stad: Akka - moge God de stad vernietigen en aan de islam teruggeven! — is de belangrijkste Frankische stad in Syrië, waar zeilschepen voor anker gaan die zich als vaandels boven de onmetelijke zee verheffen, de rede voor elk schip, in omvang en bedrijvigheid is zij Constantinopels gelijke, het trefpunt van schepen en karavanen en het rendez-vous van de mohammedaanse en christelijke kooplieden uit alle landen. In haar straten en

openbare wegen is het een drukte van jewelste, het is er soms te krap om je voet neer te zetten. Zegend in zonde en ongeloof, herbergt zij al maar varkens en kruisen; onrein en walgelijk als ze is, vindt men er slechts straatvuil en smerigheid. De Franken veroverden haar al in het eerste decennium van de zesde (elfde) eeuw op de moslims. De islam heeft er menige traan om gelaten en zag het als één van zijn zwaarste straffen. Moskeeën werden kerken en minaretten klokketorens. In haar voornaamste moskee heeft God een plek zuiver gehouden die voor de moslims is gebleven, een klein bidvertrek, waar de vreemdelingen bijeen komen om het rituele gebed te zeggen.' Wij zullen hier geen betoog achteraf aan toevoegen over de mogelijke interpretaties van de Andalusische tekst. Volgens Ibn Jobair leek een godsdienstige, economische en culturele coëxistentie tot de mogelijkheden te behoren, maar zij slaagde er niet in een eis tot terugvordering te verhullen van het onrechtmatig bezette territorium van de islam. In een gebed moest God derhalve gesmeekt worden of Hij onder de, gelovigen een nieuwe kalief Omar wilde doen opstaan!

5. DE HEUVEL VAN HATTIN

'Hij koning? Dat duurt geen jaar...'

Het regentschap van Raymond III van Tripoli begon in alle rust en in een sfeer van algemene tevredenheid. Saladins dadendrang werd door de verstandige politiek van de baljuw op andere vijanden afgewenteld dan de Franken. Door beide partijen werd een vierjarige wapenstilstand overeengekomen en bekrachtigd. Door dit verdrag zou er in theorie tot in 1189 vrede kunnen heersen. De Franken konden zich dan weer herstellen terwijl ze er verlangend naar uitzagen dat de latente centrifugale krachten in het immense Ajjoebidische rijk in werking zouden treden. De bedreigingen — zowel binnen de staten als daarbuiten — voor de toekomst van de Frankische koloniën schenen geleidelijk aan te vervagen, toen dit proces plotseling op losse schroeven werd gezet, want koning Boudewijn V, die nog een kind was, stierf in september 1186. Volgens de overeenkomsten die tijdens het bewind van de overleden melaatse koning waren gesloten, moest het regentschap tien jaar lang aan Raymond worden overgelaten. Toch hield een onbezette troon in een tijd dat de mohammedaanse legers bezig waren zich te consolideren een groot risico in. Vandaar dat de Palestijnse heren het gaarne eens zouden worden over de keuze van een nieuwe dynastie. De meeste regeringsleiders hadden een voorkeur voor de ex-regent Raymond III van Tripoli. Er was echter een klein gezelschap afgunstige en intrigante vorsten die met medewerking van Sibille een kandidaat van hun keuze naar voren wilden schuiven: Gui van Lusignan. Tot dit groepje behoorden vier vooraanstaande persoonlijkheden, te weten patriarch Heraclius, een priester die zijn carrière aan de dames dankte, de grootmeester van de Tempel, Gerard van Ridefort, een Benjamin die zich wilde wreken op een maatschappij die hem had verstoten, de heer van Transjordanië, die terugverlangde naar de kruisvaardersexpedities van weleer en die de kwade genius van het Palestijnse koninkrijk was, en ten slotte Josselin in van Courtenay uit de Levant die afstamde van de barbaarse graven van Edessa. Het succes van het complot overtrof alle verwachtingen. Sibille profiteerde van haar aanwezigheid in Jeruzalem, waar zij haar zontje, de kleine Boudewijn V, was komen begraven, om zich als wettige erfgename van de dynastie te doen gelden. Haar handelwijze kwam geheel overeen met het feodale recht, alleen, de melaatse koning had haar man ontferd. Patriarch Heraclius bracht haar de steun van een geestelijkheid die hij naar zijn hand zette. Reinoud van Chatillon, die haar uit Kerak te hulp was gekomen, bood haar zijn zwaard, Gerard van Ridefort stelde haar het fortuin van de Tempel ter beschikking, terwijl Josselin in van Courtenay plompverloren de vestingsteden Acco en Beiroet plunderde.

Tijdens de parlementszitting in Nabloes tekenden de baronnen verzet aan tegen deze coup de force. Uit voorzorg lieten de samenzweerders de poorten van de Heilige Stad sluiten en in de kapel van het Heilig Graf kroonde de patriarch Sibille, dochter van koning Amaury, en sprak de volgende woorden: 'Madame, u bent een vrouw, u moet nu een man vinden die u helpt het koninkrijk te regeren. Hier is een kroon, alstublieft, u moet hem aan de man geven die uw koninkrijk kan besturen.' Zij nam de kroon in ontvangst en sprak tot haar heer, Gui van Lusignan: 'Sire, treedt nader bij en ontvangt deze kroon, want ik zie niet hoe ik hem beter zou kunnen gebruiken.' Hij knielde voor haar neer en zij zette de kroon op zijn hoofd (half september 1186). Liefhebbers van honingzoete verhaaltjes zullen veel plezier aan dit fraaie tafereeltje beleven, maar hoe treurig eindigt niet de dynastie van de 'ijzeren mannen', Godfried, Boudewijn en Amaury!

De baronnen van Nabloes probeerden nog een afleidingsmanoeuvre uit te voeren en

ondervonden daarbij de steun van Isabella, de jongste zuster van Sibille. De poging mislukte en de leenmannen hadden slechts de keus tussen ballingschap—er waren er maar weinigen die daar voor voelden — of verzoening — een optie waar de meesten voor kozen. Onder de baronnen die liever werden verbannen dan dat ze hun eer verspeelden, bevond zich de stamvader van het vorstenhuis Ibelin, Boudewijn, heer van Ramla en Bethsan, die toen hij het over de sukkel van een Gui had, zich liet ontvallen: 'Hij koning? Dat duurt geen jaar...'

Een tegennatuurlijke alliantie

De vroegere baljuw Raymond in wilde ook niet aan een verzoening. Hij trok zich in zijn graafschap Tripoli terug en liet de vestingen in het vorstendom Galilea, dat hij als bruidsgeld verworven had, versterken. De dwazen die in Jeruzalem aan de macht waren, haalden het zelfs in hun hoofd gewapenderhand Galilea en Tripoli te veroveren. De graaf van Tripoli trachtte zich veilig te stellen door Saladin in de arm te nemen. Zolang er tussen het koninkrijk en het mohammedaanse rijk nog vrede zou heersen, zou deze toenadering slechts beperkte gevolgen hebben. Wanneer het vredesverdrag geschonden zou worden, zou men onmiddellijk van verraad spreken. De mohammedaanse kroniekschrijvers die hiervan verslag uitbrengen zijn duidelijk geamuseerd: 'Aan het aantal gebeurtenissen dat Allah heeft bedoeld om de islam te begunstigen en het ongeloof af te straffen, kunnen de volgende feiten worden toegevoegd: de graaf van Tripoli gaf blijk van zijn verlangen vriendschappelijke betrekkingen met Salah ad-Din te onderhouden, zijn hulp in te roepen en een alliantie tegen zijn vijanden met hem aan te gaan. De koningin-moeder was met een heer uit het westen hertrouwd die zij met de regering had belast. Het gevolg was dat de graaf en hij een diepe haat voor elkaar begonnen te koesteren. De graaf zocht de bescherming van Salah ad-Din en werd één van diens volgelingen. De vorst sprak hem bij de ontvangst welwillend toe en gaf hem, voor de goede verstandhouding, enkele gevangengenomen officieren terug. De toewijding van de graaf voor de mohammedaanse zaak nam alleen nog maar toe. Hij zwoer namelijk uitsluitend bij de gratie van het fortuin en de macht van Salah ad-Din. De Franken verweerden zich tegen zijn vijandige manipulaties en waren op hun hoede voor zijn intriges door soms te doen alsof ze het niet door hadden en een andere keer open strijd tegen hem te voeren. Maar de graaf beschikte over getrouwen die hem bij al zijn ondernemingen, of ze nu rechtvaardig waren of niet, terzijde stonden.' (Boek van de twee tuinen citaat van René Grousset) Ibn al-Athyr vat goed samen welke indruk dit op de islam heeft gemaakt: 'Onder de christenen heerste tweedracht. Dat was één van de voornaamste oorzaken dat de ongelovigen hun land konden veroveren en Jeruzalem weer konden innemen.'

De achteruitgang van de politieke situatie in het land van de Franken hield gelijke tred niet een toenemende onrust in de piëtistische kringen van de islam. Elke mohammedaan beseftte heel goed dat Salah ad-Din, sinds hij aan het bewind was, in feite zijn plicht om de jihad te voeren, verzaakte. Enkele bescheiden operaties zoals de vele belegeringen van Kerak hielden de mohammedaanse publieke opinie weliswaar in spanning, maar zulke acties kwamen veel te weinig voor. Het belangrijkste argument van de propaganda in Damascus was dat alleen de eenwording van de islam een bundeling van de krachten mogelijk zou maken die noodzakelijk waren om de Syrische kuststrook te heroveren. Het gevaar van de piëtistische onrust indachtig verklaarde de Koerdische soeverein in 1183, na de inneming van Aleppo en de inlijving van de Djezireh: 'Nu alle mohammedaanse gebieden onder ons rechtsgebied of dat van onze ondergeschikten vallen, moeten we in ruil voor deze goddelijke gunst

al onze vastberadenheid op die vervloekte Franken richten, met gebruikmaking van al onze machtsmiddelen. Wij moeten ze bestrijden voor de zaak van God. Met hun bloed moeten we de smetten wegwassen waarmee ze de Heilige Aarde hebben besmeurd.' (Aboe Sjama)

De piëtistische onrust

Het spreekt vanzelf dat de mohammedaanse vijanden van Salah ad-Din hem ervan beschuldigden dat hij een jihad-masker had opgezet om zijn veroveringsdrift op islamitisch grondgebied te verhullen. Verweet de ambassadeur van de Seldsjoek uit Konya hem niet al in 1180 zijn huichelarij? 'Is het niet schandelijk voor een vorst als u, dat de mensen over u hebben horen zeggen dat u vrede met de Franken hebt gesloten, dat u zich hebt afgewend van wat heilzaam was voor het geloof en dat u voor een onrechtvaardige oorlog uit verschillende streken troepen hebt samengetrokken! Hoe zult u zich bij God, bij de kalief, de koningen van de islam en bij alle mensen verantwoorden?' (Ibn al-Athyr) Dat waren steekhoudende argumenten en steeds vaker klonken de betogen die de omgeving van de soeverein hield ronduit laatdunkend. Men roemde de verdienste die er in het voeren van de jihad besloten lag en wees op de plicht die op een mohammedaanse vorst rustte zich er onverwijld op voor te bereiden. Deze plotselinge toeneming van de godsdienstige onrust bereikte haar hoogtepunt tijdens de ziekte die de soeverein in 1186 trof, juist in de dagen dat Gui van Lusignan begon te regeren. Een bekende geestelijke, al-Kadi al-Fadil luidde zijn naam, waagde het de zieke op de volgende manier toe te spreken: 'God heeft je onlangs gewaarschuwd. Leg toch de gelofte af dat je als je beter bent nooit meer de wapens tegen moslims zult opnemen en dat je al je krachten zult wijden aan de 'bestrijding van Allahs vijanden.' (Aboe Sjama)

De mohammedanen werden nog oorlogszuchtiger dan ze al waren en no wel op een moment dat de Frankische solidariteit een nulpunt had bereikt. Niets bewijst echter dat Salah ad-Din de bedoeling had vóór het verstrijken van de vierjarige vrede ten aanval te gaan. En zolang er maar geen wapenstilstanden werden geschonden, kon er niets onherstelbaars gebeuren. Het lag natuurlijk geheel in de lijn van de verwachtingen dat de onverbeterlijke Reinoud van Chatillon de vijandelijkheden opende door een karavaan beladen met kostbare handelswaar te overvallen. Deze trok van Caïro door het gebied van de plunderende baron, op weg naar Damascus. Het betrof een ernstige, doch niet onherroepelijke zaak, want Salah ad-Din wilde niet als eerste de vrede verbreken. Hij eiste allereerst van koning Gui dat er recht werd gedaan en dat de geleden schade werd vergoed. De slappe vorst, die een beschermeling van de sire van Transjordanië was, kon van deze heer, die niet van plan was een zo gemakkelijk verworven buit terug te geven, geen gehoorzaamheid afdwingen. Zo begon de oorlog opnieuw, een oorlog die evenzeer het gevolg was van de lichtzinnigheid van Reinoud als de machteloosheid van de koning. De leider van de islam raakte in de jihad verward en pleegde daarmee niet eens meened tegenover de 'vervloekten' aan wie trouwens geen enkele 'vorst van de gelovigen' verantwoording verschuldigd was!

In de winter 1186-1187 werd de gehele mobilisatie van de mohammedaanse strijdkrachten een feit. In maart begaf Salah ad-Din zich met een elitekorps naar Idumea en Moab, gebieden die aan Reinoud toebehoorden, om ze leeg te plunderen. Tijdens deze eerste veldtocht bleven de troepen van de islam zich samentrekken in Hauran dat ten zuiden van Damascus lag, vlak bij Galilea. Door de dreiging die van deze concentratie uitging ging koning Gui, daartoe aangezet door zijn baronnen, ermee akkoord dat hij zich met de graaf van Tripoli zou verzoenen. De afgezanten van de koning kwamen niet eens meer bij de graaf terecht, want ze werden door een

mohammedaanse voorhoede overrompeld en gedood.

Een leger als een vloedgolf

Van nu af aan kon Raymond III niet meer blijven volhouden dat er tussen Saladin en hem vrede heerste. Hij kon zich ook niet meer verschansen achter een slimme afwachtende politiek die veel van verraad weg had. Hij accepteerde derhalve een verzoening met koning Gui. Het was de hoogste tijd, want het mohammedaans offensief tekende zich iedere dag scherper af. Gui deed een beroep op alle Frankische strijdkrachten en de vorst van Antiochië, die ook recentelijk een wapenstilstandsverdrag met het rijk van Saladin had getekend, stuurde een ondersteuningsleger in de vorm van een cavalerie-eenheid met zijn zoon aan het hoofd. Zoals gebruikelijk werd het christelijke leger bij de Fontaines de Séphorie in Galilea opgeroepen. Daar zou de vijand naar alle waarschijnlijkheid toeslaan. En zo geschiedde het. Op 2 juli drong de bezettingsmacht het gebied van de christenen binnen. 'Het mohammedaanse leger omsingelde als een vloedgolf het meer van Tiberias en de uitgestrekte vlakte was door de zee van tenten niet meer te zien.' Binnen een uur werd de benedenstad bezet en platgebrand. Alleen de citadel bood tegenstand.

Bij de Fontaines de Séphorie kregen de Franken een meningsverschil omtrent de uitvoering van het krijgsplan. Moesten ze naar Tiberias opmarcheren of blijven kamperen in Séphorie, waar aan water geen gebrek was, en daar in een gesloten blok blijven wachten totdat de indringers tot bedaren waren gekomen en zich ten slotte zouden terugtrekken? Raymond III, die uiteraard belang had bij het behoud van Tiberias (de stad behoorde hem toe en zijn vrouw, gravin Eschive, zat opgesloten in de geblokkeerde citadel), ijverde voor een uitsluitend defensieve strategie. De vergadering schaarde zich bijna unaniem achter dit standpunt, maar op aanraden van Gerard van Ridefort, grootmeester van de Tempel, veranderde de willoze koning van mening en liet in de loop van de nacht het bevel geven om naar Tiberias op te rukken. Het koninkrijk was verloren, de dodelijke mars zette de derde juli 1187 in.

Ook Salah ad-Din aarzelde het leger van de koning op het open veld tegemoet te treden. Weinig kroniekschrijvers hebben vermeld dat in een krijgsraad, die na de inneming van Tiberias werd gehouden, de vraag rees of het niet beter was het bij dat ene succes te laten.

De laatste veldslag

Om de ondergang van het Frankische leger te beschrijven hebben we de westerse bronnen maar niet geraadpleegd, want daarin wordt teveel ruimte gereserveerd aan getreur en gejammer. We volgen de mohammedaanse kroniek die in Het boek van de twee tuinen bewaard is gebleven. In die nacht verscheen de hemel aan ons met de heilige wet die uitgevoerd moest worden. De schenkers van de hemelse bron stonden klaar, de eeuwige tuinen beloofden ons hun vruchten, de levensbron stond voor ons open, het geluk nam een gunstige wending en de bewijzen van goddelijke bemiddeling openbaarden zich. God beschermde de islam en bereidde zijn overwinning. Salah ad-Din waakte de hele nacht, wees de djalichyeh (boogschutters van de voorhoede) van elk bataillon aan en vulde de leren en houten pijlkokers met pijlen. Vierhonderd bundels pijlen werden onder hen uitgedeeld; er stonden zeventig kamelen op het slagveld opgesteld. Daar werden de pijlen gehaald als de kokers leeggeschoten waren.

In de ochtendschemering trokken de soldaten van de voorhoede erop uit en met gescherpte lans brachten zij de verdoemden een gloeiende wond in het hart toe. De

bogen trilden, de pezen zoefden, het was een schitterende dag. Vlamvend verspreidde de hitte zich over de gepantserde, immer razende mannen, de hemelse gloed wakkerde hun woede aan. Te midden van de zwevende nevels van luchtspiegelingen, de martelingen van de dorst, het zingend luchtruim en de bonzende harten, volgden de charges van de cavalerie elkaar op. De bloedhonden die ze waren, staken hun uitgedroogde tongen naar buiten en jankten als ze gespiesd werden. Naar het lokkende water wilden ze, maar moesten eerst door een vlamme hel: de hitte was niet meer te harden. Het gebeurde allemaal op een vrijdag, de dag dat alle mohammedanen bijeenkomen. Vlak bij, achter ons leger, lag wijds het meer van Tiberias met zijn diepe water, onbereikbaar voor de Franken. Ondanks de brandende dorst die hen verteerde, hielden ze vol, taai, vol branie en fel in de aanval... Toen 's avonds het strijdgewoel tot bedaren was gekomen, legden zij zich heer, radeloos van de dorst met maar één gedachte: het meer... Uit hun pijnen putten ze nog energie, zij spraken al hun krachten aan en zeiden: morgen zullen wij de vijand met onze scherpe degens recht doen wedervaren... Onze eigen soldaten waren boordevol vertrouwen en van al hun zorgen bevrijd. De een scherpte zijn lans, de ander sjoerde aan zijn uitrusting. Hier hoorde je de Tekhbir zingen, in afwachting van de dageraad, daar klonk het verlangen naar geluk van de uitverkorenen en weer ergens anders de hoop op martelaarschap. O schone nacht met wakende, hemelse engelen, en haar dageraad, die de geuren van de goddelijke zegen meevoerde! Salah ad-Din liep vol vertrouwen in Gods hulp langs de rijen soldaten en prikkelde hun strijd lust... Het leger was in slagorde gebleven en de victorie beantwoordde aan de verwachting.

Die dag, de vijfentwintigste van de maand Rebitt was de werkelijke dag van onze triomf en de nederlaag van de Franken. Geveld door een tergende dorst, kwamen ze niet meer overeind. De wind woei ze tegemoet en onder hun voeten strekte zich een grasland uit. Één van onze vrome vrijwilligers stak er de brand in. Het vatte onmiddellijk vlam en blakend omringde het de Franken. Zo ondergingen de aanbidders van de drieëenheid al in dit leven de straf van een drievoudig brandend vuur: de laaiende weide, de brandende dorst en de gloeiende wonden van de pijlen. Zij wilden een doorgang forceren, hun bataljons zochten heil in wanhopige vastberadenheid... Elk van hun uitvallen werd afgeslagen en kostte hun het leven of joeg ze in de boeien en in gevangenschap. Hun met arabesken gegraveerde degens bleven stil op de grond liggen en hun charges boden geen bescherming meer. Gebukt onder een regen van pijlen die gaten sloegen in hun formatie, zochten zij een goed heenkomen op de heuvel van Hattin om aan die alles vernietigende zondvloed te ontkomen...!

Het kruis was meegenomen

ˆZodra de graaf van Tripoli de nederlaag voelde aankomen, werd het duidelijk dat hij de moed had opgegeven. Het was gedaan met zijn energieke beslissingen en hij zon op een manier om te ontvluchten. Deze stemming had zich al meester van hem gemaakt toen de aftocht nog moest beginnen en voordat het grasland in brand gestoken werd... Toen de Franken vernamen dat de graaf dit besluit genomen had en dat hij van het slagveld was verdwenen, lieten ze eerst de moed zinken en voelden zij zich vernederd, maar daarna raakten zij weer in een betere stemming. In plaats van te zwichten, voerden zij charges uit en drongen zij onze gelederen binnen... Toen zij zagen dat zij omsingeld waren, wilden zij hun tenten op de hoogten van de Hattin opslaan. Maar wij hadden ze ingehaald en onze sabels kwamen eerder op hun hoofden terecht dan de strijdhamers op hun tentpalen. Daarna laaide de strijd weer op en werden de lansen gekruist. De Franken merkten dat ze aan alle kanten werden

omsingeld en dat het geluk in de strijd zich tegen hen had gekeerd. Zij hoopten nu hun situatie te verbeteren door te voet te vechten. Maar als een bergstroom kletterden onze sabels op hen neer en hun grote kruis raakten ze aan ons kwijt.

Dat was voor hen de grootste tegenslag. Toen zij zagen dat het kruis was meegenomen, begrepen zij dat de dood op de loer lag en dat hun een wisse ondergang stond te wachten. Zij bezweken onder onze verbeterde sabelstoten. Er waren alleen nog maar gesneuvelden en gevangenen te zien. Verzwakt en gedemoraliseerd als ze waren, probeerden ze nog steeds te vluchten, maar door hun verwondingen kwamen ze haast niet vooruit. We voerden ze van het bloedbad weg om ze aan het juk van de krijgsgevangenschap te onderwerpen. Zo vonden we koning Gui en vorst Reinoud van Kerak. De koning, de vorst van Kerak, Godfried, de broer van de koning, Hugo, heer van Dj ebaïl, Onfroi, zoon van Onfroi, de zoon van de heer van Alexandrette en de regeerder van Mer Akiyah, de Tempeliers en hun leider, de grootofficier van de Hospitaalridders en onder deze baronnen al diegenen die door de dood waren gespaard om vervolgens de ellende van de kerkers te ondergaan, al dezen werden gevangen genomen. Samen met zijn paladijnen werd de koning opgepakt, als een demon met zijn trawanten. De ondergang van de ongelovigen sterkte de islam. Allen waren gedood of gevangen genomen!

'Een koning doodt geen koning'

Nadat hij Allah in een dankgebed voor deze grote overwinning had geëerd, liet Salah ad-Din zich de gevangenen voorgeleiden. Hij ontving de sukkel van een Gui van Lusignan, verzocht hem naast zich te gaan zitten, probeerde zo goed als de omstandigheden het toelieten hem in een goede stemming te brengen en bood hem zelfs een sorbet van rozenwater aan. Dit hoffelijke gebaar jegens de dorstige en uitgeputte koning had in het islamitische oosten een veelbetekenende symbolische waarde. De gevangene die spijzen of drank genuttigd had aan de tafel van degene die hem gevangen had genomen, was in de regel van onschendbaarheid verzekerd. Koning Gui overhandigde onwillekeurig de beker aan zijn buurman, Reinoud van Chatillon, de heer van Transjordanië. Salah ad-Din raakte geprikkeld en verweet Gui dat hij hem geen toestemming had gevraagd de beker door te geven: 'Je hebt me geen toestemming gevraagd hem te laten drinken. Ik hoef zijn leven niet te eerbiedigen.' De kroniekschrijvers verschillen van mening over de motieven van de woedeaanval van de overwinnaar van Hattin. Sommigen beweren dat hij Reinoud vroeg hoe het hemzelf was vergaan als hij Reinouds gevangene zou zijn geweest en dat Reinoud had geantwoord dat hij hem onmiddellijk zou hebben onthoofd. Anderen houden vol dat de overwinnaar Reinouds verraderlijke streken en wapenstilstandsschendingen aan de kaak stelde en dat Reinoud alleen maar zijn schouders ophaalde en sarrend op de grond spuwde. Toen trok Salah ad-Din zijn sabel, stond ineens pal voor Reinoud en hakte zijn schouder eraf. De mammelukken van zijn lijfwacht maakten toen een eind aan zijn leven. Het onthoofde lichaam van de vorst van Transjordanië werd koning Gui, die van angst stond te beven, voor de voeten geworpen. Zijn gastheer moest hem er nog eens aan herinneren dat 'een koning geen koning doodt'. Hoe gruwelijk het levenseinde van de baron ook was, hij had het toch nooit lang meer gemaakt, want als de leider van de islam geen driftbui had gekregen hadden zijn emirs en godsdienstige redenaars zijn hoofd toch wel geëist. De weerzinwekkende Reinoud had er namelijk een gewoonte van gemaakt zich lasterlijk over de islam uit te laten. Zo was het een genoeglijk tijdverdrijf voor hem zijn mohammedaanse gevangenen op te zoeken. Spottend adviseerde hij hun Mohammed in een gebed om hun vrijheid te vragen en aangezien een overwinningsroes dikwijls gepaard gaat met een hysterische behoefte

aan vereffeningen, werden ook deze beledigingen met bloed schoongewassen. De tweede wraakactie van de overwinnaars trof de Tempeliers en de Hospitaalridders. De haat die de bestrijders van de jihad en de vrijwilligers enerzijds en de strijdende monniken anderzijds voor elkaar koesterden was spreekwoordelijk geworden. Hij werd trouwens gevoed door het feit dat de partijen elkaar allerlei schade bezorgden, met plunderacties bestookten en uitmoordden. Voorvechters van de islam en 'kruis-ridders' hadden er meer dan wie ook toe bijgedragen dat de gevechten een onverzoenlijk karakter kregen. Vandaar dat de gevangen broeders werden afgemaakt. Andermaal zijn wij getuige van een bloedige maar begrijpelijke consequentie van diep ingewortelde godsdienstige tegenstellingen. Deze houding staat eigenlijk lijnrecht tegenover de hoffelijke stijl waarmee emirs en baronnen — feodale leken — met elkaar omgingen. In het licht van een overwinning op het christelijk geloof bezien krijgt de moord op de broeders haar volle betekenis. Die overwinning werd gesymboliseerd door het verlies van het 'Ware Kruis', dat nog voor het eind van de strijd door de mohammedaanse soldaten werd meegenomen. De identificatie van het 'Ware Kruis' en de Latijnse religie in het oosten (die door de stichting van de Frankische staten gestalte kreeg) neemt men waar in de vreugdekreet waarmee de islam de dag van Hattin begroet: 'Wij hebben het kruis van de kruisiging te pakken, het baken van de hoogmoedigen!' (Ibn Khallikan) In de tekst die uit de periode van de overwinning dateert, vinden wij een mohammedaanse verklaring van het symbool: 'Voor dat kruis knielt elke christen om te bidden. Zij beweren dat het van het hout gemaakt is waarop de door hen aanbeden God is gekruisigd... Zij houden het gereed voor tijden van nood en de viering van hun feesten ... Het is niemand toegestaan het kruis te verzaken... Voor hen is de diefstal van het kruis veel belangrijker dan de gevangenneming van hun koning, want niets kan de plaats van het kruis innemen.' (Imad ad-Din)

6. HET EINDE VAN HET KONINKRIJK

De dag van Hattin betekende duidelijk veel meer dan een militaire nederlaag, het was het volledig bankroet van de westerse kolonisatie. De Frankische gezagsdragers hadden de resultaten van een verstandig beleid en gestadige volharding verspeeld. De catastrofe was niet meer te keren omdat er op het christelijk grondgebied geen verdediging meer was om de mohammedaanse herovering het hoofd te bieden: 'Om een leger van twaalfhonderd ruiters en ongeveer twintigduizend infanteristen en inheemse rekruten — die bij Hattin aan de strijd deelnamen — op de been te brengen, moesten alle manschappen uit de vestingsteden gehaald worden. De meeste forten waren nauwelijks meer in staat zich efficiënt te verweren toen ze door Salah ad-Dins troepen werden aangevallen.' (Ch. Kohler)

Het leeghalen van de vestingsteden

Het overwinnende leger marcheerde nu naar de plaats die het oorspronkelijk motief voor de confrontatie bij Hattin was, de citadel van Tiberias. Bij het bekend worden van de nederlaag, bood de gravin van Tripoli aan de vesting af te staan. Salah ad-Din, die blij was op deze manier tijd te winnen, stelde gunstiger voorwaarden voor de overgave dan ze verwacht had: 'Zij kwam met al haar bezittingen naar buiten, gevolgd door haar hofhouding, dienaren, mannen en vrouwen en begaf zich gezond en wel met haar hele have naar Tripoli.' (De twee tuinen) Onmiddellijk daarna zou, zo werd algemeen verwacht, het mohammedaanse leger oprukken naar Jeruzalem, het mystieke doel waar predikers en propagandisten van de jihad zo over roemden. Onder de bevolking van de hoofdstad was al paniek uitgebroken. De voedselreserves waren uitgeput, er waren geen soldaten om de stad te verdedigen en een onafzienbare colonne deerniswekkende lieden trok naar de Heilige Stad: Vluchtelingen, vrouwen, kinderen en grijsaards. Om deze massa's van voedsel te voorzien, beschikte men alleen maar over de kudden rondom de stad en de naburige steden. Gezien de onafgebroken stroom vluchtelingen betekenden deze reserves slechts een onbeduidend uitstel van de werkelijke schaarste. De angstige menigten die waren overgebleven van de christelijke bevolkingen in Judea en Samaria zochten veiligheid binnen de muren van de Heilige Stad. Zij hadden ook al een mystieke voorstelling van het koninkrijk Jeruzalem, een eerste begin op aarde van de hemelse regering van de Drieëenheid. Dat de stad gebrek had aan verdedigers deerde hen weinig. De stadsmuren zouden namelijk sterk genoeg zijn, want Christus zou zijn engelen met duizenden tegelijk sturen om 'Zijn volk' dat naar 'Zijn' Heilige Stad gevlucht was, te verdedigen. Enkele burgers van de stad die van de ernst van de situatie doordrongen waren, zochten juist een 'krijgsman' die ze met de verdediging konden belasten, toen zich een baron aandienende die uit Kattin was ontsnapt omdat hij aan de hopeloze charge onder bevel van de graaf van Tripoli had deelgenomen. Balian II van Ibelin was naar Jeruzalem toegekomen om er zijn gemalin, koningin Maria Comnenus, weduwe van koning Amaury, te komen onderbrengen. De baron kreeg geen gelegenheid weer verder te reizen, want de burgers hadden hem spontaan uitgekozen als leider van de stad en iedereen beijverde zich hem de eerbewijzen als leenman te brengen. De dag van Hattin had dus de rechten en de privileges van Gui van Lusignan van de tafel geveegd. Gui was vrij, maar het had hem zijn koninkrijk gekost. In Jeruzalem durfde niemand nog te reppen over die vorst zonder aanhang terwijl zijn gemalin, de wispelturige koningin Sibille, die nota bene in een paleis in het hartje van de stad woonde, niet eens werd geraadpleegd over de keuze van Balian II van Ibelin!

Om de verdediging op touw te zetten had de heer van Ibelin de beschikking over

zegge en schrijve twee ridders! Om in dit tekort te voorzien, verhief hij niet alleen alle zonen van ridders boven de vijftien jaar maar een groot aantal burgers in de riddersstand. Om de nagenoeg lege staatskas te spekken liet Balian Ibelin de zilveren ornamenten van het Heilige Graf omsmelten tot munten die weer gebruikt werden voor de financiering van zijn geïmproviseerde leger.

Intussen rukte Salah ad-Din naar Acco op. Het lag in zijn bedoeling de Franken in Syrisch Palestina af te snijden van hun belangrijkste havens, waar namelijk ondersteuningstroepen die uit het westen werden verwacht, konden ontschepen. Acco was met zijn uitstekende verdedigingssysteem in staat een langdurig beleg vol te houden zodat ondersteuningstroepen in de gelegenheid waren toe te snellen. Maar het ontbrak de leiders aan karakter, want de afstammeling van de graven van Edessa die zich, zoals we zagen, van de stad had meester gemaakt, had niet meer zoveel energie als de eerste kruisvaarders—pioniers en veroveraars. Zodra de mohammedaanse eenheden zich lieten zien, bereikte Josselin III van Courtenay dat hem overgave op voorwaarde van lijfsbehoud werd verleend, zodat de mohammedaanse troepen op 9 juli 1187 de stad binnenkwamen. `De sultan verleende de burgers niet alleen amnestie maar ook de vrijheid om in de stad te blijven of haar te verlaten. Een volledige vrijwaring voor hun leven en hun bezittingen viel de mensen ten deel terwijl ze zelf niet minder dan de dood en slavernij voor hun vrouwen en kinderen hadden verwacht. Degenen die liever wilden verhuizen kregen daar een paar dagen de tijd voor en maakten er dankbaar gebruik van. Daarna werden voor een speciale wacht de stadspoorten geopend en menige arme sterveling verrijkte zich toen met de kruimels van de bezetting. Door de schrik en de verwarring waarin ze verkeerden, waren de burgers er namelijk zonder nadenken vandoor gegaan, met achterlating van alles wat ze in hun woning bezaten, overtuigd als ze waren dat ze met het redden van hun leven al genoeg hadden gewonnen bij de transactie. Toen de troepen in de stad waren plantte elke soldaat voor een van die huizen zijn lans in de grond en liet er zijn kudde grazen (hetgeen zoveel betekent als: vestigde zich er als heer en meester). Zo werden de door de eigenaren achtergelaten huizen en bezittingen veroverd.' (De twee tuinen)

Kroniekschrijver Ibn al-Athyr is wellicht realistischer wanneer hij opmerkt dat de rijkdommen eenvoudig zo hoog opgetast lagen dat de Franken nooit alles hadden kunnen meenemen: `Kooplieden hadden zich vanwege de malaise met achterlating van grote voorraden in hun magazijnen elders gevestigd. Er was dus niemand om de kostbare bezittingen op te eisen. Salah ad-Din en zijn zoon al-Afdil verdeelden alles onder hun kameraden.' Maar in Het boek van de twee tuinen vindt Imad ad-Din het heel jammer dat de schatten van Acco zijn verspild: 'Als men ervoor had gezorgd dat de krijgsbuit op magazijn zou zijn opgeslagen en dat al die goederen, in al hun verscheidenheid en met zo'n hoogwaardige kwaliteit, de openbare staatskas ten goede zouden zijn gekomen, dan hadden we een reserve voor moeilijke tijden en een basis voor toekomstige succesvolle ondernemingen kunnen opbouwen. Maar de kudde van begerigen en roofzuchtigen had zich aan deze grazige weiden te goed gedaan.' De mohammedaanse kroniek vermeldt niet dat een aantal mensen een staaltje van eigenwaarde — een vermeldenswaardige gebeurtenis waar men nooit meer van hoorde—heeft laten zien: eenvoudige zielen in Acco weigerden te capituleren, keerden zich tegen hun schandelijke leider en probeerden zich van de vesting meester te maken om het verzet nieuw leven in te blazen. De gerechtsdienaren van Josselin III van Courtenay herstelden de orde en lieten aldus de clausules van de overgave respecteren. Maar behalve de schandelijke afslachtingen van christenen onder elkaar en nog wel liefst onder de ogen van de vijand, was de prijs van deze opstand niet meer dan een paar afgebrande huizen.

Met Montferrat komt er weer leven in de brouwerij. Acco was nog maar nauwelijks bezet of er verscheen een vloot uit Pisa voor de haven. Zij bracht uit Constantinopel het contingent van Koenraad van Montferrat, oom van de overleden erfgenaam van het koninkrijk, de jonge Boudewijn V. Toen de opvarenden zagen hoeveel moslims zich op de kaden en de stranden ophielden, kregen ze er een voorgevoel van dat ze hun ondergang tegemoetgingen. Doordat de wind het liet afweten, waren de Pisanen genoodzaakt op volle zee voor anker te gaan. Om tijd te winnen begonnen zij te onderhandelen met de zoon van Salah ad-Din, de gouverneur van Acco. De wind stak juist op tijd weer op om de christenen uit handen van Egyptische galeien te houden en naar Tyrus uit te laten wijken, een havenstad die, zo wisten zij, nog steeds in Latijnse handen was. Koenraad van Montferrat werd met de verdediging belast, maar hij aanvaardde deze taak niet eerder dan dat hij tot erfelijk heerser van de stad en het aangrenzende gebied was erkend. 'In Tyrus bracht hij verbeteringen in de algehele toestand aan, hij sprak de gedemoraliseerde ongelovigen weer bemoedigend toe en bevrijdde hen van spoken en hersenschimmen. De zeerovers die de eilanden bevolkten zond hij boodschappen met het verzoek hem te helpen. Hij vestigde zich in Tyrus, omringde zich met versterkingen en verzamelde de Franken, die overal verspreid waren, om zich heen. Tot dan toe bleven de inwoners van de streek die bij de capitulatie betrokken was onder protectie van de sultan, maar toen de christenen in Tyrus een veilig heenkomen wisten te vinden, kwamen ze er van alle veroverde steden naar toe, in lijf en leden gekrenkt. Van een verlaten oord was Tyrus van de ene op de andere dag een drukke stad geworden. Was ze eerst zwak, nu hervond ze haar krachten, leek ze eerst ziek, nu werd ze weer gezond, had ze ooit een nederlaag geleden, nu herstelde ze zich weer. Toch maakte de andere partij zich niet druk, maar stelde zij de verovering van de stad uit en stond haar aldus een adempauze toe. Eerst was de stad een gemakkelijke prooi, maar nu liet men haar rustig verweer bieden! De geesten werden door een edeler streven beheerst: de meest roemvolle van alle overwinningen moesten ze tot stand brengen, ze zouden Jeruzalem veroveren!' (De twee tuinen) De kroniekschrijver verhuult nauwelijks zijn spijt over de strategische fout die het mohammedaanse leger beging door toe te laten dat de christenen op een punt in de kuststrook vaste voet konden krijgen. Onder bevel van de energieke markies stond Tyrus immers op het punt als uitvalsbasis te fungeren voor christelijke heroveringspogingen. Maar intussen plukten de overwinnaars de vruchten van de dag van Hattin. Jaffa en het hele zuiden van Palestina werden veroverd door het Egyptische leger onder aanvoering van al-Adel, de broer van Salah ad-Din. In Samaria en Galilea werd de ene vesting na de andere bezet, dikwijls zelfs voordat de korpsen van de geregelde cavalerie kwamen opdagen. Na de bekendmaking van de overwinning bij Hattin kwamen schatplichtige mohammedanen — de hele boerenstand die door de Frankische heerser werd afgeperst — in opstand. De meeste Latijnse kolonisten, leken zowel als geestelijken, hadden al het hazepad gekozen voordat hun onderdanen zich bij de voorhoeden van Saladins leger hadden aangesloten. Het land liep leeg!

Intussen moest Salah ad-Din persoonlijk in actie komen om de val van fort Tibnin (Toron) te bewerkstelligen. Hij beproefde vervolgens enige tijd zijn krachten op Tyrus, maar stuitte op de onwrikbare houding van de markies. Daarna veroverde hij bezittingen van de Frankische havens: Sarepta (Sarafand) en Sidon (Saida) gaven zich zonder slag of stoot over (29 juli). Beiroet dat door kooplui en ambachtslieden werd verdedigd, kon slechts voor de vorm tegenstand bieden totdat de stad het op een akkoordje gooide (6 augustus 1187). Saladin trok vervolgens naar Giblet (Djebail) waarvan de regeerder Hugo III Embriaci na de val van Tiberias was gevangen

genomen en zich nu in de kerkers van Damascus bevond. De man werd tot onderaan de muren van de stad gebracht, waar hij het garnizoen aanspoorde zich over te geven. De commandant en de soldaten hadden er wel oren naar en de leenman werd in vrijheid gesteld.

Na Askalon Jeruzalem

Zo werden Acco, Sidon, Beiroet en Giblet in een paar dagen veroverd. De Koerdische vorst begreep dat hij nu niet langer moest wachten en onmiddellijk naar de Heilige Stad moest opmarcheren. Toch wilde hij zijn tactiek om de Franken in Syrië te isoleren voortzetten door Askalon in te nemen. Askalon was de grootste Middellandse Zeehaven van Syrisch-Palestina maar ook de ernstigste christelijke barriere op de weg die Syrië met Egypte verbond. Deze verovering zou wel eens lang kunnen duren en om haar te bespoedigen, liet Salah ad-Din zijn koninklijke krijgsgevangene uit Damascus halen, te weten Gui van Lusignan. Hij beloofde hem in vrijheid te stellen als het hem zou lukken garnizoen en burgers ervan te overtuigen dat verdediging geen enkele zin had. De verachtelijke koning gaf degenen die hij nog steeds als zijn onderdanen beschouwde, de raad zich aan de overwinnaar over te geven. Zijn woorden werden met hoongelach ontvangen: 'De bewoners van Askalon antwoordden hem in kwetsende bewoordingen en hielden betogen die pijnlijk om aan te horen waren.' (Ibn al-Athyr) Salah ad-Din liet Gui weer naar de cel geleiden en ging tot de belegering over. Het garnizoen en de bevolking van Askalon reddden de eer van de christenen. Na hardnekkig verzet gaven zij zich ten slotte over. De mohammedaanse vorst was bijzonder mild toen hij zijn voorwaarden noemde, want alle ingezetenen mochten met medeneming van hun bezittingen de stad verlaten (5 september 1187).

Lukte de lokaasmethode met Gui van Lusignan als aas niet in Askalon, met een soortgelijke tactiek tegen de vestingen van de Tempeliers was het anders gesteld. De grootofficier van de orde, Gerard van Ridefort, die in de gevangenis van Hattin zat en wiens leven op een onbegrijpelijke manier was gespaard toen al zijn broeders werden afgemaakt, gaf de Tempeliers in Gaza en de andere vestingen langs de Middellandse Zee het bevel geen strijd te leveren. Tot grote vreugde van het mohammedaanse leger verlieten zij hun vestingen en trokken zij zich terug. De oneerlijke en laffe houding van de grootofficier maakte in een latere periode de beschuldigingen tijdens het bekende Tempeliersproces geloofwaardig, Had de grootofficier niet eerst zijn eer en vervolgens zijn geloof verloochend?

Na de verovering van Askalon gaf Salah ad-Din eindelijk het bevel naar Jeruzalem op te rukken. Intussen had hij de bewoners van de Heilige Stad een vergelijkbare overgave voorgesteld als die waarvan de grote havensteden in het koninkrijk de voorwaarden hadden aanvaard. Onder invloed van Balian van Ibelin verwierpen de burgers de voorstellen en kozen voor oorlog. Het beleg begon op 20 september 1187: 'Op zondag de tiende van Redjeb betrok de sultan ten westen van de Heilige Stad zijn stellingen. In de stad bevonden zich zestigduizend Frankische krijgers, ridders en voetknechten, die met de degen en met pijl en boog streden. Zij stelden zich bloot aan de pijlen en keken de dood vastberaden in de ogen. Zij zeiden: "Eén van ons strijdt tegen tien man en tien van ons bieden weerstand tegen twee honderd man. Het gevecht vóór de Opstanding (zo wordt de kerk van het Heilige Graf door de mohammedaanse kroniekschrijvers genoemd; de naam werd ook nog gebruikt in de capitulatieverdragen tussen Frankrijk en de Ottomaanse Porte) zal verschrikkelijk zijn. Met dodelijke levensverzekering zullen wij haar redden." Vijf dagen lang liep de sultan om de buitenste stadsmuur en liet hij zijn soldaten stellingen betrekken voor de aanval. Aan de noordzijde vond hij een vlak terrein dat hem geschikt leek voor de

operaties, een groot veld vanwaar men een uitstekend zicht had en alles goed kon horen en dat de geniesoldaten als ze aan de winnende hand waren een gemakkelijke doorgang voor hun werkzaamheden bood. Dientengevolge verplaatste hij op vrijdag de twintigste van Redjeb (25 september) zijn kamp naar de noordkant. Zaterdagmorgen waren alle aanvalsmachines zonder problemen tegenover het strijdtoneel opgesteld. Elke dag galoppeerden Frankische ruiters voor de schietgaten naar buiten, gadeslagen door angstig samengedromde belegerden. Zij renden te voorschijn, daagden de vijand uit en verdedigden met de lans de toegang tot de bolwerken. De Waarachtige Gelovigen vielen hen aan en lieten hun bloed door dat van de ongelovigen vloeien... Stofwolken achter zich latend stoven de mohammedanen op de slotgrachten af en bereikten ze de overkant. Daarna verdeelden zij zich in detachementen, vielen het bolwerk aan, sloegen er een bres in, die vervolgens werd gestut, en vulden de opening met takkenbossen die onmiddellijk in brand werden gestoken. Gods belofte aan een ieder die zijn vijanden bestrijdt indachtig verweerden zij zich dapper. De vijand werd overweldigd, de muur stortte steeds verder in naarmate de genietroepen opschoten. De vijand had het steeds zwaarder te verduren terwijl voor ons de moeilijkheden werden geslecht. In de uitzichtloze situatie verzamelden de belegerden zich om te beraadslagen. Zij erkenden dat er voor hen niets anders meer overbleef dan om genade te vragen want op dit slagveld van nederlaag en ondergang stonden ze met de rug tegen de muur. Zij lieten een paar van hun leiders de poorten uitgaan om amnestie te gaan vragen. De sultan weigerde echter, vastbesloten als hij was door te vechten totdat zij allemaal uitgeroeid waren. "Ik wil", sprak hij, "Jeruzalem behandelen zoals de christenen het hebben behandeld toen zij de stad 91 jaar geleden op de mohammedanen veroverden. Zij hebben haar met bloed overspoeld en haar geen ogenblik respijt gegeven. De mannen zal ik kelen en van de vrouwen maak ik slavinnen." Toen kwam de zoon van Balian de stad uit om de sultan om vergiffenis voor de bevolking te smeken. Maar de vorst antwoordde met een formele weigering en legde nog strengere voorwaarden op: "Nee", riep hij, "voor jullie geen vrede en geen amnestie. Wij willen dat jullie vernietiging totaal is en eeuwig zal voortduren. Morgen zullen wij jullie gewapenderhand overheersen. Dat betekent voor iedereen de dood of slavernij. Wij zullen mannenbloed vergieten en jullie vrouwen en kinderen in slavernij brengen." Daar de sultan voor geen enkele milde maatregel te vinden was, vernederden zij zich eerst tot het uitbrengen van smeekbeden en daarna waarschuwden zij hem voor de gevaren die aan een te snelle uitroeiing kleefden. "Als er voor ons geen hoop meer is op genade", spraken zij, "als wij niet meer op uw weldaden mogen rekenen en uw macht ons het ergste doet vrezen, als wij ervanuit moeten gaan dat er voor ons geen heil of geluk meer weggelegd is, noch vrede, schikking, wapenstilstand, veiligheid, welwillendheid of edelmoedigheid, dan treden wij zelf de dood tegemoet! Een bloedige, wanhopige strijd zal het antwoord zijn want wij hebben niets te verliezen! Nog liever werpen wij ons in de vlammen dan ons ellende en hoon te moeten laten welgevallen. Voor één wond geeft ieder van ons er tien terug. Wij zullen onze huizen verbranden en de dom vernietigen... We zullen de fontein van Silo dempen, de regenputten vernietigen en de uitkijktorens omverwerpen. Er zijn vijfduizend mohammedaanse krijgsgevangenen bij ons, rijk en arm, volwassenen en kinderen. We beginnen met ze te vermoorden en de lijken weg te werken. Onze bezittingen verbranden we liever dan ze voor jullie achter te laten. Onze kinderen doden wij liever zelf dan dat we ze jullie in handen geven. Er zal niet één krijgsgesvangene overblijven. Al jullie inspanningen zullen vergeefs zijn. Alles zal ten onder gaan, vrouwen en kinderen, alles, of het nu leeft of niet! Wat voor baat hebben jullie bij dit alles? Wat jullie denken te winnen zal verloren gaan. Menige

verwachting baart teleurstelling! Er is maar een ding dat al deze ellende kan voorkomen en dat is vrede". De sultan raadpleegde zijn getrouwen, die hem zeiden: "Het verstandigste is ze als gevangenen te beschouwen, ze zullen vanzelf achter ons aan komen. In het diepst van hun wezen moeten ze de schande van de capitulatie voelen en of ze nu heer of onderdaan zijn, ze komen hier niet onderuit." Na veel heen en weer gevraagd en talloze ontwijkende antwoorden, na veel besprekingen te hebben gehouden en afvaardigingen te hebben gestuurd, na vele eisen aan de ene kant en borgstellingen aan de andere, werd er een akkoord bereikt over de instelling van een heffing die iedereen genoegdoening zou geven en een waarborg voor de veiligheid zou zijn. Op die manier betaalden zij ons de losprijs voor hun leven en hun bezittingen en ontvingen zij in ruil daarvoor vrijheid voor iedereen, mannen, vrouwen en kinderen. Maar er werd bepaald dat degene die binnen een termijn van veertig dagen zou weigeren zijn schuld te betalen of daartoe in gebreke zou blijven, tot slaaf zou worden gemaakt en wettelijk in onze macht zou blijven. Deze heffing werd gesteld op tien dinaren per man, vijf dinaren per vrouw en twee dinaren per kind of het nu een jongen was of een meisje. De zoon van Balian, de patriarch, de heren van de Tempel en het Hospitaal stelden zich garant voor deze verplichtingen. Balian bood dertigduizend dinaren om de armen af te kopen en nam de betaling op zich, die hij in haar geheel voldeed. Allen die zichzelf vrijkochten kwamen onbedreigd uit hun woning om er nooit meer terug te keren.' (De twee tuinen)

De overgave van de stad vond op 2 oktober plaats. De bevolking bedroeg meer dan honderdduizend zielen. Zestienduizend armen werden niet vrijgekocht, want Balian van Ibelin kon, ondanks het feit dat hij er herhaaldelijk op aandrong, de twee militaire orden niet zover krijgen dat zij de losprijs voor hun vrijheid betaalden.

De treurige uittocht

De uittocht van de christenen begon na de betaling van de losprijs aan de mohammedaanse controleurs Salah ad-Din bevrijdde vijfhonderd arme christenen door het bedrag van de oplegging uit zijn eigen schatkist te betalen en zijn broer al-Adil kocht nog duizend andere arme drommels vrij. Onder de christenen die liever in Jeruzalem bleven waren de meesten vanzelfsprekend inheemsen die een oosterse levensgewoonte aangenomen hadden en die zich, in de lijn van hun traditie, zonder moeite hadden aangepast aan de politieke overheersing van de islam. Zij waren het die de beste zaken hadden gedaan tijdens het beleg: zij haastten zich het grootste deel van het grondbezit van de Franken terug te kopen! Alle vrijgekochte christenen werden in een kamp buiten Jeruzalem ondergebracht, dat dag en nacht door mammelukken van de lijfwacht van de soeverein werd bewaakt, zozeer was deze bevreesd voor ongecontroleerde acties van plunderbendes. Hij zorgde ervoor dat ze de kuststrook (Tyrus en Tripoli), die nog door hun geloofsbroeders werd gecontroleerd, konden bereiken. Er waren drie onderdelen, waarvan er één werd beschermd door de Tempeliers, een ander door de Hospitaalridders en de derde door Balian van Ibelin. De overwonnenen werden door mohammedaanse eskadrons begeleid. Deze brachten de boeren het bevel van de vorst ter kennis dat veiligheid en ravitaillering van de verliezers moesten worden gewaarborgd. De eskadrons beschermden de reizigers ook tegen acties van ongeregelde bendes van de jihad die nog steeds het platteland uitkamden. Toen ze in het land van de christenen aankwamen trokken de mohammedaanse ruiters zich terug. De vluchtelingen te paard (dus de rijken) bereikten Tyrus of Tripoli. Het gewone volk liep verder en het duurde niet lang of ze werden door de heer van Enfé (Nefin) leeggeschud. Zo kwam de troep berooid in Tripoli aan, maar de stad begon ermee de poorten voor hen te sluiten. Een paar uur

later gingen de poorten weer open om de cavalerie door te laten die de schamele vluchtelingen alles ontnam wat de zachtmoedigheid van de moslims hun nog had overgelaten. Degenen die verzet boden werden gedood. Daarna trok de colonne verder naar Antiochië, waar zij ten slotte onderdak vond!

Het droevig lot dat de bewoners van Jeruzalem was beschoren, was geen uitzondering want de stedelingen van Askalon was bijna hetzelfde overkomen. Ze werden eerst onder bescherming van de plaatsvervangers van Salah ad-Din naar de Nijldelta gebracht. Daarna overwinterden ze met hun begeleiders in Alexandrië. In maart 1187 mochten zij zich inschepen op de 36 christelijke schepen die op de rede lagen. De kapiteins van deze schepen (uit Genua, Pisa en Venetië) waren bereid zich over de rijken, die de overtocht konden betalen, te ontfemen, maar werden niet graag opgescheept met de noodlijdenden. De kadi van de grote handelsstad dreigde dat hij geen vergunning om uit te varen zou verstrekken en dat de schepen aan de ketting gelegd zouden worden. Voor deze dreigementen zwichtten ze wel maar ze waren vastbesloten de stakkers op het eerste het beste verlaten eiland achter te laten tenzij zich een gelegenheid voordeed ze als slaven te verkopen! De kadi eiste van hen dat ze hun passagiers op christelijke bodem zouden afzetten zonder dat dezen ook maar de geringste schade zouden ondervinden. Hij dreigde met de meest afschuwelijke vergeldingsmaatregelen tegen hen of hun stadgenoten als de arme drommels uit Askalon, die Salah ad-Din onder zijn bescherming had genomen, ook maar iets zou overkomen. Bovendien kwamen de kosten van voeding en verzorging van de armen tijdens de overtocht voor rekening van de Egyptische regering!

Deze feiten bewijzen overduidelijk dat de heldensage van de Franken in de Levant voorbij was en dat de westerse christenheid in de dertiende eeuw niet meer in staat was de heldendaad van de 'grote reis' nogmaals te verrichten. Van de derde tot de achtste kruistocht bereikten de wanhopige militaire — kostbare — experimenten van het westen alleen maar dat een Levantijns 'rest'-staatje, dat aan een lapje grond aan de kust vastzat, werd hersteld. En die nieuwe kruisvaardersstaat, die door concurrerende handelsrepublieken werd beheerst, was in feite niet meer dan een stapelplaats die de republieken ten dienste stond. Als besluit citeren we René Grousset, de grote specialist van de kruisvaardersgeschiedenis: 'Het enige wat voor de reders in Pisa, Genua en Venetië, maar ook Barcelona en Marseille, telde was het commercieel aspect en hun belangstelling voor het Latijnse oosten hield gelijke tred met het verloop van hun financiële transacties.'

Het unieke van Tyrus

Van een Frankische aanwezigheid in Palestina was geen sprake meer maar twee vestingen in Galilea boden nog steeds verzet. De Tempeliers in Safed gaven zich pas in december 1188 over en de Hospitaalridders in Beauvoir hielden het nog vol tot januari 1189. Na de inneming van Jeruzalem hield Salah ad-Din zich weer met de uitvoering van zijn oorspronkelijk plan bezig. Hij wilde de christenen immers al hun bases aan de kust ontnemen om de aanvoer van versterkingen overzee te voorkomen. Opnieuw trok hij zijn troepen samen en in de winter 1187-1188 marcheerde hij naar Tyrus. De vorst had namelijk begrepen dat hij zich onverwijld van deze vesting moest meester maken omdat de Frankische troepen zich daar samentrokken. Maar de markies van Montferrat wist precies wat hij deed toen hij de landengte die de oude stad van het schiereiland met de kust verbond, liet afsnijden. Ondanks de sterkte van de ingezette strijdmacht en de ondersteuning van een Egyptische galeienvloot, kon Salah ad-Din niets tegen deze stad beginnen, omdat zij niet alleen door haar muren maar ook door haar natuurlijke ligging werd beschermd. Het is in dit verband wellicht

interessant een beschrijving van Tyrus te citeren die van de periode vlak voor deze gebeurtenissen dateert: 'Moge God haar vernietigen! Het is een stad die voor haar verdedigingssysteem model staat. Gehoorzaam en onderworpen als zij is, valt ze haar aanvaller niet in handen en de Franken hebben haar ingericht om als vluchthaven te dienen tegen de wisselvalligheden van het lot en om hun algehele veiligheid te ondersteunen. Haar straten en openbare wegen zijn schoner dan die van Acco. De inwoners zijn ondanks hun ongeloof vriendelijker van aard. Voor het welzijn van de mohammedaanse vreemdelingen is hun mentaliteit gunstiger en hun karakter milder. Acco is groter, men is daar tirannieker en houdt zich meer met afgoderij bezig. Er bestaat niets merkwaardigers dan de versterkingen en het verdedigingssysteem van Tyrus. De stad heeft aan twee poorten genoeg, de ene aan landzijde en de andere aan de kant van de zee, waardoor zij, op één kant na, wordt omspoeld. Om bij de poort aan de landzijde te komen moet men eerst door drie of vier gewelven die elk door hoge flankeringen omgeven zijn. De toegang aan de zeezijde is een nauwe doorvaart tussen twee hoge torens die naar een haven leidt. Geen enkele andere haven ligt er zo merkwaardig bij als deze. Zij wordt aan drie kanten door de muren van de vestingstad omringd en aan de vierde zijde ligt een muur die uit specie is opgetrokken en waarvoor de schepen voor anker gaan. Tussen de twee torens hangt een zware ketting die elk schip dat naar binnen of naar buiten vaart kan tegenhouden. Pas wanneer de ketting wordt opgehaald kunnen de schepen er met hun masten doorheen. Bij die poort staan schildwachten op hun post en niemand kan naar binnen of naar buiten zonder dat zij het zien. De ligging van de haven is schitterend. De haven van Acco vertoont wat ligging en vorm betreft zeker enige gelijkenis met die van Tyrus. Grote schepen kunnen er echter niet binnenvaren en moeten op de rede voor anker gaan terwijl kleinere schepen er wel binnenvaren. De haven van Tyrus is gaver, groter en drukker omdat zij door meer schepen wordt aangedaan.' (Ibn Jobair, Reizen)

Tripoli en Antiochië met stukken tegelijk

Op 2 januari 1188 trok het mohammedaanse leger zich terug maar een paar maanden later vertoonde het zich weer in die streek. In mei sloeg Salah ad-Din een kamp op voor Krak. Hij hield zich een maand voor de machtige vesting van de Hospitaalridders op maar ondernam geen enkele aanval, want dat zou waarschijnlijk weinig nut hebben gehad. Door een goed opgezette operatie tegen Torosa kreeg hij de vestingplaats bijna in handen. De benedenstad die door de bewoners was verlaten werd geplunderd en in brand gestoken. De citadel werd ook veroverd maar de toren bleef verzet bieden. De verdedigers van de toren, Tempelridders die voortdurend door de basis, het nabijgelegen eilandje Roead, werden bevoorrad, deden de veroveraar van Jeruzalem terugdeinzen. Het moslimleger zwenkte naar het noorden en bereikte de regio Antiochië. Er werd niets ondernomen tegen Markab, een onneembare vesting aan de kust, vooral omdat het garnizoen, dat uit Hospitaal-ridders bestond, zojuist ondersteuning van een Siciliaanse vloot had gekregen. De mohammedanen trokken dus langs het fort maar onmiddellijk na deze moeizame doortocht maakten zij zich meester van Banijas (het Valenie van de kruisvaarders), Jabala (Gibel) en ten slotte Latakia (het oude Laodicea van de Byzantijnen, het La Liche van de kruisvaarders), die havenstad waarvoor Bohemond en Tancred zo hard hadden gevochten. De Latijnse overheersing was een garantie voor de welvaart van deze stad geweest maar de herovering door de islam had haar onherroepelijk tot verval gebracht. De mohammedaanse kroniekschrijvers betreurden zelf ook dat ze zo verwoest was: 'Ik heb Latakia vroeger gezien, het was een welvarende stad met prachtige gebouwen'. Overal zag je woningen uit natuursteen opgetrokken, zuilengalerijen met degelijke

booggewelven. Alle huizen hadden boomgaarden met vruchten voor het oprapen. Er waren uitgestrekte markten, het licht was schitterend en het klimaat heilzaam. Maar ons leger heeft deze welvaart verwoest en al deze pracht van de aardbodem weggevaagd. Onze emirs hebben de mooie marmeren stenen weggehaald en naar hun Syrische paleizen laten vervoeren. Zij hebben de schoonheid van de gebouwen aangetast en er de glans aan ontnomen.' (De twee tuinen)

Na in de kuststrook van het vorstendom Antiochië te hebben huisgehouden, viel het mohammedaanse leger de grote vestingen langs de grens aan, verdedigingswerken die de sluitsteen van de Normandische staat vormden. Sahjoen (chateau de Saline) bood heldhaftig verzet maar werd als gevolg van een regen van projectielen afkomstig van slingermachines uit Aleppo, die vorst al-Zahir naar zijn vader toe had laten rollen, toch veroverd. Het onneembaar geachte fort Burzej viel op 23 augustus 1188. Niet alleen kwam dat omdat het Normandische vorstendom Antiochië niets ondernam voor de verdediging van zijn land, maar Salah ad-Din werd bijgestaan door een heel bijzondere spionne die hem de plannen en bedoelingen van de christenen influisterde: de prinses die in Antiochië de lakens uitdeelde (de gemalin van Bohemond in) en die het met de grote veroveraar had aangelegd...

Na een omtrekkende beweging rondom de hoofdstad aan de Orontes sloegen de mohammedanen het beleg voor Trapesak (tegenwoordig in Turkije, dichtbij de weg van Antiochië naar Marasj). Na een nieuwe overwinning hielden ze halt voor Baghras, de vesting die de toegang tot Syrië via de Syrische poorten controleerde. Nadat de vesting zich had overgegeven liet Salah ad-Din haar ontmantelen. Om de jihad van Saladin te bekronen moest nu alleen nog maar de hoofdstad van het Normandische vorstendom worden veroverd, de eerste verovering van de kruisvaarders op Syrisch gebied. Maar de afgematte soldaten van Hattin, die geen krijgsbuit meer konden zien, hadden rust nodig. De Turken uit Mosoel en Dijarbakir waren het ongeduldigst. De soeverein liet de soldaten naar huis gaan. Alles welbeschouwd was Antiochië een rijpe vrucht die hij wel zou plukken als het hem uitkwam! We zouden eraan kunnen toevoegen dat hij dit respijt wel aan zijn informatrice verschuldigd was.

Terwijl het Latijnse politieke systeem als een kaartenhuis in elkaar stortte bleven Frankische garnizoenen, geïsoleerd temidden van de mohammedaanse vloedgolf, dapper doorvechten. De twee grote forten van Transjordanië sloegen alle aanvallen van de Egyptische expeditie-eenheid af maar hun heldhaftige inspanningen zouden nergens meer toe dienen, want van Jeruzalem was geen enkel christelijk hulpleger meer te verwachten! Deze koene verdedigers waren aan het eind van hun krachten en hadden al een hele tijd geen voorraden meer, zodat ze ten slotte de vestingen die hun waren toevertrouwd, overgaven: Kerak in december 1188 en Montréal pas in juni 1189.

Salah ad-Din had de heilige taak van de jihad tot een goed einde gebracht: 'Negentig jaar lang liet het land van God de mohammedaanse soevereinen noodkreten horen, maar zij deden altijd alsof ze niets hoorden. Toen kwam Salah ad-Din die aan zijn roep gehoor gaf!' (Aboe Sjama)

De islam krijgt de Sahel terug

De Sahel—de kuststrook—werd aan de islam teruggegeven. De bliksemverovering van de kustplaatsen had werkelijk een fascinerende invloed op dichters en predikers, die er de hand van de Almachtige in zagen: 'Binnen een halve maand rukte hij het ongelooft met wortel en al uit, steden en contreien werden ervan gezuiverd... Tot op heden kon geen enkele soeverein de Franken vernietigen.' (Aboe Sjama) Het leek wel of de kleine christelijke endaven — Tyrus, Tripoli en Antiochië —, de beide vestingen

Krak en Markab, zonder het eilandje Roead te vergeten, vanzelf en zonder slag of stoot vielen. Het geloof van Mohammed was weer in al zijn luister hersteld en de kerken van de kruisvaarders waren weer aan de geloofsbelijdenis van de koran teruggegeven (de meeste kerken waren voor de komst van de Latijnen al moskeeën). Maar waar de mohammedaanse mystiek het meest om gaf, was de terugkeer van de bevoorrechte stad, Jeruzalem, dat in het Arabisch heel eenvoudig el-Koeds werd genoemd, 'de heilige'. Salah ad-Din, die van nu af aan de onbetwiste held van de islam was, schonk zijn godsdienst de kostbare gebouwen Haram esj-Sjarif, de Rotskoepel en de alAksamoskee. De herinneringen aan de christenen werden verwijderd en van binnen werd de moskee met rozenwater gereinigd. De veroveraar had de overwinning van de islam tot uitdrukking gebracht door zodra hij in de stad was het grote gouden kruis, dat de Latijnen op de Rotskoepel hadden opgericht, neer te laten halen. Het gehele mohammedaanse leger woonde het schouwspel bij maar ook de Frankische stedelingen die aan hun uittocht begonnen. 'Toen het kruis omlaag kwam slaakten alle aanwezigen, zowel Franken als moslims, kreten van ontzetting. De muzelmannen riepen: Allah is groot! De Franken lieten kreten van smart horen. De betuigingen van droefenis en vreugde waren zo doordringend dat de aarde ervan beefde.' (Ibn al-Athyr) De triomf van de jihad was een feit. Maar de christenen zouden ongetwijfeld hun heilige oorlog voortzetten. Er waren al missionarissen en predikers die in het westen rondreisden en de schande waaraan het geloof van Christus in de Levant was blootgesteld, uit de doeken deden: 'De Franken in Tyrus stuurden boodschappers naar de andere kant van de zee om hun tegenslagen bekend te maken en hulp te vragen. Zij hadden een schilderij laten schilderen waarop de Messias stond afgebeeld met een Arabier die hem tot bloedens toe sloeg en zij zeiden: "Daar zie je de profeet van de Arabieren die de Messias slaat."' (Ibn al-Athyr)

Deze geestesgesteldheid, die een voorbode is van toekomstige confrontaties, wordt in de woorden die de kroniekschrijver Imad ad-Din de verdedigers van Jeruzalem ten tijde van de belegering toeschrijft, samengevat: 'Wij zijn het onze eer verplicht deze heilige plek onze hulde te betuigen, want ons heil staat of valt met zijn voortbestaan. Als wij deze plaats in de steek laten, zal smaad ons deelachtig worden... Hier zien wij de afbeeldingen van Onze Vrouwe en de Heer, het altaar en de Geboorte van Christus, de tafel en de vis... Op deze plaats is de Messias gekruisigd. Hier is de goddelijke natuur vlees geworden en is God mens geworden. Hier is de doop van een God volbracht en heeft de Maagd in smart gebaard... Wij zullen voor het graf van Onze Heer strijden tot de dood erop volgt.'

Conclusie

Na de dag van Hattin liet de totale instorting van de Frankische staten niet lang meer op zich wachten. Het westen beschouwde het als zijn taak hierop te reageren en degenen die door de Latijnse kolonisten in de Levant 'de overzeese koningen' werden genoemd brachten opnieuw legers op de been om uiterst kostbare expedities te laten uitvoeren die meestal magere resultaten boekten. Zonder de beweegredenen van deze interventies, die tot 1270 werden voortgezet, aan een nader onderzoek te onderwerpen, rangschikten de geschiedkundigen ze onder de soortnaam 'kruistochten' en voorzagen zij ze van een volgnummer en een *ne varietur* reisroute.

De derde kruistocht was het westerse antwoord op het offensief van Saladin. Maar tijdens een eindeloze belegering voor Acco (1189-1192) raakte de fut eruit. Richard Leeuwenharts onstuimigheid en de berekeningen van Philips August vermochten niet een serieuze herovering tot stand te brengen. Een sliert grond langs de 'kustweg' was al wat de christenen nog van het heilige land in handen hadden. Hoogstens waren er

nog christelijke gebiedjes van beperkte afmetingen in de buurt van Tripoli, Tyr, Jaffa en Acco: In feite beperkten de koloniën zich tot de forten en hun onmiddellijke omgeving, die bijzonder kwetsbaar waren want in een uurtje te paard was je al op mohammedaans grondgebied. Hadden de Franken bijna een eeuw lang de wegen van Damascus naar Cairo; Mekka en Medina beheerst, nu moesten de christelijke bedevaartgangers de mohammedanen tol betalen om naar Jeruzalem te gaan.

De vierde expeditie (vierde kruistocht, 1202-1204) verzandde in het Byzantijnse Rijk maar slaagde er wel in gewapenderhand een nieuwe Latijnse staat te stichten. De oneigenlijke toepassing van deze kruistocht heeft veel stof doen opwaaien. Achtereenvolgens werden de Venetianen, de kruisvaarders en de Byzantijnen zelf aan de kaak gesteld. Sinds de eerste Latijnse interventies in het oosten is de kloof tussen Rome en Constantinopel, of anders gezegd, tussen Griekse aanspraken en politiek-militaire realiteiten van de Latijnse wereld, alleen maar dieper geworden. Was de keizer van Constantinopel, babileus en isapostolos (de gelijke van de apostelen), niet één van de eerste vorsten die Saladin gelukwensde met de herovering van Jeruzalem? Hoe het ook zij, de vierde kruistocht viel buiten het Levantijnse kader.

Van 1218 tot 1219 koerste een expeditie waar meer moed voor nodig was (de vijfde kruistocht onder aanvoering van Jan van Brienne en Andreas van Hongarije) naar Damiate, een belangrijke handelsstad in de Nijldelta. Na een langdurig beleg veroverden de kruisvaarders de stad. Toen de mannen in ijzeren pakken weer in Egypte opdoken raakte de islam in paniek. De moslims waren bereid hun alle voormalige christelijke gebieden in Syrisch Palestina terug te geven als ze de delta zouden verlaten. Dit fraaie resultaat werd door het hooghartig optreden van de pauselijke gezant volledig verknoeid en het christelijke leger, dat op het open veld werd verslagen, was maar al te blij dat het Damiate kon teruggeven om zich vrij te kopen (september 1221).

De zesde kruistocht had veel meer succes, maar hij nam wel een heel onverwachte wending! De bezielende man, Frederik won Jeruzalem weer terug, maar hij was een bekende islamofiel en bovendien was hij in de kerkelijke ban gedaan. De stad waarom zoveel gestreden was en die zoveel lijden had veroorzaakt kreeg Frederik, door zijn vriendschap met de sultan van Egypte, zonder slag of stoot in zijn bezit. In 1229 werd Jeruzalem, met de muren die er nog waren, dus weer christelijk maar de provincie eromheen bleef mohammedaans. Deze terugwinning van de stad die een voortvloeiende van de islamitisch-christelijke verstandhouding was, bewees dat voor de steeds meer bevlogen geesten de jihad - de verschrikkelijke heilige oorlog - aardig uit de tijd begon te raken. De westerlingen, die heimwee naar de kruistochten hadden, begrepen er niets van en raakten de Heilige Stad in 1244 weer kwijt.

Overigens werd de periode van goede verstandhouding door een opleving van de strijdlust gevolgd. Lodewijk IX (Lodewijk de Heilige) voerde ridders van Frankrijk, Cyprus, Morea en Syrië naar de Nijldelta (zevende kruistocht, 1228-1229). De expeditie heeft het met een afschuwelijke nederlaag moeten bekopen, waarbij de koning zelf zijn vrijheid verloor (later schoot hij, tijdens een laatste poging in 1270 bij Tunis, het leven erbij in).

Het definitieve faillissement van de Frankische aanwezigheid in de Levant was het werk van de verschrikkelijke Mammelukse sultans van Egypte, de Baibars, Kalawoen en al-Asjraf.

Er zijn tegenwoordig nog heel wat Europeanen die met weemoed denken aan de heldendaden van de kruisvaarders. Toch moeten zij beseffen dat er in het land van de islam nog steeds vertellers zijn die het heldendicht van de maliks die Jeruzalem hebben heroverd en hun land weer tot het ware geloof hebben bekeerd, op hun

repertoire hebben staan. In de loop van de eeuwen is Jeruzalem, de Heilige Stad, haar politieke betekenis kwijtgeraakt... Ze was niet meer dan een onbeduidende stad in het Ottomaanse Rijk. Na de Eerste Wereldoorlog steeg ze weer in aanzien om ten slotte hoofdstad van de staat Israël te worden. De islam, de bezielende kracht van de Arabische cultuur, heeft nog niet zijn Noer ed-Din en Saladin hervonden. De term kruistocht leent zich niet meer voor het uitdrukken van de problemen van de islam. Hoe kan men dan verklaren dat de tijden van de 'gelovigen' en de onverzoenlijke patriotten die tegenover elkaar stonden, zijn veranderd?

Het bezit van Jeruzalem blijft nog steeds een eis of tenminste een discussiepunt, maar de vraag waar het, tegenwoordig en in de twaalfde eeuw, om gaat blijft onbeantwoord: gaat het nu om het hemelse of het aardse Jeruzalem?

Enkele jaartallen

- 975 Byzantijnse veldtocht naar Jeruzalem onder aanvoering van Johannes Tzimiskes.
- 1054 De patriarch van Constantinopel, Michaël Caerularius roept het Oosters Schisma, de splitsing tussen Roomse en Grieks-katholieke Kerk, uit.
- 1071 De Turkse Seldsjoeken onder aanvoering van Alp Arslan, verslaan het Byzantijnse leger bij Mantzikert.
- 1078 Verovering van Jeruzalem door de Turken.
- 1081 (april) Troonsbestijging van Alexis I Comnenus te Constantinopel.
- 1087-1090 Bedevaartstocht naar Jeruzalem van de graaf van Vlaanderen, Robert.
- 1095 (november) Urbanus II predikt de kruistocht tijdens het concilie van Clermont.
- 1096 (juli-aug.) Peter de Kluizenaar en de troepen van de volkskruistocht komen aan in Constantinopel.
- 10% (oktober) De Turken jagen de volkskruistocht voor Nicea uiteen.
- 1096 (nov.-dec.) De eerste troepen van de baronnen kruistocht (Hugo van Vermandois en Godfried van Bouillon) komen in Constantinopel aan.
- 1097 De eerste kruistocht verlaat Constantinopel.
- 1097 (26 juni) De kruisvaarders heroveren Nicea.
- 1097 (juli) De kruisvaarders verslaan het leger van Kilidj Arslan (sedert 1092 heerser over westelijk en centraal Klein-Azië) bij Dorylaeum.
- 1097 (oktober) De kruisvaarders slaan het beleg voor Antiochië.
- 1098 (maart) Boudewijn van Boulogne graaf van Edessa. 1098 (juni) De kruisvaarders veroveren Antiochië en verslaan het leger van Korboga van Mosoel. Bohemond van Tarente vorst van Antiochië. Bloedige verovering van Maarat en-Noman.
- 1098 (augustus) De Fatimiden veroveren Jeruzalem.
- 1099 (juli) Verovering van Jeruzalem door de kruisvaarders. Godfried van Bouillon procureur van het Heilige Graf.
- 1099 (augustus) De kruisvaarders verslaan het Fatimidische leger bij Askalon.
- 1100 (juli) Dood van Godfried van Bouillon.
- 1100 (december) Boudewijn I wordt koning van Jeruzalem.
- 1101 (maart) Kruistocht van 1101. De legers komen aan in Constantinopel en bij de kusten van de Levant.
- 1104 Bohemond terug in Europa. Tancred regent van Antiochië.
- 1105 (februari) Dood van Raymond van Saint-Gilles tijdens het beleg van Tripoli.
- 1105 (augustus) Mislukking van de Fatimidische tegenkruistocht.
- 1105-1107 Bohemond organiseert een 'kruistocht' tegen de Byzantijnen.
- 1108 (september) Bohemond erkent de Byzantijnse soevereiniteit over Antiochië.
- 1109 (juli) De kruisvaarders veroveren Tripoli. Bertrand van Saint-Gilles graaf van Tripoli en Sidon.
- 1110 Inneming van Beiroet door de kruisvaarders.
- 1111 Tweede mislukking van de tegenkruistocht onder Mawdoed, de atabeg van Mosoel.
- 1112 Tancred sterft te Antiochië.
- 1115 (14 sept) De overwinning van Rogier van Antiochië, bekend geworden als 'de dag van Danith', maakt een definitief einde aan de Turkse tegenkruistochten in Syrië.
- 1118 (april) Dood van Boudewijn I. Boudewijn van de Bourg, graaf van Edessa, als koning te Jeruzalem gekroond.
- 1119 (18 juni) Rogier van Antiochië wordt verslagen en sneuvelt in de slag bij Darb

Sarmada, het Ager Sanguinis van de Latijnse kronieken. Boudewijn II regent van Antiochië.

1119 (augustus) Josselin van Courtenay graaf van Edessa. 1123 (18 april) Boudewijn II vindt; als krijgsgevangene van de Ortokidische gouverneur van Aleppo, in Harpoet Josselin, de graaf van Edessa terug.

1124 (7 juli) Inneming van Tyrus door een Frankisch-Venetiaans eskader. Bevrijding van koning Boudewijn.

1126 (november) Bohemond II vorst van Antiochië. Boersoeki, atabeg van Aleppo-Mosoel, wordt vermoord.

1127 (september) Zengi atabeg van Mosoel.

1131 (augustus) Dood van Boudewijn II Zijn schoonzoon Fulcus van Anjou wordt koning van Jeruzalem.

1132 of 1133 Installatie van de 'Assassijnen' in de djebel Ansarijeh.

1136 Raymond van Poitiers huwt met Constance en wordt vorst van Antiochië.

1143 (8 april) Dood van keizer Johannes II Comnenus. Troonsbestijging van Manuel I Comnenus.

1143 (november) Dood van koning Fulcus. Kroning van zijn vrouw Melisende en zijn zoon Boudewijn III.

1144 (december) Zengi verovert Edessa en de gebieden ten oosten van de Eufraat.

1145 (december) Paus Eugenius III brengt de tweede kruistocht op gang.

1146 (maart) Sint Bernard predikt de kruistocht in Vezelay.

1146 (september) Zengi door een eunuch vermoord. Troonsbestijging van Noer ed-Din, zijn zoon, in Aleppo.

1147 (sept-okt.) Aankomst van de kruisvaarders in Constantinopel.

1147 (oktober) Nederlaag bij Dorylaeum van de Duitse kruistocht onder Koenraad III

1148 (januari) Nederlaag van de Franse kruistocht onder aanvoering van Lodewijk VII.

1148 (juli) Mislukking van de tweede kruistocht voor Damascus.

1149 (mei) Hernieuwde wapenstilstand tussen de koning van Jeruzalem en de atabeg van Damascus.

1152 Raymond II van Tripoli gedood door de Assassijnen.

1153 Reinoud van Chatillon vorst van Antiochië door huwelijk met Constance.

1153 (augustus) De Franken veroveren Askalon.

1154 (april) Noer ed-Din verovert Damaskus en bereikt daarmee de hereniging van mohammedaans Syrië.

1159 (april) Manuel I Comnenus komt als opperleerheer Antiochië binnen. Mislukking van het Frankisch-Byzantijns bondgenootschap tegen Noer ed-Din.

1163 (10 februari) Dood van Boudewijn II. Zijn broer Amaury wordt koning van Jeruzalem.

1163 (september) Eerste expeditie van Amaury naar Egypte.

1164 (april) Syrische expeditie naar Egypte onder aanvoering van Sjrkoeh en diens neef, de toekomstige Saladin.

1164 (aug.-okt.) Tweede expeditie van Amaury naar Egypte.

1164 (augustus) Noer ed-Din arresteert Bohemond III van Antiochië en Raymond III van Tripoli.

1167 (jan.-aug.) Derde expeditie van Amaury naar Egypte. 1168 (oktober) Vierde expeditie van Amaury naar Egypte.

1169 (januari) Amaury trekt zich terug uit Egypte.

1169 (23 maart) Sjrkoeh sterft als gevolg van een indigestie. Saladin bestuurder van Egypte in naam van Noer ed-Din.

- 1171 (10 sept.) Einde van het Fatimidisch kalifaat in Egypte.
1174 (mei) Dood van Noer ed-Din.
1174 (juli) Dood van Amaury. Zijn zoon, Boudewijn IV de Melaatse wordt koning van Jeruzalem.
1174 (27 nov.) Saladin bezet Damaskus.
1175 (mei) Saladin wordt door de kalief belast met het bestuur over Egypte en Syrië.
1176 (september) De Kleinaziatische Seldsjoeken verslaan het Byzantijnse leger bij Myriokephalon.
1177 (27 nov.) Boudewijn IV, de melaatse koning, verslaat Saladins leger bij Telt al-Safija.
1180 (mei) Wapenstilstand tussen Saladin en Boudewijn.
1181 Strooptocht van Reinoud van Chatillon in de oase van Tajma.
1182-1183 Strooptocht van Reinoud bij de Rode Zee.
1183 Afzetting van Gui van Lusignan. Regentschap van Raymond III van Tripoli. Kroning van Boudewijn V.
1185 (maart) Dood van Boudewijn IV. Wapenstilstand tussen Saladin en het koninkrijk Jeruzalem.
1186 (maart) Saladin erkend als opperleenheer van Mosoel.
1186 (september) Dood van Boudewijn V. Kroning van Gui van Lusignan.
1187 (juli) Saladin brengt het Frankische leger een verpletterende nederlaag toe bij Hattin.
1187 (oktober) Saladin verovert Jeruzalem en Acco maar lijdt een nederlaag voor Tyrus.
1187-1189 Saladin verovert bijna alle kruisvaarderstaten.
1202-1204 Vierde kruistocht, volgens het in 1198 genomen besluit van paus Innocentius II.